

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1942.

Första kammaren.

Nr 18.

Lördagen den 9 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 253, angående gäldande av vissa brandskadeersättningar m. m.;
nr 257, med förslag till lag om ändring i lagen den 29 maj 1931 (nr 152) med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens;
nr 260, angående vissa anslag till socialstyrelsen;
nr 261, angående förstärkning av femte huvudtitelns anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga;
nr 262, angående anslag till kontrollstyrelsen;
nr 264, angående förvärv för postverkets räkning av tomter i Östersund;
nr 266, angående vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1942/43;
nr 270, angående vissa kapitalinvesteringar i försvarsväsendets fastighetsfond; samt
nr 273, angående delaktighet i familjepensionshänseende i statens pensionsanstalt för vissa prästerliga befattningshavare.

Justerades protokollen för den 2 och den 5 innevarande månad.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 214, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till undersökningar rörande vissa möjligheter att framställa äggvittehaltiga fodermedel; och

nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 26 juni 1936 (nr 373) med vissa bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit m. m., såvitt angår anslagsfrågor.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 249, angående anvisande av anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 för anskaffning av vissa uppvärmningsapparater m. m.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 250, med förslag till förordning om visst undantag från bestämmelserna i 5 § förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobilskatt; och
nr 254, med förslag till viss ändring i gällande tulltaxa.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 255, angående nedläggande av högre lärarinneseminariet m. m.; och
nr 256, angående vissa frågor rörande undervisningen vid de tekniska högskolorna m. m.

Föredrogos och hänvisades till behandling av lagutskott nedannämnda motioner:

nr 248, av herr *Linderot*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 6 § 2 mom. samt 7 och 31 §§ lagen den 28 juni 1935 (nr 434) om folkpensionering, m. m.; och
nr 249, av herr *Löfvander* m. fl., i samma ämne.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner blevo propositionerna nr 253, 260, 262, 264, 266, 270 och 273 bordlagda, varemot de övriga nu hänvisades, nr 257 till behandling av lagutskott och nr 261 till statsutskottet.

Herr *Linderot* väckte en motion, nr 250, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående utsträckt tillämpning av lagen den 15 december 1939 (nr 856) om utbetalande av krigsriskersättning till sjömän.

Motionen bordlades.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets memorial och utlåtande:

nr 8, med föranledande av första kammarens återremiss av utskottets utlåtande nr 7 i anledning av väckta motioner om ändrad ordning för utseende av suppleant för landstingsman; samt

nr 9, i anledning av väckta motioner om rätt för kommun att anslå medel till hemvärnets verksamhet;

statsutskottets utlåtanden:

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till folk- och småskoleseminarier m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till förlagskapital för inköp av förnödenheter, m. m.;

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade grunder för främjande av vedproduktionen, m. m.;

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tolfte huvudtiteln gjorda framställning om anslag för budgetåret 1942/43 till allmänna indragningsstaten;

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till Häradsrätterna: Avlöningar jämte i ämnet väckta motioner;

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överståthållarämbetets organisation m. m.;

nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse angående ändring i vissa delar av allmänna resereglementet den 27 juni 1929 (nr 210) jämte i ämnet väckta motioner;

nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överskridande av viss anslagspost i den för riksförsäkringsanstalten fastställda avlöningsstaten;

nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överskridande av viss anslagspost i den för landsfogdarna m. fl. fastställda avlöningsstaten; samt

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande kapitalinvesteringar för budgetåret 1942/43 i statens allmänna fastighetsfond, i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 23, i anledning av väckt motion om undantagande av krigsmaktens tjänstehundar från skatteplikt enligt hundskatteförordningen; samt

nr 24, i anledning av väckt motion om viss utsträckning av rätten till barnavdrag i beskattningsavseende;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 27, i anledning av väckta motioner om viss ändring i sjöarbetstidslagen;

nr 28, i anledning av väckta motioner angående expropriation och förköpsrätt av jord för komplettering av ofullständiga jordbruk;

nr 29, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i lagen om semester; samt

nr 30, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i epidemilagen;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 30, i anledning av väckt motion angående allmän revision av gällande fiskerilagstiftning;

nr 31, i anledning av väckt motion om ersättning åt personer, som av hänsyn till det allmännas intressen hindras från att torrlägga sin mark;

nr 32, i anledning av väckt motion angående vallfröodlingens främjande i Norrland;

nr 33, i anledning av väckta motioner om vissa kontrollföreskrifter beträffande tillverkning och försäljning av s. k. konsthonung;

nr 34, i anledning av väckt motion om åtgärder till främjande av den svenska ullproduktionen;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa lektorsprebendefastigheter i Växjö;

nr 36, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående räntan å lån från egnahemslånefonden m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående räntan å ogulden köpeskilling för viss kronoegendom;

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring av 3 § förordningen den 21 juli 1937 (nr 737) med vissa bestämmelser rörande till människoföda avsedd mjölk och grädde m. m.;

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en lånefond för bevattningsanläggningar m. m.; samt

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av ytterligare medel för utlämnande av krislån; ävensom

första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 3, i anledning av väckt motion om utredning rörande ekonomiskt säkerställande av svensk odling och forskning; samt

nr 4, i anledning av väckt motion angående åstadkommande av en under-

visnings- och upplysningsfilm, belysande regeringens och riksdagens arbetsförhållanden.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Åberopande bifogade läkareintyg får jag härmed värdsamt anhålla om ledighet från riksdagsgöromålen från och med den 11 t. o. m. den 30 dennes.

Stockholm den 9 maj 1942.

C. A. Härdin.

Att riksdagsman *Carl Härdin* på grund av sjukdom (akut magsjukdom) är oförmögen till tjänstgöring fr. o. m. den 11 maj t. o. m. den 30 maj, varder härmed på heder och samvete intygat.

Stockholm den 8 maj 1942.

K. E. Hernlund,
leg. läkare.

Den begärda ledigheten beviljades.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.13 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 12 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Herr statsrådet *Möller* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 265, angående anslag till vissa byggnadsarbeten vid Kronprinsessan Victorias kustsanatorium i Barkåkra;

nr 267, angående anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus, m. m.; och

nr 271, angående anslag till bidrag till driften av icke statliga skyddshem m. m.

Herr statsrådet *Bagge* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 274, angående lönerreglering för lärarpersonalen vid folkhögskolor m. m.

Justerades protokollet för den 6 innevarande månad.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 199, i anledning av väckta motioner om landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m.;

nr 200, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till försäkringsrådet m. m.;

nr 201, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående återbäring av arvsskatt för vissa donationer m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 202, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 för vissa fortifikatoriska anordningar m. m.;

nr 203, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning till stiftelsen Kronobergs regementes soldathem av visst kronan tillhörigt område;

nr 204, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till djupborrning efter salt och olja m. m. vid Höllviken i Skåne;

nr 205, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till folktandvården;

nr 206, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler jämte i ämnet väckta motioner;

nr 207, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till länsnykterhetsnämnderna m. m.;

nr 208, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av Blekinge kustbanor;

nr 209, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till iståndsättande av fjällstugorna vid färdleden Karesuando—norska gränsen;

nr 210, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 till luftskyddsanordningar för vissa länsstyrelser;

nr 211, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till bostadshus för postverkets räkning i Krylbo;

nr 212, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1942/43 m. m.; samt

nr 213, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till tullverket.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 253, angående gäldande av vissa brandskadeersättningar m. m.;

nr 260, angående vissa anslag till socialstyrelsen;

nr 262, angående anslag till kontrollstyrelsen; samt

nr 264, angående förvärv för postverkets räkning av tomter i Östersund.

Föredrogs och hänvisades till tredje särskilda utskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 266, angående vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatsens fjärde huvudtitel för budgetåret 1942/43; och

nr 270, angående vissa kapitalinvesteringar i försvarsväsendets fastighetsfond.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 273, angående delaktighet i familjepensionshänseende i statens pensionsanstalt för vissa prästerliga befattningshavare.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott herr *Linderots* motion, nr 250, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående utsträckt tillämpning av lagen den 15 december 1939 (nr 856) om utbetalande av krigsriskersättning till sjömän.

Föredrogs och bordlades ånyo konstitutionsutskottets memorial nr 8 och utlåtande nr 9, statsutskottets utlåtanden nr 98—107, bevillningsutskottets betänkanden nr 23 och 24, andra lagutskottets utlåtanden nr 27—30, jordbruksutskottets utlåtanden nr 30—40 samt första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden nr 3 och 4.

Föredrogs och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 265, 267, 271 och 274.

*Interpellation
ang. flyttning
av central-
fängelset å
Långholmen.*

Herr **Ström, Fredrik**, erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! I anslutning till den motion, som av mig väcktes i riksdagen år 1930 angående nedläggandet av Centralfängelset på Långholmen och fängsvårdsverksamhetens överflyttande till andra statens fängelser eller interneringsanstalter ber jag i följande ämne få framställa en fråga till herr statsrådet och chefen för kungl. justitiedepartementet.

Interpellation ang. flyttning av centralfängelset å Långholmen. (Forts.)

Under senare år har vid olika tillfällen krav rests på att de till långvarigt fängelse- eller straffarbete dömda skulle i större utsträckning än nu är förhållandet beredas tillfälle till friluftsbete, likartat med det på centralfängelset i Mariestad samt på fångkolonierna Rödjan och Singeshult bedrivna. Innan kriget började, hade Finlands fångvårdsväsende inrättat flera fångkolonier, varav den största var belägen i Willmanstrand. Denna kunde på en gång mottaga 425 fångar. Dessa utgjordes av icke recidivister och sysselsattes dels med nyodlingsarbete, dels och med väganläggningar. I Norge fanns före kriget en stor fångkoloni vid Opstad å Jäderen, där fångarna utfört ett mycket gott nyodlingsarbete. I Danmark ha sedan lång tid tillbaka friluftsbete å de jutska hedarna utförts av fångar, och vid Kölsen har en koloni så gott som året runt sysselsatts med murgelgrävning.

Med dessa närliggande utländska förhållanden för ögonen synes till saklig prövning böra upptagas frågan huruvida icke Långholmsfångarna m. fl. skulle kunna överflyttas till Svartsjöanstalten, där tillfälle finns till arbete på åker och i trädgård, i stall, ladugård och hönsgård samt i olika hantverk. Staten borde härvid underhandla med jordägare på Svartsjölandet i och för köp av lämpliga jordbruksegendomar för fångklientelet. De svåraste och farligaste fångarna borde under sträng bevakning få arbeta inom huvudfängelset (Svartsjöanstalten) och de övriga efter klar differentiering uppdelas i kolonier på olika lantgårdar, vars logibygnader kringgärdade med taggtrådsstängsel skulle förhindra rymning nattetid. Även under dagarna bör naturligtvis erforderlig bevakning av fångarna äga rum. Fångarna skulle härigenom beredas tillfälle utföra gagnarikt arbete till båtнад för stat och kommun och icke minst för dem själva. En sådan straffkoloni skulle i det långa loppet spara dryga utgifter för staten, å ena, samt producera betydande vegetabiliska och animaliska produkter för sjukhusens och vårdanstalternas räkning i Stockholm, å andra sidan, och ett sådant system skulle också avsevärt befördra fångarnas hälsa och arbetslust.

Sverige har icke råd — allra minst i dessa dagar — att låta en stor arbetsför grupp fångar bl. a. få sysselsätta sig med puzzlespel, som från ett håll föreslagits. Alla böra hjälpa till med nyttigt och behövt arbete i landets beredskap.

Beträffande centralfängelset på Långholmen vill jag särskilt påpeka att det ur luftskyddssynpunkt sett väl knappast kan vara lämpligt med en stor straffanstalt inne i staden, som, därest kriget kommer över oss, skulle bereda myndigheterna och civilbefolkningen stora bekymmer.

Stockholms stad skulle förvisso ur många synpunkter finna det tacknämligt om detta fängelse med dess anskrämliga byggnader flyttades utom stadens hank och stör.

Övriga centralfängelser i landet böra naturligtvis också användas för fångklientelet, men däremot kunna kronohäktena utnyttjas för andra ändamål. Måhända skulle nämnda lokaliteter bl. a. kunna utnyttjas för frigivna och utskrivna personer för fortsatt utbildning i det hantverksyrke, som vederbörande sysslat med under anstaltstiden. Deras hantverksalster borde av en auktoriserad centralorganisation kunna försälas till allmänheten genom konsumtions- och privata butiker i landet.

Med stöd av sagda anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framställa frågan, huruvida herr statsrådet finner lämpligt verkställa en utredning i den för staten, Stockholms stad och de internerade viktiga angelägenhet jag här ovan berört.

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.14 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 13 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 216, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa m. m.;

nr 222, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.; samt

nr 223, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 § 1 mom. och 2 § förordningen den 28 september 1928 (nr 376) om särskild skatt å vissa lotterivinster, m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 265, angående anslag till vissa byggnadsarbeten vid Kronprinsessan Victorias kustsanatorium i Barkåkra;

nr 267, angående anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus, m. m.;

nr 271, angående anslag till bidrag till driften av icke statliga skyddshem m. m.; samt

nr 274, angående lönereglering för lärarpersonalen vid folkhögskolor m. m.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets memorial nr 8, med föranledande av första kammarens återremiss av utskottets utlåtande nr 7 i anledning av väckta motioner om ändrad ordning för utseende av suppleant för landstingsman.

Kammaren, som tog konstitutionsutskottets utlåtande nr 7 i förnyat övervägande, biföll vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 9, i anledning av väckta motioner om rätt för kommun att anslå medel till hemvärnets verksamhet, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till folk- och småskoleseminarier m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 175, hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 6 mars 1942, föreslagit riksdagen att

1. godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för folkskoleseminarierna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1942/43;

2. till Folkskoleseminarierna: Avlöningar för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 2,014,900 kronor;

3. till Folkskoleseminarierna: Omkostnader för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 279,800 kronor;

4. till Folkskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m. för budgetåret 1942/43 anvisa ett reservationsanslag av 48,000 kronor;

5. godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för småskoleseminarierna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1942/43;

6. till Småskoleseminarierna: Avlöningar för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 452,300 kronor;

7. till Småskoleseminarierna: Omkostnader för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 69,500 kronor;

8. till Småskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m. för budgetåret 1942/43 anvisa ett reservationsanslag av 7,500 kronor;

9. till Allmänna studielånefonden för budgetåret 1942/43 anvisa ett reservationsanslag av 160,000 kronor.

Kungl. Maj:ts förslag innebar bland annat, att för läsåret 1942/43 skulle vid vart och ett av folkskoleseminarierna i Göteborg, Linköping, Lund och Uppsala intagas en klassavdelning om 24 manliga elever, vid folkskoleseminariet i Stockholm en lika stor klassavdelning kvinnliga elever samt vid folkskoleseminariet i Umeå en klassavdelning om 12 manliga och 12 kvinnliga elever, allt på fyraårig linje, ävensom att en klassavdelning om 24 elever skulle för samma läsår intagas vid vart och ett av småskoleseminarierna i Landskrona, Strängnäs och Lycksele men däremot icke vid seminariet i Haparanda.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *T. Caap* m. fl. (I: 206) och den andra inom andra kammaren av herr *E. Hage* m. fl. (II: 276), vari hemställts, 1:o) att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 175 måtte vidtaga den ändringen av propositionen, att det uttalades, att intagning av elever skulle vid folkskoleseminariet i Luleå ske vid vårterminen 1942 i samma omfattning som skedde under år 1941, samt 2:o) att därav föranledda ändringar måtte vidtagas i budgetförslaget för 1942/43;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrarna *S. V. Hansson* och *T. Caap* (I: 207) och den andra inom andra kammaren av herr *E. Hage* m. fl. (II: 277), vari hemställts, 1:o) att riksdagen måtte i överensstämmelse med skolöverstyrelsens förslag uttala sig för att intagning av elever under år 1942 skulle ske vid Haparanda småskoleseminarium samt 2:o) att de ändringar måtte verkställas i budgetförslaget för 1942/43, som därav kunde motiveras;

dels och två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *E. Näsström* m. fl. (I: 67) och den andra inom andra kammaren av herr *F. Sundström* i Vikmanshyttan m. fl. (II: 101), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta uppdraga åt Kungl. Maj:t att på sätt Kungl. Maj:t funne lämpligt utöka villkoren för erhållande av statens räntefria studielån till elever vid skolor av i motionerna angivet slag.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet avfattat sin hemställan i tre särskilda, med A—C betecknade punkter, av vilka den första rörde folkskole-

seminarierna, den andra småskoleseminarierna och den tredje allmänna studielånefonden.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Anslag till
folkskole-
seminarierna.

Punkten A.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 206 och II: 276,

a) godkänna under punkten införd avlöningsstat för folkskoleseminarierna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1942/43;

b) till Folkskoleseminarierna: Avlöningar för budgetåret 1942/43 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2,014,900 kronor;

c) till Folkskoleseminarierna: Omkostnader för budgetåret 1942/43 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 279,800 kronor;

d) till Folkskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m. för budgetåret 1942/43 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 48,000 kronor.

I fråga om folkskoleseminarierna hade reservationer avgivits

1:o) av herrar *Gränebo, Heiding, Karl Magnusson, Gustaf Karlsson, Jons-son* i Eskilstuna, *Törnkvist, Andersson* i Prästbol, *Hansson* i Rubbestad, *Andersson* i Södergård och *Akerström*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 206 och II: 276,

a) godkänna — — — reservationsanslag av 48,000 kronor;

e) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning angående ändring i folkskoleseminarieorganisationen i anslutning till de synpunkter utskottet i det av reservanterna föreslagna yttrandet angivit samt snarast möjligt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning;

2:o) av herr *Oscar Olsson*, som ansett, att utskottets yttrande bort lyda så, som i denna reservation angivits, och avslutas med en hemställan, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 206 och II: 276,

a) godkänna — — — reservationsanslag av 48,000 kronor;

e) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning angående ändring i folkskoleseminarieorganisationen i anslutning till de synpunkter utskottet i det av reservanten förordade yttrandet angivit samt snarast möjligt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

I det av herr *Gränebo* m. fl. föreslagna yttrandet hade bland annat uttalats, att den intagning av elever, som av Kungl. Maj:t föreslagits skola ske vid folkskoleseminariet i Stockholm, i stället borde äga rum vid seminariet i Kalmar samt att en utredning rörande begränsning av seminarieorganisationen syntes böra ske. Främst syntes därvid böra övervägas att nedlägga seminariet i Stockholm. En närmare undersökning syntes vidare böra komma till stånd angående nedläggandet av ytterligare ett seminarium. På grund av den starkt nedåtgående tendens, som gjort sig gällande i fråga om såväl tillströmningen som examinationen vid försökslinjen för småskolläraryrket utbildning till folk-

Anslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

skollärarinnor vid folkskoleseminariet i Falun, syntes denna linje böra indragas. Väd beträffade de övriga seminarierna syntes skäl tala för att seminarierna i Lund och Uppsala anordnades med enbart studentlinjer, det förra för kvinnliga elever och det senare för manliga. Seminarierna i Falun och Kalmar syntes liksom hittills böra avses för kvinnliga elever.

Det i herr *Oscar Olssons* reservation förordade yttrandet innebar bland annat, att den föreslagna intagningen vid det kvinnliga seminariet i Stockholm borde få anstå, att både män och kvinnor borde intagas vid seminarierna i Göteborg och Lund samt att en utredning rörande begränsning av seminarieorganisationen borde ske. Därvid syntes i första hand böra övervägas nedläggandet av enkelseminarierna, men också böra beaktas vissa av statskontoret framförda synpunkter beträffande seminarierna i Stockholm och Falun. Skäl syntes också tala för att seminarierna i Lund och Uppsala ordnades med enbart studentlinjer.

Herr Magnusson, Karl: Herr talman! Då jag inom utskottet tillhör reservanterna, skall jag be att få yttra några ord i anslutning till den av mig avgivna reservationen.

När det gäller omfattningen av intagningen av nya elever i folkskoleseminarierna, råder enighet mellan såväl Kungl. Maj:t som statsutskottets majoritet och de reservanter, till vilka jag hör. Däremot har utskottet, reservanterna inbegripna, förklarat sig icke berett att ansluta sig till departementschefens yttrande om skälen för ökat utrymme åt utbildningen på studentlinjen. Det är framför allt folkskolans egna lärare, särskilt de manliga, som icke endast framfört krav på en ökning av de tvååriga kursernas antal på bekostnad av de fyraårigas, utan också på slopandet av samtliga landsortsseminarier och förläggning av lärarutbildningen till universitetsstäderna och helst till själva universitetet. Denna inställning kan ej förklaras av hänsyn till skolans och undervisningens bästa, men väl av lärarnas sociala ambition.

Man måste erkänna, att framför allt under gångna tider folkskolläraryrket icke åtnjutit det anseende, som dess utöfvare varit berättigade till i betraktande av deras betydelsefulla arbete i den allmänna folkbildningens tjänst. Särskilt hos de manliga lärarna ha härigenom alstrats vissa mindervärdeskomplex. Härigenom förklaras den iver, med vilken man nu på sina håll går till storms mot seminarierna. Under de hittills gångna hundra åren av folkskolans tillvaro har det varit så lyckligt, att höjningen av lärarnas standard åtföljts av en motsvarande utveckling av folkskolan; än så länge ha lärarnas och skolans intressen sammanfallit. Det finns emellertid goda skäl att betvivla, att det skulle ligga i folkundervisningens intresse, att studentexamen gjordes obligatorisk för inträde på folkskolläraryrket. Man överskattar i allmänhet värdet av denna examen för seminariestudierna. Jag har gjort mig underrättad om att flertalet av de studenter, som vinna inträde vid seminarierna, äro latinstudenter, vilka under gymnasietiden huvudsakligen sysslat med språkstudier, alltså ämnen av mindre betydelse för en blivande folkskollärare. Själva studiensättet vid gymnasierna, med dagliga små läxor och förhör år ut och år in, är inte heller den bästa tänkbara förberedelse för fortsatta studier.

Krav på studentexamen för alla skulle också medföra betydande förändringar med avseende på seminariernas rekrytering. Gymnasierna äro jämförelsevis tunnsådda i riket. Man skulle kunna befara, att en värdefull del av lantbefolkningens och de mindre städernas ungdom skulle utestängas från lärarbanan. Detta skulle vara både orättvist och oklokt. Det vore säkerligen icke lyckligt, om landsbygdens barn skulle omhänderhavas uteslutande av studenter från storstäderna, uppväxta i en helt annan miljö.

Anslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

Utskottet erkänner givetvis de tvååriga linjernas berättigande, men finner det nuvarande antalet av sådana tillräckligt.

Från folkskollärarhåll, där man ivrar för utbildningens förläggande till universiteten, brukar framhållas den besparing, som skulle vinnas genom att slopa de dyra seminarierna, som man säger. Man förbiser då, att även gymnasieutbildningen kostar pengar. Ett resonemang, som bygger på att studentproduktionen ej kostar något, kan inte vara sunt. Ur ekonomisk synpunkt är ovillkorligen den kortare yrkesutbildningen att föredraga, så vitt den ger samma duglighet för yrket. Att den kortare lärarutbildningen ger inte blott en fullt likvärdig utan sannolikt en bättre yrkesutbildning, beror på att studierna vid seminariet till skillnad från gymnasiestudierna äro direkt inriktade på lärarutbildningen. Vid seminarierna kan man inom varje ämne inrikta uppmärksamheten just på det som för den blivande läraren är av särskild vikt, en synpunkt som naturligtvis ej alls är av betydelse vid gymnasiestudierna.

Genom att basera lärarutbildningen på studentexamen och förlägga den till universitetsstäderna vilja folkskollärarna minska klyftan mellan läroverkens och folkskolans lärare, varvid man visserligen är beredd att utan betänkande öka klyftan mellan folkskolans och småskolans lärare. Det kan väl knappast råda tvivel om att det pedagogiska närmandet till läroverkslärarna också, och icke minst, syftar till ett ekonomiskt. Utökningen av utbildningstiden kommer naturligtvis att medföra krav på högre lönestandard, något som från statskassans synpunkt är ganska allvarligt, i betraktande av den stora kår det här är fråga om.

Som jag nämnt, råder ingen meningsskiljaktighet mellan departementschefen och statsutskottet i fråga om intagningsens omfattning i år. Detta innebär, att man godtagit skolöverstyrelsens beräkningar av lärarbehovet fram till 1946, d. v. s. det år då de, som nu tagas in, komma att utexamineras. Överstyrelsens beräkningar intill detta år äro grundade på folkskolinspektörernas rapporter och synas vila på rätt säker grund. För tiden efter 1946 har någon egentlig utredning emellertid icke verkställts. Överstyrelsen utgår helt enkelt från att det årliga behovet av nya lärare skall motsvara den årliga avgången av gamla. Men det är givet, att även andra faktorer spela in, exempelvis eventuell förändring av tjänsternas antal. När det gäller den framtida seminarieorganisationen, är därför en utredning behövlig, och det synes mig svårt att motsätta sig kravet på en sådan. I dessa tider böra alla möjligheter till besparingar utnyttjas, och skulle något kunna vinnas genom att skära ned seminarieorganisationen, får man naturligtvis ej draga sig härför. Skulle å andra sidan utredningen visa, att lärarbehovet efter 1950 kan väntas bli så stort som överstyrelsen anser, får man givetvis ta konsekvenserna härav, och i denna händelse förfaller frågan om nedläggande av något seminarium.

Besparingsutredningen hade föreslagit nedläggande av ett fyraårigt enkelseminarium och dess ersättande med tvåårig studentkurs på annat håll. I nuvarande situation, då efterfrågan på kvinnliga lärare synes minskas, skulle det alltså ligga närmast till hands att nedlägga antingen seminariet i Stockholm eller Kalmar, de bägge kvinnliga enkelseminarierna. Så har den gamla motsättningen mellan dessa städer kommit till synes igen. Nu är det ju långt ifrån säkert, att denna fråga verkligen blir aktuell inom en överskådlig framtid. Enligt överstyrelsens mening kommer den ju inte att bli det. Man får dock icke förbise den möjligheten, att så skulle kunna bli fallet, och för denna händelse ha reservanterna gått in för att man främst borde överväga att nedlägga seminariet i Stockholm.

Då 1936 års riksdag beslöt att bibehålla Kalmarseminariet, stod striden mellan den fyraåriga kursen där och den tvååriga i Stockholm. Vid den tiden

Anslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

hade Kalmarseminariet, otillfredsställande lokaler, och statsmakterna fordrade därför, att Kalmar stad skulle ställa tillräckliga och lämpliga sådana till förfogande. Den förbindelse staden då iklädde sig, har den sedan dess på ett nöjaktigt sätt infriat, enligt vad skolöverstyrelsens chef omvitnade, då han för två och ett halvt år sedan förrättade invigningen av den om- och tillbyggnad, som staden ombesörjt för en kostnad av inemot 400,000 kronor. Jag vill lika litet nu som då göra mig till representant för något speciellt ortsintresse, men så mycket kan jag väl ändå få säga, att det i Kalmar skulle väcka stor förvåning, om statsmakterna verkligen skulle gå in för att lägga ned en anstalt, som så nyligen med stora kostnader för kommunen och på statsmakternas egen begäran uppförts och iordningställt samt av staden högtidligen överlämnats såsom gåva till staten.

När riksdagen år 1936 beslöt att bibehålla Kalmarseminariet, skedde detta icke på grund av att kalmarbornas längtan att behålla sitt seminarium hade gjort något särskilt intryck på statsmakterna. Kalmarseminariets bevarande ansågs vara ett riksintresse. Även departementschefen vitsordade i den proposition, där han föreslog seminariets nedläggande, »den högt skattade insats. Kalmarseminariet gjort i fråga om lärarutbildningen, och de värdefulla pedagogiska traditioner som där vuxit fram», ävensom vikten av det pedagogiska forskningsarbete, för vilket detta seminarium var en central. Detta pedagogiska undersökningsarbete har sedan dess fått allt större proportioner, även om undersökningarna numera icke, såsom under de första åren, bedrivs i Rostads elevförbunds egen regi. Av den hittills som förut årligen utkommande Rostads elevförbunds årsskrift, vars förnämliga traditioner alltjämt upprätthållas, har jag inhämtat, att ett par viktiga undersökningar gjorts på uppdrag av föreningen för psykologisk-pedagogiska institutet med understöd från amerikanska institutioner. De senaste undersökningarna ha bekostats av svenska staten, i det ett par kungliga kommittéer, nu senast 1939 års betygssakkunniga, haft sin verksamhet förlagd till Rostad. Nu har ju Sveriges allmänna folkskolläraryörening igångsatt en stor undersökning, som går ut på att bedöma kursernas och undervisningens lämplighet och att undersöka vad som blir det faktiska resultatet av skolarbetet — en undersökning som kommer att behöva årtal för sin fullbordan. I detta arbete, vilket ledes från Rostad, deltaga inte endast lärare vid seminariet utan även lärare vid Kalmar stads folkskolor. Dessa lärare ha numera fått en viss vana vid detta slags arbete, vilket alltså svårligen kan utan vidare förflyttas till annan ort. Under loppet av de gångna åren har en betydande mängd material från alla dessa undersökningar samlats och arkiverats på Rostad, för vilket ändamål finnas goda utrymmen där.

Genom den tillbyggnad, som nyligen verkställdes, har Kalmar seminarium vunnit ett betydligt ökat lokalutrymme. För den händelse det i framtiden skulle befinnas lämpligt, förefinnas möjligheter att i seminariet jämte den fyraåriga utbildningslinjen inrymma även en tvåårig. Genom förfrågan hos seminariets rektor har jag fått detta bekräftat. Redan före tillbyggnaden har seminariet utom den fyraåriga linjen haft extra studentlinje, nämligen åren 1913—1926, varvid dock en av övningsskolans klasser varit förlagd till en folkskola i staden. Genom tillbyggnaden har seminariet utökats med två flyglar med tillsammans 13 lärosalar jämte en del materielrum, varjämte goda utrymmen finnas i källarvåningen, som bl. a. innehåller lokaler för träslöjd. Man tycker, att dessa 13 nya salar skulle kunna ge gott utrymme både åt två extra seminarieklaser och åt de fyra nya klasser, som skulle behövas i övningsskolan.

Då striden förra gången stod mellan Kalmar och Stockholm, hade de s. k. Kalmarpatrioterna en betydande del av folkskolans lärarkår på sin sida. Nu

Anslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

hissas andra signaler. Svensk Lärartidning skriver sålunda i sitt senaste nummer: »Vi har tidigare i annat sammanhang, när valet gällde Stockholm eller Kalmar, förordat det senare seminariets bibehållande främst med hänsyn till det omfattande pedagogiska försöksarbete, som vid detta seminarium sedan lång tid tillbaka bedrivits av lärare och elever. Och likväl kan förhållandena utveckla sig så, att man tvingas att ge förordet åt seminariet i Stockholm. Statsrådet Bagge har sålunda signalerat i viss mån andra och nya linjer för den framtida lärarutbildningen i så måtto, att denna skulle närmare knytas till universiteten. Vi ska här inte gå närmare in på dessa framtidsperspektiv, så länge endast de yttre och vaga konturerna kan skönjas. Men försiktigheten synes dock bjuda, att man i nuvarande situation inte skapar några extra svårigheter av ekonomisk eller annan art för Stockholmsseminariets framtida bibehållande i en eller annan form.» Problemställningen gäller nu tydligen ej enbart Kalmar—Stockholm. Tendensen är att slopa alla landsortsseminarier utom dem som äro förlagda till universitetsstäderna. Och icke endast detta. Ty även seminarierna i universitetsstäderna skulle ju försvinna och ersättas med — man vet icke vad. Man har aldrig fått något besked om vad egentligen det så åtrådade förläggandet av lärarutbildningen till universiteten skulle innebära. Är det meningen, att universitetsprofessorerna skola undervisa de blivande folkskollärarna i historia och geografi etc.? Sannolikt inte. De som sakna studentbetyg i vissa ämnen komma förmodligen att hänvisas till att vid läroverken efterpröva i dessa. I folkskollärarytbildningen spela övningsämnen en stor roll. I de tvååriga kurserna ägnas också mera tid åt övningsämnen än åt alla kunskapsämnen tillsammans (enligt timplanen 30^{1/2} mot 22 undervisningstimmar). Det torde väl få anses utslutet, att någon av professorerna har den tillräckliga kompetensen att handha undervisning i orgelspelning och lannesömnad. Jag för min del kan då inte finna, att undervisningen i folkskolan skulle ha något att vinna på att professorerna toge hand om övningsämnen. Man kan vidare undra på hur man vill ordna den praktiska lärarutbildningen. Skolöverstyrelsen räknar med att om åtta år skall behövas en årlig utexaminering av 19 avdelningar om tillsammans 465 lärare. Vi säga för enkelhetens skull 400 jämnt. Fördelat på de fyra universitetsstäderna skulle det alltså bli 100 på varje. Eftersom kurserna äro tvååriga, finge man 200 lärarkandidater i var och en av dessa städer. Tar man läroverkslärarutbildningen som mönster och tänker på att man vid ett provårsläroverk med sex å sju hundra lärjungar icke anser sig kunna mottaga mer än 10 lärarkandidater, skulle uppenbarligen krävas en övningsskola av ofantliga dimensioner. Förmodligen avses att till större delen förlägga den praktiska lärarutbildningen till respektive städers folkskolor, vilka dock särskilt i de mindre städerna härigenom skulle bli hårt belastade. Man kan ej heller vänta, att alla de lärare vid stadens folkskolor, som skulle behöva tagas i anspråk såsom handledare vid lärarkandidaternas övningslektioner, skola vara så lämpade för sin uppgift som de pedagogiskt vältränade lärare, som nu tjänstgöra i seminariernas övningsskolor. Vad som skulle vinnas, vore väl att folkskolans lärarkandidater bleve i tillfälle att bevista universitetsföreläsningarna i psykologi och pedagogik tillsammans med läroverkens lärarkandidater. Universitetspedagogiken måste emellertid vara av en mera allmän natur, och man torde nog få anse, att de blivande folkskollärarna i seminarierna få en pedagogisk-psykologisk skolning, som är mera direkt inriktad på det blivande yrket och alltså värdefullare för den kommande verksamheten.

Det vore högeligen önskvärt, att det nu bleve definitivt klargjort, att riksdagen för sin del ställer sig bestämt avvisande mot alla projekt att förlägga

Anslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

folkskolläroverbyggnaden till universitetet. Ett bifall till statsutskottets eller dess reservanters förslag innebär ett sådant klart avståndstagande.

Som jag förut framhållit, anser jag icke de direktiv, som givas för den utredning, som reservanterna anse böra komma till stånd, vara absolut bindande. Vi framhålla endast att de och de synpunkterna böra övervägas. Så t. ex. förfaller givetvis frågan om nedläggande av något seminarium, ifall det kommer att visa sig, att verkligen den nuvarande seminarieorganisationen behöver tagas i anspråk inom de närmaste åren. Beträffande de av reservanterna föreslagna fyra studentlinjerna i Lund och Uppsala såge jag för min del gärna, om utredningen gäve till resultat, att utan större kostnadsökning samseminarier kunde komma till stånd på bägge dessa platser — en tanke som jag givit uttryck åt redan i den motion som avlämnades i seminariefrågan vid 1936 års riksdag. Uppsala kan anses som en förstad till Stockholm, och de kvinnliga Stockholmsstudenterna kunde då få sin utbildning i närheten av hemorten. Visserligen framhållas från Stockholmshåll alltid de stora bildningsmöjligheterna i huvudstaden, men även i Uppsala böra ju finnas vissa sådana.

Beträffande de föreslagna studentlinjerna vill jag för tydlighets skull framhålla, att reservanterna såväl som utskottsmajoriteten uttalat sig mot en utökning av antalet sådana. Förslaget innebär alltså motsvarande utbyte på ett par andra håll av tvååriga kurser mot fyraåriga.

En icke oviktig fråga är den om proportionen mellan manliga och kvinnliga elever vid seminarierna. Det synes mig självfallet, att en utredning också bör omfatta dessa problem.

En fråga, som man omedelbart måste taga ställning till, är den om elevintagningen i år. Utskottsmajoriteten såväl som reservanterna föreslå intagning av 6 klassavdelningar, men reservanterna vilja ha intagning i Kalmar i stället för i Stockholm. Detta föranledes givetvis av att Stockholmsseminariet eventuellt skulle kunna hotas av indragning. Men alldeles fränsett detta tala billighetsskäl för Kalmar. Stockholmsseminariet har f. n. tre klasser och får således nästa år behålla två klasser, även om intagning icke skulle ske. Kalmarseminariet har f. n. två och skulle alltså nästa år bli enklassigt, om ingen intagning ägde rum. De tre lärarkollegierna i Kalmar, Karlstad och Falun ha i skrivelse till Kungl. Maj:t framhållit de allvarliga olägenheter det innebär för ett seminarium att även för kort tid reduceras till enklassigt. De nya eleverna skulle vid början av höstterminen nästa år icke ha tillgång till några äldre kamrater. Detta skulle innebära ett avbrott i all tradition. Allt finge byggas upp på nytt. Man kan väl säga, att särskilt för det traditionsrika Kalmarseminariet skulle ett sådant våldförande av traditionerna vara en olycka. Mot minskningen av klassantalet i Stockholm skulle man kunna tänka sig den invändningen, att seminariets egenskap av provårseminarium kräver ett tillräckligt antal klassavdelningar. Om jag är rätt underrättad, är antalet lärarkandidater f. n. fem stycken, av vilka ingen har de lärdomsmeriter, som fordras av en seminarielärare. Det är då att anmärka, att provårseminarium finnes även i Göteborg, och man kan fråga sig, om det verkligen är behöfligt med två provårseminarier i riket. Gäller det utbildning av seminarielärare, är en sådan institution fullt tillräcklig, och för blivande läroverkslärare är det utan tvivel lämpligare, att de få sin utbildning i skolor av samma art som dem där de komma att få sin lärarverksamhet förlagd. Härmed må nu vara hur som helst, jag tycker inte, att hänsyn till dessa fem lärarkandidater skall kunna få inverka på frågan om seminarieorganisationen. Alltså, för att uttrycka saken kort: Kungl. Maj:t och utskottsmajoriteten vilja för nästa år förlägga tre klasser till Stockholm och en till Kalmar; reservanterna vilja ha två på vardera stället.

Anslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

Man kanske kommer att tycka, att jag talat väl mycket om Kalmar, och man kanske kommer att säga, att Kalmarseminariet f. n. ju inte är hotat. Men jag tror det är nyttigt för både Kalmar och andra landsortsstäder att se upp i tid och slå vakt om sina kulturinstitutioner. Det finns en tendens att alltmer förflytta dessa till huvudstaden. För Stockholms stad har ett seminarium mer eller mindre intet att betyda, men i en landsortsstad är nedläggandet av ett sådant så mycket mera kännbart. Centralisering må ha sina fördelar i vissa fall, men centralisering av kulturen kan icke vara till gagn för landet.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till reservationen.

Herr **Olsson, Oscar**: Herr talman! Det var med en viss förvåning jag lyssnade till ett påstående i den förste ärade talarens anförande. Jag lyssnade med stort intresse till det mesta han sade, och jag är fullt villig att stryka under en hel del av de utmärkta pedagogiska synpunkter som där kommo fram. Det som förvånade mig var att den ärade talaren ansåg, att frågan om en utredning med riktlinje att seminariet i Stockholm skulle nedläggas, vilket ju är det som väckt den stora uppmärksamheten i den allmänna diskussionen, inte skulle vara så allvarligt menad av reservanterna. Jag undrar om inte talaren ändå får medge att detta är hans egen personliga mening. Åtminstone skulle jag tro, att det är säkrast för kammaren att vid ett besluts fattande taga detta under övervägande.

Till grund för den stora reservationen liksom för min egen ligger ett otvivelaktigt faktum, nämligen det otillfredsställande förhållande, som för närvarande råder därigenom att folkskoleseminariernas kapacitet icke fullt utnyttjas. Vi anse därför, att det kan vara skäl att göra en utredning rörande en rationalisering på detta område. Jag skulle tro, att riksdagen inte skulle ha så mycket emot en sådan, om inte de tio reservanterna velat binda utredningen, framför allt genom att, i motsats till vad den föregående ärade talaren tycktes vilja antyda, på förhand döma Stockholmsseminariet till indragning. Detta är så starkt understruket i de tiös reservation, att det nog inte går att försöka suddas ut med några personliga förklaringar.

När jag anslöt mig till frågan om en utredning, var det i den tanken, att det skulle bli en förutsättningslös utredning. Visserligen kan man ange vissa saker, som böra upptagas till beaktande, men som statsutskottsledamot har jag under alla förhållanden svårt att gå med på ett utredningskrav, som innebär att Kungl. Maj:t skall se till att ordna denna sak i nära överensstämmelse med vad utskottet önskat. Ännu svårare hade jag att göra det i detta fall, då det visst inte är säkert, att Stockholms seminarium i fråga om lärarutbildningen skulle vara underlägset Kalmar seminarium. Jag skall inte gentemot herr Magnusson i Kalmar draga fram alla de fördelar som Stockholms seminarium har. Jag är säker på att det är andra i kammaren som skola vara mycket glada att få göra det och som därför önska, att jag inte skall falla dem i ämbetet. Jag skulle nog vilja säga, att även dessa synpunkter äro tungt vägande. Ingen som kommer ihåg mitt ståndpunktstagande 1936 kan av detta mitt uttalande få den uppfattningen, att jag speciellt skulle vilja missgynna Kalmar. Jag nedlade den gången ett mycket nitiskt, om än kanske inte alltid så förståndigt, arbete på att rädda Kalmar seminarium. Jag har fortfarande samma uppfattning som herr Magnusson i Kalmar, att det skulle vara mycket ledsamt om detta seminarium måste nedläggas. Å andra sidan kan jag emellertid inte finna, att man kan låta en seminarieorganisation som den nuvarande äga bestånd, vilken är så stor, att den aldrig utnyttjats till sin fulla kapacitet, och såvitt man förstår aldrig kommer att utnyttjas till sin fulla kapa-

Anslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

citert. Man får väl i denna fråga försöka att även ha något ekonomiskt förstånd, låt vara att det inte i så hög grad ligger för min röst, när det gäller pedagogiska frågor.

Såsom jag formulerat utredningskravet, kan jag emellertid inte finna annat än att både Kalmars och Stockholms intressen skulle vara tillgodosedda. Jag tillmötesgår först och främst Kalmars intressen så långt, att jag vill att inte heller Stockholm skall ha någon intagning av seminarister i år. Stockholm skall således icke få trumf på hand genom ett positivt beslut i år. Å andra sidan tillmötesgår jag Stockholms intressen dithän, att jag pekar på att enkelseminarierna visserligen böra indragas, men då jag i likhet med de andra reservanterna anser, att det skall undersökas om icke enbart studentlinjer borde komma till stånd vid seminarierna i universitetsstäderna, drar jag den logiska konsekvensen, att vad som gäller för universitetsstäderna även gäller för högskolestäderna och således för Stockholm. Vid en förutsättningslös utredning måste således den synpunkten komma under övervägande, att om det är lämpligt att ha dubbelseminarier och studentlinjer i Uppsala och Lund, skall det synnerligen vägande skäl till för att inte så skulle få anses vara fallet även i Stockholm. Jag vill emellertid visst inte i likhet med den föregående talaren säga vilket slut utredningen bör komma till. Jag vill endast ha sagt, att utredningen måste taga dessa saker under övervägande.

Jag är mycket ledsen över att den allmänna diskussionen i denna fråga kommit på avvägar genom detta fanatiska fasthållande vid att det här gäller en indragning antingen i Kalmar eller Stockholm och att man i dag måste fatta ståndpunkt i denna sak. Det har även antytts, att båda seminarierna skulle kunna räddas. Ja, inte gärna om en utredning kommer till stånd i enlighet med reservanternas skrivsätt. Motiveringen för en utredning kan inte förstås utifrån detta, jag höll på att säga, sabelskramlande om huruvida indragning skall ske av seminariet i Stockholm eller Kalmar. Utredningsfrågans betydelse måste ses i ett annat sammanhang. Den måste helt naturligt ses i samband med lärararbetslösheten för närvarande och lärarnas framtidsutsikter. Denna fråga om lärarbehovet spelar, såvitt jag kan förstå, en mycket avgörande roll i detta sammanhang.

Det råder stor arbetslöshet inom folkskollärarkåren. Det förnekar inte ens skolöverstyrelsen och än mindre departementschefen. Skolöverstyrelsen gör en beräkning rörande utvecklingen i detta avseende ända fram till 1950- ja till och med fram till 1960-talet. Jag vill säga, att sådana beräkningar, om de äro omsorgsfullt gjorda, ju alltid kunna ha ett visst intresse. Men jag vill fästa uppmärksamheten på att alla hittills gjorda beräkningar slagit slint. Det är sådana beräkningar för en längre framtid som fört oss in i det elände, som för närvarande råder beträffande den groteskt stora seminarieorganisationen. Under världskrigets sista år beräknade man också på grundval av en statistik som skolöverstyrelsen framlade, att det skulle bli en väldig lärarbrist, som man måste skynda sig att täcka för att det inte skulle bli katastrof. Jag, som på den tiden var något okritisk gentemot undersökningar från detta håll, var med om att motionera om upprättande av ett dubbelseminarium i Linköping, som gunås också kom till stånd. En hel rad dylika stora seminarier kommo emellertid till stånd, som aldrig blivit helt utnyttjade. Vi ha, för att taga ett exempel, seminariet i Karlstad, som sedan 1936 på sätt och vis legat i reserv. Ehuru det byggdes som dubbelseminarium har det använts som enkelseminarium.

Denna ökning av antalet seminarier föranledde tillsättandet av den seminariekommitté, som 1936 framlade ett förslag. Det är detta förslag vi reservanter 1942 anse vara alltför rymligt tilltaget. En särskild seminariekommitté

Anslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

framlade således på grundval av en säkerligen riktig statistik ett förslag. Denna kommitté var även synnerligen angelägen om att det inte skulle bli brist på folkskollärare i framtiden. Nu kan man naturligtvis säga, att ingen kan förutse ovanliga händelser. Linköpingsseminariet tillkom ju när det här i Sverige var en stegring i födelsekurvan, som var alldeles oväntad och otrolig. Man ansåg det då nödvändigt att taga hänsyn till detta förhållande. Efter två år sjönk emellertid nativitetskurvan åter och förhållandena blevo annorlunda.

1936 års sakkunniga, som till stor del äro ansvariga för den nuvarande organisationen, säga att de givetvis inte kunde förutse det nya kriget och de rationaliseringar som skulle komma i samband därmed. Det är ingen som begärt att de skulle förutse detta. Om riksdagen nu faller in en liknade grop och tar det förslag skolöverstyrelsen och departementschefen framlägga, vad skall man då säga om detta förslag, om utvecklingen ger vid handen att förslaget var felaktigt. Ja, man kan ju då alltid andraga något oförutsett som inträffat. Men märk väl, att om något inträffar, som skulle kunna verka ogynnsamt på utvecklingen, är detta i dag icke oförutsett. Ätminstone departementschefen har förutsett detta när han påpekar, att vi ännu inte sett vilka skolorganisatoriska förändringar som kunna inträffa.

Departementschefen säger uttryckligen på sid. 12 i utskottsutlåtandet, att han icke kan vara lika säker som skolöverstyrelsen på att arbetslösheten bland folkskollärarna skall vara hävd vid utgången av läsåret 1945/46. Vidare säger han på sid. 13, att allt ju beror på om skolöverstyrelsens beräkningar rörande lärarbehovet för åren 1946—1948 stå sig. Ja, så förhåller det sig. Departementschefen är inte övertygad om detta, och det är minsann inte jag heller, om detta skulle kunna betyda något. Det är flera som inte äro övertygade. Lärarkårens samtliga organisationer äro övertygade om att beräkningen är felaktig, och jag tror, att man nog måste ge dem rätt. De ha hela tiden under denna utveckling haft rätt i sina betänkligheter emot dessa storslagna organisationer som riksdagen beslutat. Jag undrar också om det är riktigt klokt att under nuvarande förhållanden göra sådana antaganden, att vad som kan inträffa på 1950- eller 1960-talet, ty så långt går skolöverstyrelsens beräkning, skall ha någon avgörande betydelse för vad vi i dag bestämma beträffande intagningarna. Departementschefen har härvidlag ådagalagt en synnerligen god vilja till försiktighet. Han har, med hänsyn till vad jag förut anfört rörande hans misstro i någon mån mot skolöverstyrelsen, gått fram på sådant sätt, att han anser att nödig försiktighet är iakttagen. Ja, detta kan man ju ha olika tankar om, och det blir väl en trossak i rätt stor utsträckning vad man anser om denna försiktighet. Lärarkåren tror ju, som sagt, att det är oförsiktigt, och jag tror också, att det är oförsiktigt att gå så långt som departementschefen önskar gå. Jag skulle helst ha gått den väg som lärarsammanslutningarna ha rekommenderat. Men man kan ju inte envisas att gå vad man anser vara rent förnuftiga vägar i evighet, när man står rätt ensam i fråga om de förnuftiga vägarna. Man får väl i stället söka kompromissa, så att det om möjligt blir något mera förnuft i lösningen av frågan än vad det skulle bli utan kompromissförslaget.

Departementschefen förordar intagning av 144 seminarister i år, medan jag har föreslagit att intagningen skall begränsas till 120 elever. Också det är enligt min mening för mycket, men det är i alla händelser bättre med en klass mindre, i all synnerhet som man genom att gå den vägen skulle komma ifrån den aktuella tvisten mellan Kalmar och Stockholm, vilket jag förut har pekat på. Om intagningen vid det kvinnliga seminariet i Stockholm slopas i år, skulle Stockholm inte få något övertag gent emot Kalmar, till dess frågan slutgil-

Anslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

tigt skall lösas. Detta är alltså, utom utredningskravet, vad som ingår i min reservation.

Jag vill också nämna att jag här har besparingsberedningen bakom mig. Men besparingsberedningen följer man ju när man tycker det är roligt, och annars låter man det vara. Besparingsberedningen pekar också på en säkerhetsventil, ifall det skulle visa sig att skolöverstyrelsen och departementschefen ha rätt och att 144 elever verkligen skulle behövas i år. Denna säkerhetsventil ha vi i studentklasserna. Om det skulle bli fara på taket, kan man ännu så sent som 1944 under alla förhållanden klara upp situationen med hjälp av sådana klasser. Om det vore något allvar med riksdagens besparingskrav, så borde, då en sådan säkerhetsventil finnes, nödvändiga besparingar kunna göras på den väg jag har anvisat.

Sedan är det en annan sak, som är mycket betänklig. Departementschefen och statsutskottets majoritet vilja inte höra talas om någon förändring av organisationen just nu, trots allt som kan anföras till förmån för den. Men de äro beredda att smussla in en organisationsförändring utan vidare, visserligen inte av ekonomisk, men av stor principiell betydelse. De vilja nämligen att man under detta år skall intaga endast manliga elever vid samseminarierna i Göteborg och Lund. De gå således in för en utveckling, som innebär att samseminarier förvandlas till manliga seminarier. Nu säges det av både departementschefen och skolöverstyrelsen, att detta bara är provisoriskt. Ja, men ser man på skolöverstyrelsens motivering, blir man litet förvånad över grundvalen till detta provisorium. Ty närmaste anledningen till denna anordning säges vara, att det finnes fler arbetslösa lärarinnor än lärare. Men vad beror detta på? Jo, orsaken är att skolstyrelserna efter löneregleringen 1938 ha tagit sig före, när de utannonserade lediga folkskolläraplatser, att göra två tredjedelar av de utannonserade platserna till manliga och bara den återstående tredjedelen till kvinnliga. Så ligger saken till, och när man ser sammanhanget, är det väl ändå litet svårt att tro, att det är fråga om ett provisorium.

Nå, vad är det för risk med detta? Jo, risken är den att vi här frånträda den princip riksdagen en gång har trätt in för, nämligen att folkskollärorefattningarna skola tillsättas efter förtjänst och icke efter kön. Detta är för mig en synnerligen viktig synpunkt. Hur skall detta kunna ordnas, då skolstyrelserna ha rätt att utannonsera platserna som de behaga? Jag tycker att departementschefen därvidlag skulle ha försökt att tala ett ord med skolstyrelserna i stället för med riksdagen.

Man anför ett skäl till att man ibland måste annonsera efter manliga lärare nämligen att det förekommer undervisning i manlig slöjd. Det är nu inte så alldeles nödvändigt, ty det finns också lärarinnor som äro kompetenta att undervisa i manlig slöjd. Man skulle i varje fall kunna göra på det sättet att man utannonserade dessa platser utan att ange för vilket kön de äro avsedda. Det vore fullt tillräckligt att stipulera, att sökanden måste kunna undervisa i manlig slöjd. Det är för övrigt en ganska egendomlig historia, att det här inte så mycket är fråga om den kvinnliga slöjden som om den manliga. Men så länge vi icke ha några kvinnor alls i första kammaren och ganska få i andra kammaren, är det väl inte stor anledning att framföra den synpunkten såsom på något sätt bärande.

Vad som emellertid är viktigt och som jag hoppas att man även i denna maskulina kammare skall anse vara av en ganska stor betydelse, är att vi inte glida dithän att meriterna få komma i andra rummet och könet i första rummet. Kan något så barockt tänkas, utom möjligen av herr Oscar Olsson i första kammaren? Ja, det kan det, och jag är lycklig nog att kunna hänvisa herrarna till beviset. Det har varit en skolstrid i någon kommun på gränsen mellan

Anslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

Skåne och Småland. Jag vet inte i vilket av de båda landskapen det var, och det är naturligtvis oförläpigt, mest kanske av en skåning. Barnens alla föräldrar och kommunen överhuvud taget ville ha en lärarinna, men skolstyrelsen ville ha en karl. Skolstyrelsen hade ju makten, och därför skulle det bli en karl. När nu Dagens Nyheter gjorde intervju på platsen, var det någon som sade ungefär följande: »Ja se, det är nog på många håll så att skolstyrelserna ofta äro maskulint betonade, och när en karl och en kvinna kosta lika mycket, så ta de hellre karlen.» Men detta är ju inte riksdagens mening. Det är inte lagens och författningens mening, att sådana ovidkommande synpunkter skola få spela in. Det är därför som jag, utan att i detta fall kunna göra så värst mycket åt saken, ändå har velat att riksdagen icke skall engagera sig för ovidkommande synpunkter i denna fråga. Så långt anser jag att riksdagen borde kunna sträcka sig.

Vad blir skillnaden på mitt förslag om intagning av både män och kvinnor vid de tre samseminarierna jämfört med förslaget i den kungl. propositionen? Jag har som nämnt föreslagit intagning av 120 elever, och med slopande av intagningen vid det kvinnliga seminariet i Stockholm skulle proportionen bli $3\frac{1}{2}$ manliga och $1\frac{1}{2}$ kvinnliga avdelningar. Propositionens förslag innebär som bekant $4\frac{1}{2}$ manliga klassavdelningar mot $1\frac{1}{2}$ kvinnliga, alltså en klassavdelning manliga mer än jag har föreslagit. Men till och med om alla 144 eleverna skulle intagas, alltså även avdelningen vid det kvinnliga seminariet i Stockholm, bleve det ju fortfarande även med mitt förslag beträffande samseminarierna en disproportion till förmån för männen, nämligen $3\frac{1}{2}$ manliga och $2\frac{1}{2}$ kvinnliga avdelningar. Också enligt mitt förslag skulle männen således under alla förhållanden vara i majoritet. Skillnaden är den, att proportionen här skulle bli något bättre för kvinnornas del än enligt Kungl. Maj:ts förslag. Så vitt jag kan se, finns det alltså inte någon saklig motivering av betydelse till förmån för samseminariernas successiva omvandling till manliga seminarier.

Den motivering Kungl. Maj:t anför är, att det ligger i lärarinnornas eget intresse att organisationen förändras på detta sätt, eftersom det är flera lärarinnor än lärare som gå arbetslösa. Nu säger lärarinneförbundet ifrån att man inte vill vara med om detta just på de grunder som jag har anfört. Om man vill, kan man naturligtvis säga, att departementschefen förstår lärarinnornas intressen bättre än lärarinnorna själva. Det vore ju inte fullständigt uteslutet. Men också lärarinnorna böra anses som myndiga medborgare, och när lärarinnorna säga att det är i överensstämmelse med deras intressen, att samseminarier icke på en bakväg förvandlas till enbart manliga seminarier, så tror jag man får tillmäta detta ganska stor betydelse. Man kanske säger, att lärarinnorna här vilja offra sina ekonomiska intressen till förmån för en princip. Nåja, jag tror mycket högt om Sveriges folkskollärinnor, men att de skulle offra sig och sin utkomst för rent principiella synpunkter tror jag ändå inte.

Detta har blivit en ganska lång utredning, det här, men det är ju åtskilliga tvistefrågor i detta utlåtande och det är därför som jag har nödgats göra den. Med den motivering jag nu har givit ber jag emellertid, herr talman, att få yrka bifall till den av mig avgivna reservationen.

Herr Pauli: Herr talman! Jag vet inte om kammaren av de två utförliga anföranden, som nu hållits av herr Magnusson i Kalmar och herr Oscar Olsson, har lyckats få ett mera klart begrepp om vad den nu föreliggande frågan egentligen gäller. Jag skall därför be att i korthet få ange huvudlinjerna.

Den reservation, för vilken herr Magnusson i Kalmar talade, ser ju ganska imponerande ut tack vare anslutningen av tio ledamöter i statsutskottet. Det

Anslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

kanske inte anses indiskret om jag upplyser, att någon verklig sakdebatt om denna reservation och dess synpunkter icke ägde rum på utskottsavdelningen. En av ledamöterna på avdelningen förklarade från början, att han önskade ange en avvikande mening på denna punkt, men inte visste om han kunde få någon anslutning. Vid justeringen vann han sedan ytterligare ett namn, och på så vis blev det ett s. k. alternativ. Jag har naturligtvis ingenting att anmärka mot detta tillvägagångssätt. Det är varje utskottsledamots rättighet att göra så. Jag vill endast förklara, varför det inte har blivit någon ingående saktidiskussion om detta på avdelningen. Behandlingen i utskottet var inte heller alltför ingående.

Vad är det nu reservationen går ut på? Det är två saker. Den ena är att man vill ha till stånd en omedelbar utredning om seminariorganisationens omfattning. Man säger, att visserligen bestämdes denna seminariorganisation så sent som 1936, men det har redan visat sig, att den är alldeles för stor, i varje fall i fråga om antalet folkskoleseminarier, och därför böra vissa seminarier indragas. Man önskar inte en förutsättningslös utredning, vilket jag tycker kunde vara mera rimligt, utan man anger från början vissa bestämda riktlinjer för denna utredning. Dessa riktlinjer bestå i för det första, att Stockholms seminarium bör nedläggas utan närmare motivering, och för det andra, att ytterligare ett seminarium bör nedläggas. Vidare antydes, att seminariernas kapacitet borde bättre utnyttjas, något som knappast kan betyda annat än att man utnyttjar de existerande stora dubbelseminarierna. Tar man konsekvensen härav, då kommer man till den konklusionen, som herr Oscar Olsson mycket riktigt uttalar i sin reservation, nämligen att man bör överväga, om inte samtliga enkelseminarier böra nedläggas. Däribland således även Kalmar, som somliga reservanter så starkt ömma för.

Jag vill alltså här framhålla, att om den stränga begränsning, som reservanterna tyckas vilja gå in för i fråga om antalet seminarier, skulle genomföras, så komme näppeligen något enkelseminarium att kunna fortsätta, och då komme alltså herr Magnusson i Kalmar och andra bland reservanterna, som särskilt ha hjärta just för Kalmar, att ha grävt en grop, i vilken de själva riskera att ramla ner.

Detta som en liten varning på den punkten.

Det är denna från början starkt bundna utredning, som reservanterna önska få till stånd, och vidare föreslå de, att såsom en början till ett nedläggande av Stockholmsseminariet skall ingen intagning av elever ske därstädes, utan denna skall förflyttas till Kalmar.

Man letar förgäves i reservationen efter några sakskaäl, vare sig för det ena eller det andra. Beträffande skälen varför man skulle nedlägga Stockholms seminarium, får man veta, att de huvudsakligen skulle ligga i en hänvisning till statskontorets uppfattning. Statskontoret har huvudsakligen yttrat sig om att den tomt, som Stockholms seminarium innehar, borde av staten kunna utnyttjas på ett annat sätt. Man skulle kunna förtjäna pengar på den. Detta kan dock knappast kallas en ingående saklig prövning av denna seminari-fråga. Och varför just Kalmar skulle plockas ut bland enkelseminarierna i det här fallet, det bör man ha ganska svårt att förstå efter herr Magnussons i Kalmar eget anförande, där han omtalade att flera andra seminarier, i varje fall Falun och Karlstad, befinna sig i precis samma situation som Kalmar, nämligen att de för närvarande endast ha en avdelning, och att de alltså skulle komma i samma läge som Kalmar nästa år, om de icke finge en ny avdelning. När det gäller Karlstad, kan man ju dessutom tänka på, att det är byggt som ett stort och mycket vidlyftigt dubbelseminarium.

Jag har härmed inte på något sätt velat rikta mig mot Kalmar och dess se-

Anslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

minarium. Jag har den uppfattningen, att det är ett mycket förtjänstfullt seminarium, men jag anser, att även Stockholmsseminariet har sina förtjänster. Överhuvud taget tror jag, att herr Magnusson i Kalmar hade rätt, när han sade, att han inte trodde, att det här var fråga om något hot mot Kalmarseminariet, lika litet som emot något annat av dessa, som för närvarande arbetar med blott en avdelning. Varken i propositionen eller i utskottsförslaget talas någonting om att man skulle skrida till att nedlägga vare sig det ena eller det andra, medan däremot reservanterna säga ifrån, att vi skola börja med att icke medgiva någon intagning i Stockholm, och det skall vara början till ett nedläggande av Stockholmsseminariet.

Se vi närmare på utredningskravet, så måste man säga, att det egentligen är högst förvånande, att det har kunnat kastas fram på detta sätt. För det första har man icke kunnat bevisa den utgångspunkt, som reservanterna intagit, nämligen att seminarieorganisationen är alldeles för stor även med hänsyn till framtiden. Även om man inte är någon profet och inte kan förutsäga t. ex. hur många barn det kommer att födas ett visst år i framtiden, så är det dock vissa saker, som man på förhand kan beräkna. En sådan sak nämnes i propositionen, och det är antalet lärare, som avgå t. ex. år 1950. Detta antal lärare blir så stort bara det året, så att avgången betydligt överstiger hela utexamineringskapaciteten hos vår nuvarande seminarieorganisation. Enbart detta exempel visar ju, att man inte utan vidare kan utgå från det nuvarande läget och säga, att på grund av att seminarierna för närvarande inte utnyttjas tillräckligt, böra vi nedlägga ett eller flera av dem. Riksdagen har inte den allra minsta anledning att i denna situation handla på ett brådstörtat sätt, att springa fram och begära en utredning, som icke har ifrågasatts ens av någon motionär, utan som har improviserats inom utskottet, och som har en mycket klen saklig grundval. Dessutom är det skäl att komma ihåg, att vi ha en stor arbetande skolutredning, som bl. a. har lärarutbildningen på sitt program, och som statsrådet påminner om i propositionen. Att man samtidigt med att denna utredning arbetar, skulle sätta i gång en specialutredning, som är bunden till ett program om nedskärande av seminarieorganisationen och bunden till att i främsta rummet nedlägga enkelseminarierna, det är något så orimligt, att jag icke kan tänka mig, att gamla erfarna riksdagsmän skulle vilja gå in för någonting sådant, sedan de väl gjort sig reda för vad saken gäller.

När det sedan blir fråga om attacken mot Stockholm, skall jag inte närmare uppehålla mig vid den. Det behöver inte så vidlyftigt utvecklas, varför man ej skall utan närmare motivering gå och rasera Sveriges äldsta seminarium. Detta har för övrigt i flera tidningsartiklar under den sista tiden ganska utförligt utvecklats. Ett par synpunkter vill jag dock beröra. När man kommer och säger, att ett seminarium bör ha ett stort rekryteringsområde, så tycks man glömma, att Stockholm med omnejd är ett av de till folkmängden största rekryteringsområdena i Sverige. När man vidare gör klart för sig, att det blir endast en enda fullständig kvinnlig nybörjaravdelning som skall tagas in under nästa år, så är det uppenbarligen förnuftigare att förlägga denna enda avdelning till ett centralt ställe som Stockholm, så att det inte blir alltför dyrt för dem, som skola resa till detta seminarium från den ena eller andra ändan av Sverige. Det har antytts att det skulle vara särskilt dyrt att gå i Stockholmsseminariet. Var och en som har litet reda på de faktiska förhållandena, torde lätt kunna övertyga sig om att så inte är fallet. Det finns här ett studiehjem, där eleverna kunna bo och äta billigt. Det finns också en rad studiedonationer vid detta seminarium, som äro bundna vid den fortsatta existensen av denna folkskolläroverutbildningsanstalt och som man inte utan

Anslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

vidare kan bortse ifrån. Vi kunna också erinra oss de rika bildningsmöjligheter, som finnas just i Stockholm, och som inte äro lika tillgängliga i andra städer.

Detta må vara nog för att framhålla hur osakligt ett sådant tillvägagångssätt är, som reservanterna föreslå, att man utan närmare undersökning skall dekretera, att detta seminarium skall nedläggas, och att detta nedläggande skall börja genom avveckling redan nu av dess nybörjaravdelning. Jag har heller inte några farhågor för att kammaren på detta sätt skall desavuera inte bara Kungl. Maj:t utan även alla sakkunniga myndigheter, som ha yttrat sig i denna sak, och gå fram på den auktoritet, som kan framletas bland reservanterna.

Vad beträffar herr Oscar Olsson, så avviker han ju en smula från de övriga reservanterna. Han försöker trösta oss med att han å ena sidan vill bidra till att radera Stockholms seminarium genom att icke anordna någon nyintagning där nästa år, men att han å andra sidan inte heller vill medgiva någon nyintagning i Kalmar. Därför bör, menar han, man vara nöjd både i Stockholm och Kalmar! Han menar väl egentligen, att därför bör man vara lika missnöjd med honom i Stockholm och i Kalmar, ty det är säkert det senare, som inträffar, om han mot förmodan skulle få sin vilja fram.

Beträffande hans krav på utredning har jag redan yttrat mig om den saken. När han slutligen talar om de manliga och de kvinnliga eleverna, så ger jag honom rätt i princip. Där tror jag inte det finns någon principiell skillnad mellan honom och utskottet i övrigt. Det är ingen människa, som tänker på att, som han kallade det, här »smussla in en ny princip». Vi ha givetvis tänkt oss detta som ett rent provisorium: Det är på grund av att arbetslösheten för närvarande är så mycket större bland lärarinnorna än bland de manliga lärarna, som man företagit denna förskjutning. Men jag kan försäkra honom, att åtminstone vad mig själv beträffar, så kommer jag aldrig att ifrågasätta någonting annat än att lärarutbildningen, när vi om möjligt återvänt till normala förhållanden, skall stå öppen precis lika mycket för det ena som för det andra könet, och jag anser liksom han, att läraransökningar böra behandlas efter förtjänst och inte efter några ovidkommande hänsyn. Men detta är inte något skäl varför man skulle acceptera hans reservation, som för övrigt även innehåller så många andra saker.

Med hänvisning till att det av reservanterna framställda utredningskravet är omotiverat, att det av reservanterna framlagda kravet på nedläggande av Stockholms seminarium likaledes är omotiverat och att det överhuvud taget icke finnes något skäl för riksdagen att här gå brådstörtat tillväga och föregripa en pågående utredning, så ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan, vilket tillika innebär bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Herr **Sjödahl**: Herr talman! Detta betänkande och förslag från utskottet rymmer egentligen två ting. Den första frågan är av mindre betydelse. Det är frågan om var en av de kvinnliga avdelningarna skall intagas nu till hösten. Den andra frågan gäller den blivande organisationen av seminarierna, en mycket vittutseende, omfattande och i olika avseenden synnerligen ingripande fråga.

Beträffande den första frågan om var sagda intagning skall ske tycker jag, att det skulle i och för sig ingenting betyda, om man tar in i Stockholm eller i Kalmar, men i den reservation, som föreslår Kalmar, har man bundit förslaget vid ett bestämt uttalande om att Stockholmsseminariet skall nedläggas. Och som ett första steg, ett preliminärt beslut i den riktningen skall det bestämmas,

'Anslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

att någon ny klass icke skall intagas i Stockholm. Jag undrar, om inte kammaren borde pröva denna fråga huruvida Stockholmsseminariet skall nedläggas i sitt verkliga sammanhang, d. v. s. när det gäller hela seminarieorganisationen, och inte vidhäfta denna fråga om var i höst en klass av kvinnliga seminarister skall intagas.

Jag skulle vilja motivera varför jag kommer att i denna punkt rösta med utskottet. Jag gör det därför, att om jag röstade med herr Gränebos m. fl. reservation, så skulle jag uttala mig mot att i framtiden ett seminarium blir förlagt här i Stockholm. Men röstar jag med utskottet, så gör jag intet uttalande mot att ett seminarium skall kunna i framtiden liksom nu vara förlagt till Kalmar. Jag tycker, att det är klokt att på denna punkt icke göra något uttalande i vare sig den ena eller andra riktningen, ty därmed behåller kammaren och riksdagen full prövningsrätt, när den större frågan föreligger.

Men härtill kommer för mig ett skäl till. Kammaren erinrar sig nog, huru som man förra året genom dess inskridande fick ett nytt provårsläroverk. Genom att nu följa reservanterna komme man att i hög grad försvåra, ja måhända omöjliggöra ett bibehållande av Stockholms seminarium såsom ett provårsläroverk. Man handlar alltså i direkt strid med en princip, som man då knäsatte och stärkte genom en organisatorisk åtgärd. Ja, det är väl bara en tillfällighet, att herr Magnusson är från Kalmar, liksom det väl bara är en tillfällighet, att de tre första reservanterna allesamman ha hemortsrätt i Kalmar län, men nu sades det av herr Magnusson i Kalmar, att vid provårsutbildningen vore Stockholms seminarium tämligen olämpligt eftersom för tillfället, i år, de som där genomgå provåret, äro personer med adjunktskompetens, alltså icke lektorskompetens. Ja, hur ofta är inte det förhållandet, att de, som gå provåret, då ha blott adjunktskompetens? Sedermera få de lektorskompetens. Och vidare är det ju som bekant så, att fortfarande den övervägande undervisningen på gymnasierna bedrivs av adjunkter med endast adjunktskompetens. Det var så åtminstone för några år sedan. Jag vet inte, om förhållandena möjligen ha ändrat sig helt nyligen. Under sådana omständigheter, när utbildningen skall omfatta båda dessa led, måste då inte vid seminariet i Stockholm, om det skall bibehållas såsom provårseminarium, finnas möjlighet för en utbildning på det stadium, som närmast motsvarar gymnasierna?

Jag tror också det skulle vara en brist i hela vår lärarutbildning, om dessa två möjligheter, som givas vid de nuvarande provårseminarierna, skulle förloras till hälften, om man därigenom skulle sakna den utbildning av lärare, som man nu har vid dessa seminarier, varigenom dessa lärare lära känna inte bara folkskollärarytbildningen utan även den skola, på vilken all läroverksutbildning vilar, nämligen folkskolan, och den få de nu vid seminarierna träda i omedelbar förbindelse med. Jag tror, att detta i en demokratisk skolorganisation är ett värde av den vikt, att man inte skall smussla bort det genom ett beslut i dag.

Den andra och större frågan är den om en begränsning av seminarieorganisationen. Jag vill bara påpeka, att reservanterna dragit upp ganska omfattande grundlinjer för hur en sådan seminarieorganisation borde se ut. Skolöverstyrelsen har värjt sig mot den saken. Den har inte funnit, att det i nuvarande ögonblick är möjligt att beräkna och väga alla de faktorer, som finnas, för att man skall kunna nu lägga upp klara önskemål om hur en organisation av seminarierna skall bli i framtiden. Kungl. Maj:t har inte heller funnit det möjligt nu, men utskottsreservanterna ha löst saken med en lekande lätthet, som nästan gör mig avundsjuk. För det första ingår i dessa principer, att man skall nedlägga Stockholms seminarium utan att någon egent-

Anslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

lig utredning på den punkten har krävts. Detta seminarium är för flickor. Dessa skulle då, menar herr Magnusson, kunna hänvisas till Uppsala. Uppsala seminarium är ett manligt seminarium. De finge giva sig ned till Kalmar eller upp till Luleå för närvarande och det från ett område, där det ändå finnes ett så stort klientel av aspiranter för seminarie-läro-utbildning. Man skall väl inte i denna sak, tycker jag, titta på, om det är Stockholms stad eller Kalmar stad. Man får väl tänka på de elever, som skola ha sin undervisning i respektive Stockholm och Kalmar. Och det kan man inte komma ifrån, att Stockholm ligger i centrum för en mycket stor krets av mycket befolkade landsdelar, varifrån ett större antal väl meriterade aspiranter komma än från det andra området.

Jag vill inte med detta på något sätt uttala mig mot att Kalmar seminarium, beroende på andra omständigheter, i framtiden borde bibehållas, men jag vill icke uttala mig mot Stockholm. Jag tror, att skulle man göra en omröstning bland eleverna vid Stockholms seminarium, eller om vi med talman- nens tillåtelse skulle inskränka oss till en omröstning bland damerna på en av läktarna, så skulle det bli praktiskt taget alla röster, som skulle tala för ett bibehållande av Stockholms seminarium.

Men man stannar inte vid det i utskottet. Man går vidare och säger: Vi skola ytterligare nedlägga ett seminarium. När skolöverstyrelsen för något över ett år sedan var inne på samma sak så nämnde den, att utom Stockholm, som man skulle överväga, gällde det Kalmar och Karlstad och Luleå. Om nu Stockholm avföres och man uttalar sig för Kalmar, då kommer man alltså att utan någon omprövning utlämna Karlstads och Luleå seminarier för denna ytterligare indragning.

Vilja herrarna i denna kammare — jag skall inte vädja till Värmlands- bänken eller Övre Norrlandsbänkarna — obesett utan någon föregående ut- redning följa en utskottsreservation, som nu säger: Stockholms seminarium skall bort, Kalmar skall bibehållas, och som ett troligt resultat kommer vidare antingen Karlstads eller Luleå seminarium att försvinna?

Vidare ha utskottsreservanternas uttalande sig för att uti Lund och Uppsala skall det vara enbart studentlinjer, i Lund för kvinnor och i Uppsala för män, något som skulle betyda, att skåningar och andra från Sydsverige måste för sin utbildning söka sig upp till Göteborg eller till Uppsala. Men detta ut- talande om manliga och kvinnliga studentlinjer i Lund och Uppsala skulle även betyda, att de där befintliga fyraåriga linjerna skulle indragas, och följd- en av denna indragning måste bli, att studentlinjerna utökas på de fyraåriga linjernas bekostnad. Jag vill erinra om, att skolöverstyrelsen så sent som förra året skrev: »Den hittillsvarande rekryteringen tyder icke på, att det förelegat något behov av att antalet studentklasser hade bort vara större. Tvärtom torde man efter gjorda erfarenheter kunna säga, att en tillfredsställande rekrytering måhända kunde ha äventyrats, därest den fyraåriga linjen i större utsträck- ning varit ersatt med studentklasser.» Trots detta uttalande gör man nu från utskottets sida en hänvisning, som knappast kan leda till något annat än en utökning av de tvååriga linjerna på de fyraåriga linjernas bekostnad.

Vidare gör man ett uttalande i ett annat avseende. Man vill behålla semina- rierna i Falun och Kalmar, men Stockholms seminarium skulle bort. Både i Kalmar och Falun är det kvinnligt seminarium. Man ifrågasätter Karlstads manliga seminarium och Luleå samseminarium, och detta i en tid, då det har visat sig, att ansökningen till tjänster är sådan, att $\frac{2}{3}$ av tjänsterna bli sökta av manliga folkskollärare och den återstående tredjedelen antingen enbart av- ses för kvinnliga lärare eller står öppen för båda könen. I en tid som denna och med en tendens, vars rättmätighet jag ej här skall diskutera, men som

Anslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)
förefinnes, och till vilken riksdagen borde fatta ståndpunkt innan man ritar upp en ny seminarieorganisation, kommer man med ett förslag, som pekar i den riktningen, som jag här har bemärkt. Och jag skulle dessutom vilja erinra kammaren om att arbetslösheten är mycket större bland de kvinnliga lärarna än bland de manliga. I en sådan tid bör man noga se till och betänka sitt ansvar innan man producerar flera kvinnliga lärare och därmed kastar dem ut i denna arbetslöshet, som utvecklingen tills vidare tydligt pekar på.

Här sadades av någon talare, att det inte hade förekommit i statsutskottet någon sakdiskussion om denna reservation. När man läser den, när man dissekerar den, när man diskuterar den så kommer man till det resultatet, att det är ingen anledning att betvivla, att det icke har varit någon sakdiskussion om denna reservation. Den föreslagna utredningen är en i hög grad bunden utredning. Jag har ingenting emot en utredning. Jag önskar den, men utredningen bör bedrivas fullt förutsättningslöst och med hänsynstagande till nuvarande speciella förhållanden, som reservanterna i olika avseenden icke ha tagit ställning till. Jag kan därför, herr talman, inte annat än i nuvarande situation rösta för bifall till utskottets förslag och därmed också hålla frågan om en blivande organisation fullt öppen, inte bara när det gäller Stockholm utan även när det gäller övriga seminarier. Jag yrkar alltså bifall till utskottets förslag.

Herr förste vice talmannen: Herr talman! De båda senaste ärade talarna synas mig ha i alltför hög grad tillspetsat meningssmötningen mellan utskottets utlåtande och den mening, som företrädades av reservanterna. Beträffande flera punkter råder det ju ingen meningsskiljaktighet, och i det väsentliga, antalet elever som skola intas kommande år, råder ju full enighet. Det är endast i fråga om var dessa elever skola intas, som det råder olika meningar.

När herr Pauli här med starka ord talar om kravet på nedläggande av Stockholms seminarium, som reservanterna skulle ha framställt, synes det mig, att han använder alldeles för starka ord. Herr Sjödahl har sedan talat i samma riktning. Vad är det reservanterna här begära? Jo, de säga, att med hänsyn till det förhållande som råder på detta område synes det böra tas i övervägande att begränsa seminarieorganisationen. Senare säger man om samma sak, att om något seminarium skall nedläggas, torde det böra övervägas att nedlägga det i Stockholm. Det uttalas alltså inte något bestämt krav, utan det hemställs, att detta skall övervägas. Jag tycker det är att driva det alltför långt, när man som herrar Pauli och Sjödahl säger, att reservanterna hemställt härom.

Som min personliga mening skulle jag likväl vilja säga, att denna motivering inte helt tilltalar mig, men jag gick inte fram med någon egen motivering om den saken. Mig synes likväl, att här skulle ha gjorts ett mer förutsättningslöst uttalande beträffande utredningskravet, och man skulle ha undersökt, om och i vad mån det hade varit nödvändigt att nedlägga något seminarium för att först sedan ta ställning. Men när jag kunde ansluta mig till detta uttalande, var det för den skull att jag ansåg, att man likväl kommer att först undersöka saken och sedan ta ställning till densamma. Om reservanterna här hemställa om att utredningen skall avse ett visst sakförhållande och förutsätta, att den möjligen leder till det och det resultatet, så får man därför inte säga, att reservanterna här tagit ståndpunkt i förväg, utan man vill hålla möjligheten öppen. Jag kan därför inte se, att man kan göra så stor sak av denna fråga, som de två senaste talarna här ha gjort.

Sedan kommer frågan huruvida man till kommande år skall inta elever vid Stockholms eller vid Kalmar seminarium. I Stockholm finnas dock för närvarandé tre seminarieklasser, och om här inte intas någon klass det komman-

Anslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

de läsåret, kommer detta seminarium ändå att ha två seminarieklasser. Kalmar seminarium har för närvarande endast två klasser, och skulle ingen ny klass intas där till nästa år, kommer det att arbeta med endast en klass, och det kan väl inte anses tillfredsställande. Det synes som om riksdagen genom att besluta, att Kalmar seminarium under nästa läsår endast skall ha en klass, skulle ta ståndpunkt till frågan om detta seminariums nedläggande, utan att direkt ha utsagt detsamma.

Principiellt kan man fråga: bör Kalmar seminarium uppehållas, eller skall man ha seminariet förlagt till Stockholm? Detta ligger ju mera centralt, har det sagts. Jag skall inte gå in på fördelarna av Stockholms eller Kalmar seminarium. Här är nu sagt, att Stockholms seminarium skulle vara värdefullt att bibehålla på den grund, att det är provårsseminarium. Men Kalmar seminarium är värdefullt från andra synpunkter, på grund av de pedagogiska undersökningar, som bedrivs där och som äro erkända av pedagoger landet runt.

Men jag skall se det från en annan synpunkt: Det kan ej vara ett statsintresse att allt för många statsinstitutioner förläggas till Stockholm. Statsrevisorerna ha i sin berättelse föregående höst hemställt, att statsmakterna måtte ta under övervägande, huruvida inte en del verk och anstalter borde flyttas från Stockholm till landsorten. Stockholm drar genom sin storlek till sig en hel del institutioner, som det kanske eljest inte skulle vara berättigat att ha förlagda här. Det är visserligen nödvändigt att ha en del administrativa centrala verk förlagda i huvudstaden på grund av att de skola stå i nära kontakt med landets styrelse och varandra, men finns det några institutioner, som med fördel böra kunna förläggas till landsorten och städerna ute i landet, så måste det väl vara undervisnings- och utbildningsanstalter. Det måste vara till fördel för undervisningen att de skolor vari denna bedrivs äro förlagda på en lugn plats, och storstadens pulserande liv kan inte giva det lugn, som en landsortsstad eller landsbygden kan ge. Det synes mig därför vara skäl att så långt det är möjligt förlägga utbildningsanstalterna mera i landets olika delar. Levnadskostnaderna bli även billigare för dem, som där söka sin utbildning. Och i dessa tider få vi även tänka på att evakuering av befolkningen från storstäderna kan komma i fråga. Och vidare, så är det besvärligare att skaffa livsmedel och andra förnödenheter för folket som äro bosatta i de stora centra. Detta är ytterligare skäl för att man inte skall vidta åtgärder, som verka i en helt annan riktning.

Från dessa synpunkter synes det mig rent principiellt vara en fördel, att man inte söker förlägga dessa anstalter i alltför stort flertal i landets huvudstad, under motivering att en anstalt där kommer att ligga mera centralt än i någon annan del av landet. Därtill kommer naturligtvis även, att dessa landsortsstäder, där seminarier bli förlagda, komma att utgöra ett centrum för en mindre del av landet och för de elever, som söka sig dit. Det är detta, som är den egentliga innebörden i den föreliggande reservationen. De andra kraven avse blott utredning. Jag anser därför, att denna fråga är av så stor betydelse, att man inte bör besluta i annan riktning.

Jag hemställer följaktligen, herr talman, om bifall till den av mig m. fh. undertecknade reservationen.

Herr statsrådet **Bagge**: Herr talman! Spiritus rector bland reservanterna har ju uppväckt de lokalpatriotiska andarna med den skicklighet, som är honom egen i dessa taktiska frågor, och därför har nu stor oro uppkommit speciellt i fråga om Kalmar. Vi ha här hört representanter för dessa intressen ge uttryck häråt. Jag skulle emellertid bara vilja påpeka två saker. Det ena är, att jag tror, att den där oron är synnerligen obefogad, och det andra är, att antagandet att Kungl. Maj:ts och statsutskottsmajoritetens förslag skulle inne-

'Anslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

bära någon sorts allmän omläggning av lärareutbildningen, också är fullständigt felaktigt. Båda utgångspunkterna äro således oriktiga, och då är det ju inte så lätt att komma till ett riktigt resultat.

Vad beträffar oron för Kalmar vill jag säga, att den är obefogad. Jag tror, att det redan påpekats i debatten, att Kalmar inte är ensamt om att få bara en klass, om detta förslag genomföres, utan därvidlag kommer Kalmar i samma tråkiga situation som flera andra seminarier, och det finns inte någon speciell anledning att anta, att just Kalmarseminariet skulle komma att i framtiden indras på grund av vad som här göres. Jag vill också säga, att det är säkert, att Kalmar seminarium inte separat kommer att indras, och jag tror, att det finns ganska stor sannolikhet för att det överhuvud taget inte kommer att indras. Skulle det på något sätt kunna lugna känslorna, kan jag tala om, att jag i denna kammare, när den stora striden stod om Kalmarseminariet, röstade för detta. Man har alltså i varje fall inte någon särskild anledning anta, att Kalmar skulle bli illa behandlat, för den händelse jag skulle vara ecklesiastikminister, när saken kommer före.

Vad så beträffar den andra frågan, nämligen frågan om lärareutbildningen, höll herr Magnusson i Kalmar ett långt anförande angående vådorna av att — såvitt jag förstod — draga in våra folkskoleseminarier och ersätta dem med utbildning av folkskollärare vid universitet och högskolor samt att överhuvud taget tänka sig den förändringen, att studentexamen skulle fordras för inträde vid seminarierna. Jag får säga, att detta är planer, som äro mycket litet aktuella — det är det minsta man kan säga. Skolutredningen har inte, som man tycks ha antagit, på något sätt i uppdrag för närvarande att ta upp dessa eller andra frågor rörande lärareutbildningen. Vi ha resonerat på det sättet, att först måste man försöka göra upp, hur skolorna skola se ut, och sedan får man undersöka, hur lärarna skola utbildas för de skolor, som kunna komma i fråga. Därför är denna fråga för närvarande inte alls under utredning. Och för min del skulle jag tro, att även om åtskilligt onekligen kan tala för större gemensamhet i den praktiska utbildningen av olika slag av lärare — en tanke, som jag också offentligen har uttryckt mitt intresse för — så är möjligheten att helt koncentrera denna utbildning till universitets- och högskolestäderna ganska liten. Det är givetvis mycket besvärligt att åstadkomma någonting dylikt. Om det går, veta vi inte alls. Det hela svävar således för närvarande fullständigt i det blå, och man behöver inte alls gå ut ifrån att inställningen till den saken bör vara grundläggande för det beslut, som skall fattas i dag.

Sedan skulle jag vilja säga några ord om själva utgångspunkten för Kungl. Maj:ts förslag här och för våra meningsutbyten. Den bör vara de faktiska förhållandena, hur läget i själva verket är. Och läget i fråga om arbetslösheten bland folkskollärarna har gjort, att Kungl. Maj:t föreslagit, att seminarieorganisationen under instundande år skall tas i anspråk bara i begränsad omfattning. Det är detta, som har åstadkommit dessa olika bekymmer. Förslaget bygger, som vi alla veta, på en undersökning, som skolöverstyrelsen har gjort rörande dessa saker. Herr Oscar Olsson har om inte kritiserat så i varje fall uttalat sina dubier om i vad mån man överhuvud taget skulle kunna lita på dessa undersökningar. Jag kan ju säga, att vi väl kunna vara överens om att skall man kunna på ett vettigt sätt besluta i dessa saker, måste man gå ut ifrån någonting. Man måste gå ut från några förutsättningar, några antaganden angående hur framtiden kommer att gestalta sig, och då är det ju naturligt, att man är mera på den säkra sidan, om man går ut ifrån vidlyftiga och grundliga undersökningar, som äro gjorda på detta område, än om man går ut ifrån rent lösa antaganden.

Jag har mycket noga gått igenom skolöverstyrelsens utredningar, då detta

'Anslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

är ett ämne, som särskilt legat mig om hjärtat, och jag kan inte finna annat än att visserligen kan man här som beträffande andra prognoser aldrig säga någonting med absolut bestämdhet — och det har jag gett uttryck åt i mitt uttalande till statsrådsprotokollet — men jag har det mått av säkerhet, som man överhuvud taget kan begära, och jag har funnit, att skolöverstyrelsens beräkningar om lärareöverskottet stämma väl överens med de iakttagelser beträffande läraretillgången, som gjordes hösten 1939, liksom också med utvecklingen under innevarande år. Jag tror därför, att resultaten av denna undersökning med ganska stor trygghet kunna läggas till grund för beräkningar rörande behovet av nya lärare.

Det finns ju också åtskilliga säkerhetsventiler här. Dit hör givetvis frågan om inkallelserna och utsträckningen av den militära utbildningstiden, som säkerligen också kommer att ta folkskolläroaspiranter i anspråk. Därtill kommer, att den höjning av pensionsåldern, som man har tagit med i beräkningarna och som ju påverkar lärareöverskottet i stigande riktning, sannolikt inte kommer att inträffa under de närmaste åren, när den största arbetslösheten råder, utan man kommer just med hänsyn till arbetslösheten att undvika denna höjning under ett par år.

På grund av alla möjliga sådana överväganden, som det skulle föra alldeles för långt att här gå in på närmare, har jag den uppfattningen, att man kan följa skolöverstyrelsens förslag med ganska stor trygghet, men jag har velat göra det så försiktigt som möjligt, och därför har jag tillrätt Kungl. Maj:t att stanna vid en mycket försiktig intagning av seminarieelever för nästa läsår, i all synnerhet som ju den möjligheten finns, att skulle det slå fel på något sätt, kan man senare i större utsträckning gå över till de tvååriga studentlinjerna och öka det antal aspiranter, som kan behövas.

Vad jag nu talat om gäller de närmaste åren. På längre sikt kan man med ganska stor säkerhet beräkna lärarbehovet med hjälp bl. a. av de siffror rörande nativitetutvecklingen, som numera stå till buds. En sådan beräkning, som skolöverstyrelsen har gjort intill år 1950, ger vid handen, att den nuvarande seminarieorganisationens examinationskapacitet inom en tämligen nära framtid kommer att behöva utnyttjas till det yttersta för att så småningom, särskilt i fråga om småskolläroaspiranterna, visa sig vara långt ifrån tillräcklig för det behov av lärare, som sedan kommer att uppstå. Det är det faktiska förhållandet, det är vad vi ha att gå ut ifrån, och det visar också, såvitt jag förstår, att begäran om utredning av en inskränkning av den yttre organisationen av seminarierna o. s. v. är fåvitsk. Om några år komma vi att behöva hela denna organisation igen. Det är bara under en övergångstid, som så inte är fallet. Det skulle vara ganska oekonomiskt och olämpligt, om man — när enligt skolöverstyrelsens beräkningar folkskoleseminariernas examinationskapacitet efter fem—sex år behöver utnyttjas till fullo — skulle koncentrera undervisningen till färre seminarier, vilket inte kan ske utan betydande kostnader för nybyggnader vid dessa seminarier. Att dessa kostnader skulle uppvägas av minskade driftkostnader eller försvaras av några betydande pedagogiska vinster inom den nuvarande utbildningsformens ram är ju tänkbart, men det är inte på något sätt styrkt.

Vad så beträffar seminarieorganisationens utnyttjande under tiden, innan dess kapacitet behöver helt och hållet tas i anspråk, så har redan 1941 års riksdag tagit ställning till den frågan, och det vore väl besynnerligt, om man nu här skulle riva upp den saken igen. Det blir aldrig någon ordning och stadga i förhållandena, om man går till väga på det sättet. Riksdagen delade förra året den av mig anförda synpunkten, att en sådan åtgärd särskilt med hänsyn till övningskolorna skulle medföra organisatoriska olägenheter, som väga betyd-

Anslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

ligt tyngre än de tämligen små eventuella ekonomiska fördelarna. De ordinarie seminarielärarnas arbetskraft utnyttjas nu ändå så långt sig göra låter, och jag kan alltså inte finna, att det föreligger något behov av en särskild utredning angående folkskoleseminarieorganisationen. Någon sådan behövs helt enkelt inte. Jag vet inte, vad den skulle syssla med utöver vad som redan är känt och klart.

Herr Oscar Olsson talade om förskjutningen av proportionen mellan manliga och kvinnliga elever. Den motiveras uteslutande av önskvärdheten att träffa anordningar, som motsvara det faktiska behovet för den närmaste framtiden och ingenting annat, men den innebär inte alls någon ställning till frågan om den för framtiden lämpligaste seminarieorganisationen och inte heller till frågan om den ändamålsenligaste proportionen mellan manliga och kvinnliga folkskollärare.

Vad beträffar frågan om Stockholmsseminariet, ha reservanterna gått på samma linje som statskontoret, vilket har anfört, att det vore lämpligt ur olika synpunkter att förflytta denna institution till landsorten. Jag delar personligen den uppfattningen, att sådana ämbetsverk och institutioner, som inte nödvändigtvis behöva vara förlagda till Stockholm, böra förläggas till landsorten, men det är också uppenbart, att den principen inte kan drivas hur långt som helst. Jag kan inom parentes också säga en sak, som jag glömde säga i början av mitt anförande: En sak, som i högsta grad talar för att bevara den nuvarande seminarieorganisationen och den nuvarande utbildningsformen för folkskollärarna är, att det är nyttigt och bra att ha dessa seminarier ute i bygderna. De äro ofta kanske den enda eller den största kulturella tillgång, som bygden har. Detta är en viktig synpunkt mot att koncentrera seminarierna till låt oss säga större orter, Stockholm, Göteborg, eller vad det må vara för några.

Men dessa utbildningsanstalter äro ju avsedda att tillgodose lärarbehovet i en viss ort eller landsdel, och de böra vara tillgängliga också för obemedlad eller mindre bemedlad studiebegåvad ungdom inom den ifrågavarande orten eller landsdelen. Nu är behovet av lärarkrafter vid Stockholms folkskolor så stort, att det mer än väl motiverar, att åtminstone ett enda av landets tio seminarier skall vara förlagt till Stockholm och betjäna hela denna bygd runtomkring Stockholm. Det är inte orimligt på något sätt och vis, utan såvitt jag förstår det enda rimliga. Och så tillkommer, vad som har sagts här förut, att det är nyttigt för eleverna att kunna använda de i Stockholm befintliga kulturella institutionerna. Jag vill inte säga, att jag tycker det är ett avgörande argument, men det är ett förhållande, som inte bör förbises.

Sedan ha vi den till seminariet knutna övningsskolan, som i viss mån har fått karaktären av en försöksskola. Där prövas för närvarande sådana anordningar som en nioårig folkskolelinje med treårig språkundervisning och skilda slag av praktiska linjer, som äro av mycket stort intresse för pedagogikens målsmän och inte minst för den pågående skolutredningen. Det vore orimligt, enligt min mening, att lägga ned detta, när det inte finns några egentliga skäl därför.

Slutligen vill jag stryka under, att Stockholmsseminariet är det ena av vårt lands bägge provårsseminarier. Provårsutbildningen skulle visserligen kunna förläggas till någon annan läroantsalt, men den erfarenhet rörande provårsarbetet och lärarkandidaternas betygssättning o. s. v., som finns vid seminariet, skulle inte kunna överföras till den nya provårsanstalten. Varför skall man slå sönder en sak, som är bra och som man har, när det inte finns något skäl för det? För eleverna, inte minst de obemedlade och de mindre bemedlade, förefaller det mig vara ovanligt väl ordnat vid Stockholmsseminariet. Det är kanske också en sak, som man bör ta hänsyn till. Vid seminaristhemmet få 15

Anslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

elever bostad och mat för 100 kronor i månaden, och ytterligare ett 40-tal elever få måltidsinackordering för mycket rimligt pris o. s. v. Det är utmärkt, om man på det sättet kan nedbringa studiekostnaderna. Varför skall man riva sönder en sådan sak? Det finns inte någon möjlighet att få glädje av detta, om man flyttar detta seminarium, därför att det är baserat på lokala donationer, som inte låta använda sig för andra ändamål.

Jag kan alltså inte komma till annat resultat än att det föreligger intet som helst behov av den här utredningen. När man har velat få riksdagen att skriva om en utredning, har det skett uteslutande för att man har velat så att säga knyta fast riksdagen, så långt det nu kan gå, vid en viss linje, som intresserar, nämligen att få bort Stockholmsseminariet, vilket förefaller mig vara orimligt, att riksdagen på detta sätt på förhand skulle uttala sig för. Jag kan sålunda icke på något sätt dela reservanternas uppfattning, och jag vill säga att en sådan utredning förefaller mig inte böra komma till stånd.

Till sist skall jag bara säga ett ord om en sak, som jag inte tror varit föremål för överläggningar i denna kammare ännu. Det gäller intagningen på Haparandaseminariet i år. Att jag har föreslagit, att man inte skulle ha någon intagning av elever där i år beror helt enkelt på att arbetslösheten bland småskollärarna uppe i Norrbotten är särskilt stor, och det har visat sig, att den lokala rörligheten i fråga om dessa Norrbottenslärare är särskilt liten. Då har det förefallit mig, att det kunde vara lämpligt att stoppa intagningen där. Jag har sålunda där tagit större hänsyn till arbetslösheten än vad statsutskottet har gjort i övrigt. Men jag vill bestämt säga ifrån, att det aldrig varit tal om något nedläggande av seminariet i Haparanda. Ett sådant öde har denna för våra nordliga gränsbygder så betydelsefulla kulturhård enligt min uppfattning alls inte förtjänat. Skulle detta blivit en följd, hade jag inte gått med på att i år inställa elevintagningen där. Jag har emellertid den uppfattningen, att något sådant inte alls kunnat bli resultatet även om man underlåtit att taga in elever vid småskoleseminariet i Haparanda i år.

Herr talman! För min del kan jag inte finna annat än att alla skäl, om man verkligen objektivt och utan några bihänsyn vill pröva denna fråga, tala för utskottsmajoritetens ståndpunkt. Jag kan inte se att man kan komma ifrån den saken.

Herr **Brandt**: Herr talman! Om inte herr Oscar Olsson på nytt hade begärt ordet, skulle jag ha avstått, för att debatten skulle få bli avslutad med ekle-siastikministerns utomordentliga anförande. Men det är svårt för en skolman att tåga stilla inför åtskilliga av de funderingar, som herr Magnusson kom med i sitt inledningsanförande — funderingar, som inte voro nödvändiga för att motivera hans förslag beträffande Kalmarseminariet. Man förstår ju väl att han vill ha Kalmarseminariet kvar. Jag förstår också att han gärna vill att Stockholmsseminariet skall indragas — hela anförandet var symptomatiskt och tyder på att han, och kanske många med honom, egentligen helst såge att alla seminarier låge i landsorten, kanske till och med på rena rama landsbygden. — Herr Magnusson nickar gott förstånd! Jag kanske får tolka det som ett medgivande att han anser att de borde ligga där. Ledaren i ett stort rike i Europas mitt har alldeles samma uppfattning, att seminarierna böra ligga på landet, ty där anses ungdomen vara bäst skyddad. Det är samma regim, som också åstadkommit avbrott i den lyckliga utvecklingen tidigare i Tyskland fram emot fullt moderna seminarier eller snarare pedagogiska institut på grundval av studentexamen.

Jag har på känn att herr Magnusson, och väl också de som stå vid hans sida, betrakta den fyraåriga seminarieorganisationen som den pedagogiskt tjänli-

Anslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

gaste. Vi ha ju nu dubbla former, dels tvååriga och dels fyraåriga seminarier. Jag har varit folkskolinspektör i tjugonio hela år och har en ganska rik erfarenhet. I början av min verksamhet var det inte så många folkskollärare, som voro studenter, men det har blivit desto fler efter hand. Vad jag nu säger är inte bara ett uttalande på känn, utan ett uttalande med stöd av anteckningar jag gjort därför under årens lopp. Och jag vågar därför påstå att de lärare, som först tagit studentexamen och sedan folkskolläraryxamen, varit minst lika goda som de lärare, som gått den vanliga gången. Detta betyder inte att jag menar, att tiden nu är mogen för en total övergång till systemet med enbart tvååriga seminarier. Det är kanske lyckligt att vi ännu så länge ha bägge formerna. Likformighet är måhända inte önskvärd. Men å andra sidan, herr Magnusson, kan det inte bestridas att det ovillkorligen blir billigare — och det är onekligen också en synpunkt att taga hänsyn till — med tvååriga seminarier. Herr Magnusson sade, och det är svårt att underlåta att replikera ett sådant yttrande, att gymnasierna också kosta pengar. Javisst, men det är dock uppenbart, att om vi ha ett visst antal gymnasier och man plockar ut en eller två pojkar eller flickor ur varje, så spelar detta ingen roll för antalet gymnasier. Om man däremot sammanför en eller två elever ur olika gymnasier i en seminarieklass, så blir det en särskild klassavdelning, som kostar mycket pengar.

Den gedigna allmänbildning, som ungdomen får i våra gymnasier, utgör en god grundval för den speciella pedagogiska utbildning, som de få i seminarierna.

Ecklesiastikministern nämnde något om sina tankar med avseende på den kommande lärarutbildningen, och en och annan kanske också har sett någon blänkare i tidningarna om den saken. Även på den punkten gjorde sig herr Magnusson skyldig till ett missförstånd. Han talade om framtidens seminarier, som skulle ligga i universitetsstäderna, och menade att de blivande folkskollärarna som studenter skulle bevista föreläsningarna och få sin utbildning i praktiska ämnen vid universiteten. Skola professorerna, frågade han, undervisa i skolkök, teckning och dylikt? Jag har varit i tillfälle att såväl i Tyskland som i det gamla Österrike studera hur deras s. k. pedagogiska institut varit utformade. Jag har kommit till den uppfattningen, och jag tror att andra svenskar som varit där kommit till samma uppfattning, att t. ex. det pedagogiska institutet i Wien, d. v. s. den utbildningsanstalt för blivande folkskollärare som där var organiserad, var en alldeles briljant anordning, och skulle det inträffa, att vi här i Sverige någon gång i framtiden vid våra universitet finge sådana pedagogiska institut upprättade, vore detta ingenting att klaga över.

I vilket fall som helst bör Stockholm alltid få behålla en utbildningsanstalt för folkskollärare. Mig synes det vara ganska självklart, att just här i Stockholm skall en sådan anstalt ligga. Ecklesiastikministern uttryckte sig mycket försiktigt då han sade att så många anstalter som möjligt, som inte behövdes i Stockholm, skulle ligga på landet. Fastän jag hela mitt liv varit landsortsbo, har jag den bestämda uppfattningen, att Stockholm är den rätta platsen för en del kulturella institutioner, ej minst för en lärarutbildningsanstalt, och man blir ledsen, när man märker opinionen i riksdagen och ute i landet för att beröva Stockholm dess seminarium, varigenom man också berövar ungdomen vissa bildningsmöjligheter, som absolut inte bjudas någon annan stans. När den dagen kommer, då vi få folkskollärarytbildningen koncentrerad till ett färre antal seminarier, böra dessa självfallet hellre ligga i universitetsstäderna än i vanliga städer i landsorten.

'Anslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få tillstyrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Magnusson, Karl: Herr talman! Jag fick av herr Oscar Olsson en förebråelse för min envetna inställning till förman för Kalmar — jag medger att det var en mild förebråelse, men det var ändå en förebråelse. Jag kan naturligtvis inte bestrida att hänsynen till Kalmar spelat in i denna fråga. Men å andra sidan tillät jag mig bestämt stryka under i mitt första anförande, att problemställningen inte längre är riktigt densamma som den varit tidigare, nämligen Stockholm mot Kalmar. Det har blivit en förskjutning, och det är nu fråga om Stockholm contra landsorten. Icke minst den sista delen av herr Brandts anförande vittnade om att det är på det sättet. Och, herr talman, jag kan inte frigöra mig från den känslan, att riksdagen säkerligen många gånger framdeles kommer att få sysselsätta sig med spørsmålet Stockholm contra landsorten i mer än ett avseende.

Jag begärde emellertid ordet, herr talman, med anledning av herr Sjädhals anförande. Jag åhörde det med stort intresse, och jag kan inte underlåta att säga att det var, om inte onödigt kraftigt, så åtminstone någonting i den stilen. Också herr Sjädhall gav mig en förebråelse med en liten antydning om att det var nästan en tillfällighet, att jag var bosatt i Kalmar. Jag har bott i Kalmar i 65 år, och jag vet inte, om man kan tala om att det är någon tillfällighet. Men jag kanske kan få göra en fråga till herr Sjädhall: Var det endast en tillfällighet att herr Sjädhall var bosatt i Göteborg den gången, då han ville flytta Västerbygdens vattendomstol från Vänersborg till Göteborg?

Vidare tillät sig herr Sjädhall att vädja till damerna på läktaren — att fria till deras gunst, höll jag på att säga. Det kan man förstå, och det må vara honom förlåtligt. Men jag ber att få tala om att jag för min del i dag har talat till kammarens ledamöter och vädjat till dem i denna fråga.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Behovet av en utredning har nu helt och hållet underkänts av departementschefen. Han påpekade i det sammanhanget, att skolutredningen inte har något uppdrag att ta upp organisationsfrågan till behandling nu och att det egentligen är funderingar fullständigt i det blå vad det gäller en eventuell koncentring av lärarutbildningen till universitet och högskolor. Jag är emellertid mycket pigg på att försöka få det därhän, att dessa funderingar i det blå komma att ta fastare form så småningom. Men det är inte den saken som föreligger här i dag — det har departementschefen rätt i. När han emellertid säger, att det inte är någon anledning att taga upp organisationsfrågan nu, får väl kammaren ändå medge, att när man har en seminarieorganisation som, om man får använda ett på sitt sätt nära till hands liggande uttryck, är en mammutorganisation i förhållande till behovet, kan det vara mycket berättigat särskilt under svåra ekonomiska tider att för en eventuell övergång till något nytt se till, att denna organisation krympes till rimligare mått med därav följande besparingar.

När departementschefen vidare vände sig mot mitt uttalande angående alla misslyckade försök hittills att förutse vad som behövdes, vilka alla resultat i läraröverskott och lärararbetslöshet, sade han, att man ju i alla fall måste utgå från några antaganden. Han ansåg då att det antagande han utgått ifrån vilar på så grundliga undersökningar, att man kunde förmoda att de voro riktiga. Jag pekade redan i mitt första anförande på att han själv förklarat, att beräkningarna från skolöverstyrelsen skola upptagas med försiktighet på grund av den ovissa skolorganisatoriska utvecklingen — den fortsatta rationalise-

Anslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

ringen således. Följaktligen måste jag säga, att nog föreligger det skäl såväl för utredning som alldeles särskilt för försiktighet — det underströks också på sitt sätt av departementschefen. Min reservation kan väl inte heller anses som något våghalsigare experiment gentemot departementschefens beräkningar, när den ändå slutar på en intagning av 120 elever, således endast 24 mindre än vad propositionen föreslår, alltså bara en enda klass mindre.

När departementschefen sedan var inne på den egendomliga utvägen att börja förvandla samseminarierna till manliga seminarier, påpekade han, liksom herr Pauli, att det endast är fråga om en rent provisorisk anordning, grundad på det faktiska behovet, och ingenting som kan binda för framtiden. Ja, vi ha sett tillräckligt med provisorier, som inte skulle binda för framtiden, men som ändå i det fallet varit nog så besvärliga. Jag håller fortfarande på att den utväg jag anvisat för att komma ifrån det där besvärliga prejudikatet är berättigad, nämligen att i år inte göra någon intagning vare sig i Stockholm eller i Kalmar och således spara en klass, varigenom också proportionen mellan manliga och kvinnliga seminarister, som intagas, blir rimligare. När herr Pauli påstår att min utväg — vilken han tydligen liksom var och en, som tittar på saken, erkänner vara en anhållan om en förutsättningslös utredning — inte skulle åstadkomma något annat än att väcka missnöje både i Kalmar och i Stockholm, så är måhända denna missnöjeskänsla inte något som bör vara avgörande i detta fall. Men jag vill fästa uppmärksamheten på att följer man utskottet kommer Kalmar i ett ogynnsamt läge, ty nästa år har Kalmar seminarium bara kvar avgångsklassen, under det att Stockholms seminarium har kvar två klasser. Skall Stockholmsseminariet få ta in nya elever också i år, får det således tre klasser mot Kalmarseminariets enda avgångsklass. Det måste då erkännas, att för den händelse det kan bli fara för indragning av något seminarium, kommer seminariet i Kalmar att stå sämre till än det i Stockholm. Jag tycker givetvis att åtminstone från Kalmarsynpunkten skulle den av mig föreslagna rättfärdigare anordningen för året vara gynnsammare och följaktligen inte behöva väcka misstänksamhet där.

Jag har således, herr talman, ingen anledning att frångå mitt yrkande, i all synnerhet som ingen har kunnat göra det påståendet att det utredningskrav, som ligger i mitt yrkande, på något sätt skulle vara bindande åt ena eller andra hållet.

Herr Sjö Dahl: Förlåt mig, herr talman, att jag återigen tar till orda, men mitt lilla skämt om huruvida det var en tillfällighet, att de tre främsta reservanterna hade sin bosättningsort inom Kalmar län, har herr Magnusson tydligen missförstått. Däri låg naturligtvis inte på något sätt någon förmodan att det skulle vara en tillfällighet, att Kalmar har fått förmånen av herr Magnussons mantalsskrivning, utan det var en helt annan sak som jag yttrade mig om.

Herr Magnusson nämnde också att jag skulle ha talat för en av läktarna. Jag har aldrig hittills inriktat mig på att tala för läktarna, och jag kan försäkra herr Magnusson i Kalmar, att mitt intresse för de objektiva synpunkterna är alldeles för stort för att jag skulle göra någonting sådant. Men jag ville påpeka, herr Magnusson, att hänsyn till elevernas intressen och hänsyn till frågan varifrån eleverna rekryteras är en mycket viktig objektiv faktor, när man skall göra upp en seminarieorganisation.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på den under behandling varande punkten yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som inefattades i den av herr Gränebo m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o) av herr *Olsson, Oscar*, att kammaren skulle godkänna det förslag,

Anslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

som innehölles i den av honom i fråga om folkskoleseminarierna anförda reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Magnusson, Karl*, begärde votering, i anledning varav herr talman-
nen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huru-
vida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestå-
ende omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna
svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till
kontraposition antaga godkännade av det förslag, som innefattades i herr
Gränebos m. fl. reservation.

Herr *Olsson, Oscar*, äskade emellertid votering om kontrapositionens inne-
håll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och god-
kändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets
utlåtande nr 98 punkten A antager godkännande av det förslag, som innefat-
tas i den av herr Gränebo m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits bifall till
herr Oscar Olssons yrkande i frågan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringsproposition-
en ånyo upplästes, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda
uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-
propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen,
reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-
propositionen.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en
omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 98 punkten
A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Gränebo m. fl.
vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes omröstningen
på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de leda-
möter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville
rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid,
att flertalet röstade för ja-propositionen.

Enär herr statsrådet *Domö* anmält sig vilja avlämna kungl. propositioner, av-
bröts nu behandlingen av det föreliggande utlåtandet.

Herr statsrådet *Domö* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 258, med förslag till stat för försvarsväsendets fastighetsfond för budgetåret 1942/43;

nr 259, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 14 juni 1940 (nr 503) angående upplösning av vissa sammanslutningar m. m.;

nr 269, angående anslag till Krigsrätterna: Avlöningar m. m.; samt

nr 272, angående försäljning av ett kronan tillhörigt område i Boden.

Fortsattes föredragningen av statsutskottets utlåtande nr 98.

*Anslag till
småskole-
seminarierna.*

Punkten B.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 207 och II: 277,

a) godkänna under punkten införd avlöningsstat för småskoleseminarierna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1942/43;

b) till Småskoleseminarierna: Avlöningar för budgetåret 1942/43 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 459,800 kronor;

c) till Småskoleseminarierna: Omkostnader för budgetåret 1942/43 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 73,400 kronor;

d) till Småskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m. för budgetåret 1942/43 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 7,600 kronor.

Enligt en i fråga om småskoleseminarierna avgiven reservation hade herr *Oscar Olsson* ansett, att utskottets yttrande bort i vissa angivna delar hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 207 och II: 277,

a) godkänna i reservationen införd avlöningsstat för småskoleseminarierna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1942/43;

b) till Småskoleseminarierna: Avlöningar för budgetåret 1942/43 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 452,300 kronor;

c) till Småskoleseminarierna: Omkostnader för budgetåret 1942/43 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 69,500 kronor;

d) till Småskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m. för budgetåret 1942/43 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 7,500 kronor.

Utskottets förslag innebar, att förutom vid seminarierna i Landskrona, Strängnäs och Lycksele skulle även vid seminariet i Haparanda för nästa läsår intagas en klassavdelning om 24 elever.

I det av reservanten föreslagna yttrandet hade anförts, att utskottet anslöte sig till den av departementschefen hävdade uppfattningen, att intagning av en klassavdelning vid ett av de till övre Norrland förlagda seminarierna syntes vara tillfyllest, och på av departementschefen anförda skäl finge förorda, att denna intagning komme att äga rum vid seminariet i Lycksele.

Herr **Olsson, Oscar**: Herr talman! Efter departementschefens uttalande på förhand i denna fråga finns det naturligtvis inga som helst utsikter att riksdagen skall bry sig om besparingsberedningens eller någon annans ekonomiska synpunkter och än mindre några sakliga synpunkter i ämnet — kammaren gick ju så överlägset förbi alla sådana synpunkter i det förra ärendet. Annars hade departementschefen ovedersägligen rätt i sin motivering, när det gällde

Anslag till småskoleseminarierna. (Forts.)

Haparandaseminarier, och herrarna kanske ändå skulle lägga märke till vad han säger, nämligen att intagning av en klassavdelning vid ett av de till övre Norrland förlagda seminarierna synes vara tillfyllest. Och varför? Jo, därför att han förut har visat, att det inte kan vara lämpligt att utexaminera två klasser småskollärarinnor i de två län, där tillgången på småskollärarinnor är relativt stor och anställningsförhållandena för dessa varit exceptionellt dåliga. Just beträffande den del av landet, där arbetslösheten varit störst bland småskollärarinnorna, vill nu statsutskottet gå emot departementschefen och ha ett seminarium mer än vad han har föreslagit. Det kunde rent av vara tvivelaktigt, om det vore berättigat ens med ett seminarium i de två länen, men statsutskottet tycker att det är i sin ordning att man skall ha intagning av elever i två seminarier i dessa län.

Det är svårt att förstå anledningen härtill. Departementschefen ville att man skulle gå försiktigt fram, när det gällde intagning av seminarister vid folkskoleseminarierna, och eftersom arbetslösheten bland småskollärarinnorna är mycket större än bland folkskollärarna, vore det helt naturligt att man skulle gå fram med försiktighet där också. Men nej, säger statsutskottet, det skall man inte göra. Och vad anför statsutskottet för skäl i det hänseendet? Jo, statsutskottet säger, att starka skäl på grund av »de i övre Norrland och framför allt i Tornedalen rådande speciella förhållandena» tala för ett bifall till förslaget. Statsutskottet aktar sig däremot noga för att tala om vad det är för speciella förhållanden, och det gör nog statsutskottet klokt i. Sedan fortsätter statsutskottet: »Enligt vad utskottet under hand inhämtat torde icke heller något mera betydande överskott på småskollärarinnor förefinnas i övre Norrland.» Jag är mycket förvånad över dessa underrättelser, som erhållits under hand, ty de motsägas ju av den utmärkta statistik, på vilken både skolöverstyrelsen och departementschefen stött sig i den fråga, som den föregående debatten gällde. Vidare motsägas de av de papper, som vid behandlingen av denna fråga lämnats direkt till utskottet av ingen mindre än rektorn vid Haparandaseminarier, som var nere och lät oss få dem direkt i handom. Det visas i den statistik, som han gav oss, att vid Haparandaseminarier från år 1930 till och med år 1941 utexaminerats 113 småskollärarinnor, varav 6 ha fått ordinarie anställning. Något så när stadigvarande anställning ha dessutom 13 erhållit som extra ordinarie, vakansvikarier och tillsvidare-vikarier i mindre folkskolor — summa således 19. Vill man vara mycket frikostig, kan man ju till dem, som anses ha fått anställning, också räkna läsars- eller terminsvikarier, ytterligare 10 stycken. Av de 113 utexaminerade lärarinorna ha således så många som 29 haft något så när med arbete. Och så säger statsutskottet, att här är det ju ingen arbetslöshet att tala om! Anspråken tyckas vara stora i det fallet.

Denna statistik är synnerligen intressant även ur andra synpunkter. Av de övriga småskollärarinnor, som gått ut från seminariet, ha 23 stycken haft kortare vikariat, och dessa kan man således inte säga äro arbetslösa. Det är emellertid endast 29 — eller om man vill räkna med de tre, som tjänstgjort vid nomadskola — 32 stycken av de 113 utexaminerade, som haft något så när regelbundet arbete, vartill komma dessa 23 med mycket kort tjänstgöring. Det är med andra ord *inte hälften av de i Haparanda utexaminerade lärarinorna, som haft något skolarbete alls under dessa tio år*. Ser man på dem, som avgått från konkurrensen, är det 33 stycken, eller 33 procent enligt Haparandarektorns egna uppgifter. Det är 6 som fortsatt studierna vid folkskoleseminarium eller gymnasium, 6 ha utbildat sig till sjuksköterskor, 6 ha gått till annat yrke, 6 ha gift sig och flyttat söderut och 9 äro på grund av sjukdom eller annan anledning inte att påräkna på lärarinnebanan. Absolut arbetslösa äro

Anslag till småskoleseminarierna. (Forts.)

dessutom 20 procent. Om man till dessa skulle lägga dem, som knappast haft något arbete, blir det 48 av 113 som gå arbetslösa förutom dem, som ha dragit sig undan på grund av platsbrist.

Jag anser, att det är fullkomligt upprörande, att riksdagen skall bibehålla ett seminarium, där man under de tio år, som denna statistik omfattar, inte kunnat bereda arbete i större utsträckning åt mer än 30 procent av eleverna. Utskottet har också tydligen varit något besvärat, när det försökt att komma fram till en motivering för bibehållande av seminariet i Haparanda. Utskottet har försökt att klara saken genom att anföra: »Vidare vill utskottet framhålla, att seminariet i Haparanda fyller uppgiften icke blott att utbilda småskollärare, skickade att omhändervärdas undervisningen i de finsktalande delarna av Norrbotten, utan även som en läroanstalt, ägnad att giva här ifrågavarande landsdelars kvinnliga ungdom tillfälle att förvärva sig ett icke oväsentligt mått av allmänbildning.»

Vad användes då denna allmänbildning till? Jo, i några få fall till fortsatta studier, men annars ha de utexaminerade gått över till andra yrken eller också äro de totalt arbetslösa. Statsutskottet gör sig emellertid här till tolk för att småskoleseminarierna skulle vara någon sorts allmänbildande preparandanstalter för blivande hustrur, kontorister o. s. v. Det är en ny uppgift, som småskoleseminarierna skulle få, men då borde man väl vid småskoleseminarierna i hela landet ta in ungdomar, som vilja komma dit. I Haparandabladet läste jag ett nödrop ifrån en utexaminerad småskollärarinna, som undrade, om man inte i stället för att ta in nya seminarister skulle kunna göra något för att de många arbetslösa redan utexaminerade skulle kunna få någon anställning. Hon tjänstgjorde då själv i ett lantushåll. För lantushåll hade hon sannerligen inte fått någon utbildning vid småskoleseminariet!

Härtill kommer att Haparandaseminariet har genomslagna lokaler. Skall detta seminarium, såsom departementschefen ställt i utsikt, räddas — fastän det inte behövs — får staten ikläda sig stora kostnader för uppförande av hyggliga byggnader. Lokalförhållandena lära ju vara rent av upprörande. När Haparandaseminariet kom till, skedde detta emot de sakkunniga myndigheterna, som ville ha denna småskollärrinneutbildning förlagd till Luleå i stället. Härvidlag kommer man nu med ett skäl, som låter mycket bra, nämligen att det är fråga om lärarinnor, som skola undervisa barn med finska såsom modersmål, och därför skulle det behövas en övningsskola, där barnen tala finska. Tala barnen i Haparanda övningsskola finska? Nej, de tala svenska. Det finns visserligen i Haparanda övningsskola barn, som äro från finska hem, men de underrättelser som ingått tyda på att de flesta barnen icke kunna tala finska, men att alla kunna tala svenska. Det skälet föreligger således inte.

Skola då lärarinnorna i Tornedalen inte få utbilda sig också i finska i någon mån? Jo, men den utbildningen kunna de lika bra få i Luleå. Skola för övrigt lärarinnorna där uppe i allmänhet undervisa på finska eller på svenska? De skola undervisa på svenska, och de finskfödda ha större möjligheter att bli förfarna i svenska språkets bruk på annan plats än i Haparanda.

Det finns absolut inga skäl för att bibehålla seminariet i Haparanda. Det är mycket förvånande, att departementschefen i dessa tider, fastän han är säker på att han har rätt, förklarar sig villig att falla undan och tillåta att det även i år skall få intagas elever vid Haparanda småskoleseminarium. Det är naturligtvis något som ligger bakom allt detta. Jag undrar, som det inte är ett visst slags norrlandskomplex. Man kräver där uppe, att statsmakterna skola ta hänsyn till Norrland, när det är fråga om kulturinstitutioner. Det är även jag med på, och jag har aldrig röstat emot det kravet, när det inte varit fråga om *surrogat* för kulturinstitutioner. Hade jag varit norrlänning, skulle jag opponera

Anslag till småskoleseminarierna. (Forts.)

mig mot ett sådant tillvägagångssätt, som här föreslås. Här skall man inte ha ett småskoleseminarium för utbildning av småskollärarinnor, utan någon sorts allmän läroanstalt för utbildning av flickor, som eventuellt kunna ha nytta av denna utbildning för framtiden. Det är egentligen hopplöst att kämpa emot sådana synpunkter, ty några förnufts-skäl få ju inte göra sig hörda.

När landshövdingen i Norrbotten ibland är ute och resonerar med invånarna i Tornedalen, för vilka Haparanda så att säga utgör den kulturella medelpunkten, är han angelägen att framhålla nödvändigheten av yrkesutbildning, framför allt jordbruksutbildning. Han har påvisat, hurusom oföretagsamheten där uppe, särskilt när det gäller jordbrukarna, är av sådan art att något måste göras. Vore det då inte bättre, att dessa flickor, som nu matas in i småskoleseminariet, i stället matades in t. ex. i en praktisk realskola med hushållsgöromål, gärna lantbruksgöromål? Då hade de någon nytta och glädje av sin utbildning, och 76 procent av de utexaminerade behövde inte snarast lägga åt sidan de kunskaper, som de inhämtat, för att hitta på något annat. Jag kan inte förstå annat än att man från norrlänningarnas sida borde kräva av staten, och kräva alldeles bestämt, *inrättandet av skolor där uppe, som fyllde en verklig uppgift*. Riksdagen skulle helt enkelt inte lämnas något val när det gäller att upprätta sådana utbildningsanstalter. Jag tror inte heller, att riksdagen skulle opponera sig däremot. I fråga om seminariet i Haparanda ligger det emellertid till på ett helt annat sätt, såsom jag här har visat med den statistik, som jag fått av rektorn vid seminariet, och jag har ju också fått stöd av departementschefen i hans proposition.

Jag kan, herr talman, för mitt samvetes skull inte gärna göra annat än att yrka bifall till vad den kungl. propositionen föreslår och hemställer således om bifall till den av mig avgivna reservationen.

Häri instämde herr *Norman*.

Herr **Pauli**: Herr talman! Herr Oscar Olsson har hållit ett långt anförande och har tillika sagt, att han tyckte, det var hopplöst att hålla detta långa anförande. Det kan jag i viss mån förstå, ty dels står han ju såsom ensam reservant mot hela det övriga statsutskottet, dels intar han den otacksamma ställningen såsom advokat för Kungl. Maj:t och ecklesiastikministern och finner så till sin besvikelse, att innan han hunnit hålla sitt försvarstal för Kungl. Maj:t, kommer ecklesiastikministern och säger, att Kungl. Maj:t egentligen ingenting har emot att kammaren intar den ståndpunkt, som utskottet föreslagit. Det är inte särskilt roligt att vara försvarsadvokat under sådana omständigheter, och jag måste beundra den energi, som min vän herr Oscar Olsson i denna utsiktslösa situation likväl utvecklat.

Jag skall inte försöka bemöta honom i varje särskild punkt, ty det skulle verkligen ta alltför lång tid, och dessutom är ju en mycket stor del av kammarens ledamöter för närvarande nere och äter lunch, så att de ändå inte skulle få höra mina synpunkter. Men jag måste opponera mig, när herr Oscar Olsson säger, att vi i utskottet inte tagit någon hänsyn till sakliga synpunkter. Det är tvärtom just vad vi ha gjort. Vi ha förvisso, herr talman, klart för oss, att det finns en betydande arbetslöshet bland småskollärarinnorna, men vi ha i detta fall, såsom det framhålles i utskottsutlåtandet, försökt att ta särskild hänsyn just till förhållandena i Tornedalen och speciellt då behovet av utbildning av finsktalande lärarinnor för finnbygderna. Jag förstår inte, hur herr Oscar Olsson kan komma med ett sådant resonemang, som han framförde här alldeles nyss, då han sade, att låt vara att det skälet kan åberopas, men varför skall man för det ändamålet behöva ha en övningsskola just

Anslag till småskoleseminarierna. (Forts.)
i Haparanda? Han medgav, att det i Haparandas övningsskola finns finsktalande barn, även om de i vardagslag tala svenska, och han kan inte gärna trola fram någon sådan finsktalande övningsskola i Luleå, men likväl ansåg han, att man saklöst kunde förlägga övningsskolan för det ändamålet till Luleå! Det är ju inget sammanhang i det resonemanget, och vi behöva inte ytterligare syssla därmed. Att det här finns en speciell uppgift och ett speciellt verksamhetsområde, kan man inte förneka. De samtal, som vi hade med rektor Tenerz vid hans föredragning på avdelningen, övertygade oss såväl på denna som på övriga punkter att utskottets ståndpunktstagande är motiverat.

Jag känner också till de statistiska uppgifter, som herr Oscar Olsson talade om, men jag vet, att man kan läsa dem på ganska olika sätt och i viss mån trola med siffrorna, så att man efter den ena uppfattningen får fram arbetslösa, som inte finnas där enligt den andra uppfattningen. Det beror, kan man säga, huvudsakligen på huruvida man skall medräkna kortare tjänstgöring under året eller huruvida man skall betrakta korttidstjänstgöring som total arbetslöshet. Det är naturligtvis ett gränsområde, som gör statistiken en smula svår att gå efter. I varje fall tror jag, att vi till fullo kunna fasthålla vid vad utskottsmajoriteten har sagt, att »enligt vad utskottet under hand inhämtat torde icke något mera betydande överskott på småskollärarynnor förefinnas i övre Norrland».

Man kan inte gärna underlåta att ta hänsyn till att, hur beklagligt det än är att många småskollärarynnor utexaminerats utan att finna sysselsättning, så kan det, då de under ett längre antal år varit borta och kanske aldrig hunnit komma in i skolundervisningen utan i stället t. ex. såsom gifta sysslats med hushållsgöromål och dylikt, inte hjälpas att de som kandidater till lärarposter kanske inte bli de allra lämpligaste. Det finns naturligtvis många personliga tragedier i det förhållande, som jag nu berör, men det är en omständighet som man inte kan undgå att ta ställning till, när man talar om tillgången på utexaminerade lärarynnor.

Jag vet, att en utskottsledamot, som representerar de landsdelar det här gäller, också begärt ordet. Jag tror, att han kan ge herr Oscar Olsson de övriga bemötande upplysningar, som härvidlag kunna behövas. Jag skall därför inte upptaga tiden längre, utan ber, herr talman, att med återopande av av vad jag nu anfört få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr talman tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7.30 e. m.

Herr Carlström: Herr talman! När man hör på herr Oscar Olssons utläggning i denna fråga, kommer man till den uppfattningen, att han antingen inte känner till de förhållanden, som råda uppe i finnbygden, eller också talar emot bättre vetande. Han begagnar sig vidare här av ett siffermaterial på ett sätt, som verkar vilseledande. Innan jag går in på att bemöta hans sifferuppgifter, skall jag emellertid be att få anföra följande.

De av statsmakterna vidtagna åtgärderna för att minska det uppkomna överskottet av småskollärarynnor ha särskilt hårt drabbat Haparanda seminarium. Sedan år 1934 har seminariet tillåtits att intaga nya elever endast tre år, nämligen 1936, 1938 och 1939, medan intagning av elever icke skett under fem år, eller åren 1934, 1935, 1937, 1940 och 1941. Under tioårsperioden 1930—1940 ha vid seminariet utexaminerats endast 99 lärarynnor. Herr Oscar Olsson säger nu, att detta är ett bevis på att seminariet inte behövs.

(Vad beträffar arbetslösheten bland de småskollärarynnor, som ha utexamine-

Anslag till småskoleseminarierna. (Forts.)

rats från Haparanda, vill jag nämna, att det i propositionen står angivet, att det ifrån småskolläraryrkeföreningen inkommit ett yttrande angående intagningen vid seminariet i Haparanda, i vilket det bl. a. framhålles: »Enligt undersökningar av anställningsförhållandena för småskolläraryrke, vilka föreningen årligen företagit under åren 1930/40, hade vid Haparanda seminarium under åren 1930/39 utexaminerats 98 lärarinnor. Av dessa hade den 1 april 1941 endast 1 vunnit ordinarie anställning, 4 hade plats som biträdande lärarinnor och 6 som lärarinnor vid mindre folkskolor.» Enligt dessa uppgifter skulle alltså sammanlagt endast 11 av 98 erhållit anställning och återstoden, 87, vara arbetslösa. Då att döma av uttrycket i departementschefens yttrande, att »anställningsförhållandena för de sista åren utexaminerade lärare varit exceptionellt dåliga», dessa uppgifter möjligen inverkat på Kungl. Maj:ts ställningstagande till frågan om intagning vid Haparanda seminarium, må framhållas, att dessa sifferuppgifter, som småskolläraryrkeföreningens styrelse anfört, ingalunda äro med verkligheten överensstämmande och under alla förhållanden fullständigt missvisande.

Jag stöder detta påstående på en undersökning, som gjorts på ort och ställe av seminariets rektor. Av denna undersökning, som i varje individuellt fall kontrollerats, framgår följande — och nu kommer jag till samma statistik, som herr Olsson begagnade sig av, men som han har belyst på sitt sätt —: antalet utexaminerade från Haparanda seminarium åren 1930—1940 var 99 stycken — icke 98 såsom föreningen sagt. Av dessa voro den 1 april 1941 anställda som ordinarie eller motsvarande 6 stycken, som extra ordinarie vakansvikarier tillsvidare i mindre folkskola 15, lärare vid nomadskola 3, läsårs- och terminsvikarier 16, kortare vikarier med relativt regelbunden tjänstgöring 8, kortare strövikarier 4 samt anställda vid skolhem, arbetsstugor och barnhem 2. Totala antalet med anställning var således 54 stycken. Av de utexaminerade ha avgått av följande anledningar: till fortsatta studier vid folkskoleseminarier eller gymnasier 5 stycken, utbildats till sjuksköterskor 6, övergått till varaktigt annat yrke 6, gifta och flyttat söder om Norrbottens och Västerbottens län 5, döda eller på grund av sjukdom eller annan anledning oförmögna att tjänstgöra som lärare 8. Totala antalet, som ej stå till förfogande som småskolläraryrke, var sålunda 30. Det kvarstod då såsom arbetslösa 15 stycken av dessa under tioårsperioden utexaminerade, därav gifta, som åtminstone tidvis stå till förfogande inom ett begränsat område, 9 stycken samt gifta och ogifta, villiga att tjänstgöra var som helst, 6 stycken.

Så förhåller det sig med arbetslösheten, om man ser på siffermaterialet på det sätt som man bör göra, då man bedömer statistik.

En motsvarande undersökning rörande anställningsförhållandena under senare hälften av mars 1942 för de under de senaste tolv åren, 1930—1941, utexaminerade — d. v. s. den period, som herr Oscar Olsson åberopade — ger följande resultat: antal utexaminerade 113 stycken, av dessa utgör antalet anställda 58, avgångna av olika anledningar 33 och arbetslösa 22, varav 12 stycken för tjänstgöring var som helst.

Alltifrån sin tillkomst har seminariet i Haparanda haft som sin huvuduppgift att utbilda lärarinnor för finnbygdens behov. När herr Oscar Olsson påstår, att det inte skulle finnas något särskilt behov av utbildning av lärarinnor för finnbygden, vill jag gentemot detta säga, att behovet numera är större än vid seminariets tillkomst. Seminariet upprättades år 1875 och har alltsedan dess bedrivit sin verksamhet. År 1880, eller fem år efter seminariets tillkomst, fanns det enligt statistiken i Norrbottens län 16,510 finnar eller finsktalande. År 1940 hade antalet ökat till 36,000 finsktalande. Antalet finsktalande stiger således undan för undan, bl. a. beroende på att det sker en betydande in-

Anslag till småskoleseminarierna. (Forts.)
flyttning från Finland. Jag kan i detta sammanhang nämna, att ungefär hälften av alla ingångna äktenskap åtminstone i de direkta gränsocknarna varit blandade. Då det under normala förhållanden i fredstid är en mycket livlig förbindelse över älven mellan Sverige och Finland, kommer givetvis det finska språket i dessa bygder också att bibehållas. Under sådana förhållanden är det ju alldeles uppenbart, att det även behövs lärare, som kunna finska, särskilt i de lägre klasserna. Det är en av de väsentligaste orsakerna, varför seminariet i Haparanda behövs.

Nu kan ju herr Oscar Olsson kanske säga, att lärarinnorna kunna få sin utbildning på någon annan plats i landet lika bra som om seminariet ligger i Haparanda. Men dessa lärare behöva sin speciella utbildning. De behöva ha finsktalande barn i övningsskolan för att bli skickade att sedan kunna fullgöra sin uppgift som lärare för finsktalande barn.

Herr Oscar Olssons argumentering går ju för övrigt inte bara ut på att man icke skall intaga några elever vid Haparandaseminariet 1942, utan att seminariet helt bör nedläggas. Han anser, att det inte har någon uppgift att fylla. Jag tycker, att det är en högst egendomlig inställning, som herr Oscar Olsson härvidlag intar, ty riksdagen har ju vid upprepade tillfällen fattat beslut, som gå ut på att seminariet bör bibehållas. Bl. a. vill jag återropa 1938 års riksdags beslut att för seminariet i Haparanda bygga för en kostnad av 730,000 kronor. Samma år anvisade riksdagen 150,000 kronor för ändamålet och år 1940 200,000 kronor. Riksdagen har således redan beviljat 350,000 kronor för uppförande av dessa byggnader. Att bygget trots detta inte kommit till stånd, beror ju på att 1940 års urtima riksdag beslöt, att det tills vidare skall uppskjutas. Att nu komma och säga, att seminariet inte behövs, vill åtminstone jag som representant för bygden på det bestämdaste inlägga min protest emot.

Herr Oscar Olsson talar om Norrlandskomplex. Det är intet Norrlandskomplex alls som här gör sig gällande. Herr Olsson skall komma ihåg såsom sann demokrat, att i Tornedalen ha vi ändå en finsktalande minoritet, som har rätt att kräva att i någon mån åtminstone få sin nationella egenart tillgodosedd. Denna rätt vill emellertid herr Oscar Olsson fränkänna denna befolkning.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herr *Hansson, Sven*, och herr *Asplund*.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Det faller mig inte på något sätt in att vilja insinuera, att herr Carlström med vett och vilja har vantolkat mina ord i denna fråga. Jag finner förklaringen till hans uppträdande genom att upprepa vad jag i mitt första anförande sade om Norrlandskomplex. Det finns helt enkelt ingen möjlighet att finna någon annan förklaring till en så upp- och nedvänd tolkning av vad jag har sagt.

Så fort man överhuvud taget vågar försöka resonera rationellt, när det gäller en bildningsinstitution eller en kvasibildningsinstitution i Norrland, får man kastat emot sig, att man är Norrlandsfiende. Och nu kommer det ännu mycket värre — nu kommer det kastat emot mig, att jag såsom sann demokrat borde ta hänsyn till den finska folkminoritet, som finns där uppe och som jag nu vill beröva tillgången till en god undervisning. Jag skall be att få fästa uppmärksamheten på att jag torde ha varit den förste här i riksdagen, som emot den gamla inställningen hos den svensktalande befolkningen i Tornedalen höll på att man skulle ta så mycket hänsyn till den finska minoriteten att den kunde få en orientering i den finska kulturen och litteraturen. Det kallade jag då för en demokratisk uppfattning, och den har jag icke vikit ifrån.

Herr Carlström beskyllde mig för att ha sagt, att det inte finns något behov

Anslag till småskoleseminarierna. (Forts.)

av finnbygdslärarinnor. Visst finns det behov av finnbygdslärarinnor, och dessutom av de bästa möjliga och av sådana, som äro så bekanta som möjligt med förhållandena i finnbygden. Men herr Carlström ansåg också, att jag motsatte mig detta, därför att jag inte trodde, att dessa lärarinnor nödvändigtvis behövde utbildas i Haparanda. Vad har det med den saken att göra? Då skulle man väl också kunna säga, att skolöverstyrelsen vid seminarieorganisationen 1936 ville tillspillogiva de finsktalandes intressen, eftersom den ville ha utbildningen av finnbygdslärarinnorna förlagd till Luleå. I det fallet tror jag dock att herr Carlström är litet försiktigare att beskylla skolöverstyrelsen och Kungl. Maj:t för finskfiendskap, än han är, när han kan få tillfälle att framkasta en sådan anklagelse mot en kammarkamrat, som aldrig givit ringaste anledning därtill.

»Det skall vara lärarinnor, som kunna finska», säger man. Ja, det är helt naturligt, och jag föreställer mig, just när det gäller preparandkursen, som mycket väl kan vara förlagd till Haparanda, även om seminariet flyttas därifrån, att de lärarinnor, som ha finska till modersmål, kunna så mycket finska som behövs för att undervisa barnen, speciellt på lågstadiet, och för att komma till rätta med undervisningen där. Och de svensktalande lärarinnor, som utbildas för den uppgiften, få ju lära sig finska i Haparanda lika väl som de måste göra det, ifall de komma till Lycksele eller Luleå. Detta är en av de dimbildningar, som hela tiden ha legat kring frågan om Haparandaseminariet och som nu på ett så utomordentligt starkt sätt ha lagts omkring oss i denna diskussion.

Nu säges det, och det sade också herr Pauli, att naturligtvis behövs det finsktalande barn i övningsskolan, ifall utbildningen av lärarinnor för finnbygden skall vara effektiv. Behövs verkligen det, ifall de aldrig tala finska med barnen? Kunna inte de lärarinnor, som äro finsktalande, komma till rätta med de finska språksvårigheterna utan att på rasterna eller vid andra tillfällen få gå omkring och resonera med de finsktalande barnen? Även jag har en smula kännedom om övningsskolorna vid seminarierna, och jag kan icke tillmäta det resonemanget något som helst berättigande. Man kan vara god fransklärare här i Sverige, såsom herr Pauli mycket väl vet, utan att i skolan ha några elever med franska till modersmål, och man kan på motsvarande sätt vara god finsklärare i finnbygden.

Vidare undrar jag vad herr Carlström egentligen menade med sitt försök att misstänkliggöra mina siffror från ett visst år genom att anföra siffrorna för året förut. Jag skall emellertid använda hans egna siffror, sådana han fått dem ifrån seminariets rektor.

Vad säga då herr Carlströms egna siffror om de utexaminerade eleverna? Jo, att 54 av de 98 eller 99 hade fått anställning. Då medräknas även de, som fått t. ex. veekovikariat! Men det är ändå hälften som inte fått anställning. Enligt siffrorna från året därpå, som jag anför, äro förhållandena icke bättre, utan snarare sämre, ty de visa att det då var 51 procent, som fått anställning, om man med anställning menar något så egendomligt som herr Carlström menade. Men det är ändå hälften, som inte fått anställning.

Herr Pauli försökte som ett slags ursäkt anföra, att man inte kan räkna med att äldre utexaminerade, som aldrig kommit in i undervisningen, utan fått gå i hushåll o. s. v. från det de tagit sin examen, skola få anställning som lärarinnor. Nu upplyste herr Carlström herr Pauli om att, förutom under år 1933, det bara under åren 1936, 1938 och 1939 skett några intagningar. De som intogos 1936 ha kommit ut som lärarinnor 1939. Tror herr Pauli verkligen, att dessa ha blivit så gamla sedan 1939, att de därför nu äro mindre lämpliga till lärarinnor för den sakens skull?

Anslag till småskoleseminarierna. (Forts.)

Alla försök att trola bort min bevisning ha, såvitt jag förstår, totalt misslyckats. Departementschefen har alldeles utmärkta skäl för sin ståndpunkt. Jag talade nyss om Haparandatidningen och om nödropen där. Det var en in-sändare i den tidningen, som slutade sin artikel på följande sätt: »Locka ej folk till en bana, som är överfylld för åratals framåt.» Herr Pauli sade sig ha känsla för de tragedier, som utspelas under sådana förhållanden. Jag hoppas, att riksdagen även har det och i något högre grad, så att vi slippa locka flera in på denna farofyllda bana.

Jag skall avsluta mitt anförande med att läsa upp ett av de nödrop, jag talade om — det är ganska kort. Det har till överskrift: »Giv de arbetslösa lärarinnorna en chans!» Författarinnan vill som lokalpatriot »inte gå emot något som kan anses vara i bygdens intresse, men om inte riksdagen går med på att nya elever få intagas vid seminariet, så vill jag ha sagt att detta också har en bättre sida, ty då kunna vi arbetslösa lärarinnor, av vilka många inte en enda dag fått tjänstgöra efter avlagd examen, äntligen få en plats. Om det anses att vi glömt för mycket av vad vi lärt oss» — hon har hört det uttalandet också — »kunde det kanske anordnas en fortbildningskurs på en eller ett par månader för oss. Därigenom finge ju även seminariet ytterligare en tids sysselsättning.» Nå, det sista är väl mera tvivelaktigt.

Där ha vi således ett uttalande ifrån en av dem, som medverka i de tragedier, herr Pauli talade om.

Jag måste, herr talman, be att få vidhålla mitt yrkande.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, enligt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Oscar Olsson i fråga om småskoleseminarierna avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Olsson, Oscar*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 98 punkten B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Oscar Olsson i fråga om småskoleseminarierna avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkten C.

I förevarande punkt hade utskottet hemställt,

a) att riksdagen måtte till Allmänna studielänefonden för budgetåret 1942/43 å kapitalbudgeten under statens utlåningsfonder anvisa ett reservationsanslag av 160,000 kronor;

Anslag till allmänna studielånefonden. (Forts.)

b) att motionerna I: 67 och II: 101 måtte anses besvarade med vad utskottet under punkten anfört.

Herr **Olsson, Oscar**: Herr talman! Jag skall inte besvara kammaren med något annat yrkande i denna punkt än om bifall till utskottets förslag, men jag vill påvisa en sak här, som kan vara av visst intresse.

I en motion, som är väckt i båda kamrarna, tas det till orda för att begåvat folk, sådana som arbeta vid sina arbetsbankar eller ute på åkrarna och därifrån direkt med enbart folkskoleutbildning komma in vid utbildningsanstalter för t. ex. ingenjörsposter eller förmansposter o. s. v., borde ha samma rätt som andra, som gå igenom de vanliga skolorna, realskolorna och gymnasierna, att söka statens räntefria studielån. Det tycker utskottet också är riktigt, men utskottet har på grund av en svårighet av formell art, som det funnit, sagt att man inte kan tillåta detta beträffande andra anstalter än sådana, som stå under skolöverstyrelsens kontroll. Man har utgått ifrån att det är nödvändigt, att dessa anstalter skola vara på något sätt erkända av staten för att eleverna där skola kunna få söka räntefria studielån.

Jag är inte så övertygad som de övriga utskottsledamöterna om att detta är nödvändigt. Det finns nämligen en nämnd, som synnerligen noggrant och omsorgsfullt granskar kapaciteten hos dem, som söka räntefria studielån, och som också torde vara tillräckligt skickad att om inte annat så genom skolöverstyrelsen inhämta erforderligt utlåtande rörande sådana anstalter, som icke stå under skolöverstyrelsens uppsikt.

Men, säger man, och den tanken har man haft även i utskottet: varför begära inte sådana anstalter att få stå under skolöverstyrelsens kontroll? Jo, av två skäl. Det ena är, att de äro rädda för att deras praktiskt lagda kurser skulle kunna på något vis bli ändrade genom denna kontroll. Det tror jag inte är så farligt, ty de skulle kunna opponera sig emot en sådan förändring och klara sig därifrån. Det andra skälet är, att skolöverstyrelsen kanske inte är benägen att ta in dem under sin kontroll, fastän de äro utmärkta anstalter, och vad skola de då göra? Här i Stockholm skulle det t. ex. vara fråga om en så utmärkt anstalt som Stockholms tekniska institut, varifrån varje termin utgå 150 à 200 ingenjörer och arbetsförmän, som kommit till institutet med vanlig folkskoleutbildning direkt från verkstaden eller från jordbruket. På fem terminer, ifall de kunnat gå i dagskolan, och på åtta terminer, ifall de fått lov att gå i aftonskolan, ha de klarat upp sina kurser och därefter fått anställning. Var och en, som känner till de ekonomiska förhållanden, under vilka arbetare få träla för att komma fram på sådana vägar, förstår, att staten här åtminstone borde ge dessa studerande samma möjligheter som andra att få räntefria studielån.

Jag har velat fästa uppmärksamheten på saken och få den till kammarens protokoll, för den händelse att det nyssnämnda institutet eller andra anstalter genom att de ställde sig under statens kontroll skulle beredas några svårigheter, när det gäller för dem att hjälpa sina elever. Stockholms tekniska institut, som det här närmast är fråga om, är ett institut som såväl kommerskollegium och socialstyrelsen som pensionsstyrelsen väl känner till och gett sitt erkännande åt och som därför inte skolöverstyrelsen borde ha alltför stora svårigheter att också känna till.

Jag tycker, herr talman, att det är ledsamt, att utskottet inte kunnat tillmötesgå dessa önskemål mer än det gjort, men jag har intet yrkande.

Herr **Pauli**: Jag förstår uppriktigt sagt inte, varför herr Oscar Olsson har hållit detta ganska långa anförande. Han har inte antecknat någon re-

Anslag till allmänna studielånefonden. (Forts.)

reservation till utskottets utlåtande, och om han ansåg, att han borde opponera sig mot utskottets motivering, så kunde han väl kostat på sig att anteckna en blank reservation.

Jag kan inte finna, att hans resonemang på något sätt motsäger utskottets åsikt, att de läroanstalter, vilkas elever skulle önska komma i åtnjutande av statens räntefria studielån, rimligen böra kunna ställa sig under statens kontroll. Det är ett fullkomligt rimligt krav från statens sida, att en sådan statskontroll över undervisningen och uttagandet av lärjungeavgifter förefinnes, för såvitt dessa studielån skola utdelas. Och om det är så, att ifrågavarande läroanstalter äro så väl kända av kommerskollegium och andra myndigheter, som herr Olsson har sagt, så borde väl detta enkla krav på en statskontroll mycket lätt kunna effektueras.

Jag anser, att de skäl, som utskottet har anfört för sin ståndpunkt, äro fullt giltiga, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Olsson, Oscar: Det är bara i en rent formell angelägenhet jag begärt ordet.

På det förberedande stadiet av statsutskottets behandling av detta ärende, alltså inom avdelningen, framhävde jag i diskussionen alldeles samma synpunkter, som jag här har anfört. Men herr Pauli har onekligen rätt i att det var ett förbiseende — jag kan gärna säga ett grovt förbiseende — av mig att inte anteckna en reservation till statsutskottets utlåtande, och för detta förbiseende ber jag ödmjukt kammaren och herr Pauli om ursäkt.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt.

Herr statsrådet *Domö* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 263, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 9:o), 11:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt;

nr 268, med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 kap. 6 § och 6 kap. 5 § rättegångsbalken m. m.; samt

nr 275, med förslag till lag om åtgärder mot vanhävd av jordbruk.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till förlagskapital för inköp av förnödenheter, m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. grunderna för främjande av vedproduktionen. Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade grunder för främjande av vedproduktionen, m. m.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 186, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över folkhushållningsärenden för den 27 februari 1942, föreslagit riksdagen att dels godkänna de ändrade grunder för främjande av vedproduktionen, som av föredragande statsrådet angivits, dels ock medgiva, att reservationsanslagen till Lån till avverkningsförskott åt vedproducenter och till Förlagskapital för inköp av ved finge disponeras i enlighet med vad av föredragande statsrådet anförts.

Ang. grunderna för främjande av vedproduktionen m. m. (Forts.)

Kungl. Maj:ts förevarande förslag innebar, att skyldigheten att erlægga ränta såväl å lån för förskottering av avverkningskostnad som å förlagskapital för inköp av ved skulle upphöra, att auktoriserade brännveduppköpare skulle få använda sådant förlagskapital även till förskottering av avverkningskostnad, att anslaget till Lån till avverkningsförskott åt vedproducenter i mån av behov skulle få användas även till förlagskapital för inköp av ved samt att bestyren med utanordnande och vid återbetalning av lån för förskottering av avverkningskostnad skulle överflyttas från statskontoret till bränslekommissionen.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet lämnat en redogörelse för vad i ärendet förekommit, varefter utskottet anfört:

»De av föredragande statsrådet föreslagna åtgärderna hava såsom av den lämnade redogörelsen framgår betingats av önskvärdheten av att stimulera vedproduktionen. Utskottet vill framhålla, att utskottet i likhet med statskontoret icke kunnat undgå att finna den föreslagna räntebefrielsen å avverkningslånen innebära en statssubvention till skogsavverkningen för bränslebehov. Att räntefrihet införes för nämnda lån och jämväl för i anspråk taget förlagskapital, varå enligt nu gällande bestämmelser ränta skall erläggas efter en till sex månader bestämd frist, måste enligt utskottets mening leda till en icke oväsentlig ränteförlust för staten. Med hänsyn till den stora betydelsen av att landets bränsleförsörjning med alla till buds stående medel tryggas och då oförmåda åtgärder måste betraktas som ett led i detta syfte har utskottet likväl icke velat motsätta sig bifall till föredragande statsrådets här ifrågavarande förslag. Enligt utskottets uppfattning förefaller det emellertid rimligt, att vid prissättningen å ved vederbörlig hänsyn tages till ovannämnda ränteförlust.

Ett anlitande av postgiro för uppköparnas utbetalningar skulle, synes det utskottet, vara ett lämpligt medel för vinnande av ökad säkerhet för beviljade förlagsmedels rätta användning.

Vad föredragande statsrådet i övrigt i detta sammanhang anfört och föreslagit har icke givit utskottet anledning till erinran eller yttrande.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet, att riksdagen må

a) godkänna de ändrade grunder för främjande av vedproduktionen, som av föredragande statsrådet i statsrådsprotokollet över folkhushållningsärenden för den 27 februari 1942 angivits,

b) medgiva, att reservationsanslagen till Lån till avverkningsförskott åt vedproducenter och till Förlagskapital för inköp av ved må disponeras i enlighet med vad av föredragande statsrådet i ovannämnda statsrådsprotokoll anförts.»

Reservation hade anmälts av herrar *Johan Bernhard Johansson, Gränebo, Heiding, André, Björkman, Andersson* i Prästbol, *Hansson* i Rubbestad, *Andersson* i Södergård, *Åqvist* och *Staxäng*, vilka ansett, att sista meningen i första stycket av utskottets yttrande bort utgå.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Som kammarens ledamöter finna, ha tio ledamöter av statsutskottet vid detta utlåtande avgivit en reservation med yrkande att en viss mening i utskottets motivering måtte utgå.

Utskottet har tillstyrkt vad Kungl. Maj:t i propositionen föreslagit, nämligen att en viss räntebefrielse skulle medgivas avverkare och låntagare för vedproduktionen. Åtgärden har betingats därav, att man har velat stimulera denna produktion. Om själva den begränsade räntefriheten ha några delade meningar icke rätt inom statsutskottet, men så har utskottets majoritet i sista meningen å sid. 12 av första stycket tillagt: »Enligt utskottets uppfattning förefaller det emellertid rimligt, att vid prissättningen å ved vederbörlig hänsyn tages till

Ang. grunderna för främjande av vedproduktionen m. m. (Forts.)
ovannämnda ränteförlust.» Det är denna mening som reservanterna hemställa måtte ur utskottets uttalande utgå.

Det kan erinras om att vad det här gäller kanske kan göra bara en prisändring med ett par tre öre per kubikmeter, varför det i och för sig på de olika antalen kubikmeter inte blir några belopp som skulle spela någon stor roll, men det är principiellt oriktigt att på detta sätt ta igen vad man i propositionen ger såsom ett löfte och en förmån.

Vad man emellertid särskilt här bör fästa sig vid är, att det enligt reservanternas mening är tekniskt utförbart att genomföra prissättningen å ved med hänsyn tagen till denna ränteförlust. Ty om 20 procent av dem det här gäller lånat pengar av staten med räntebefrielse och 80 procent icke lånat på sådana villkor, så torde det väl vara oriktigt att det generellt vid prissättningen för veden, när det är fråga om dem, som icke lånat pengar av staten, skall tagas hänsyn till den ränteförlust, som staten gör för dem, som lånat pengar på detta sätt. Och att genomföra en sådan prissättning när det gäller enbart dem som låna blir tekniskt sett oerhört besvärligt.

Jag har den uppfattningen, att detta utskottets tillägg till dess tillstyrkan av propositionen har tillkommit utan att innebörden tillräckligt väl genomtänkts och sålunda har tillkommit litet förhastat. Därför ber jag att med dessa ord, herr talman, få yrka bifall till den reservation, som har fogats till utlåtandet och som går ut på att den av mig citerade sista meningen i första stycket å sid. 12 måtte ur utskottets uttalande utgå.

Friherre Beck-Friis: Herr talman! Jag skall be att med några få ord få yrka bifall till den av herr J. B. Johansson m. fl. avgivna reservationen.

Som ordförande i mitt läns kristidsstyrelse och därmed också dess bränslekontor har jag haft rika tillfällen att konstatera, hur viktigt det är för vår vedförsörjning att alla stimulerande faktorer som kunna anlitas också bli anlitade.

Men skulle man nu, som utskottet ifrågasätter, sätta ett lägre pris på veden, därför att räntefrihet på lånen beviljas, har man, om jag så får uttrycka mig, med den ena handen tagit tillbaka den stimulans, man givit med den andra.

Dessutom förstår jag inte, hur man skall i praktiken kunna arbeta med så många olika priser, vilket måste bli följd, om utskottets uppfattning godtages. Ty det kan väl ändå inte vara meningen, att även de, som inte fått räntefria lån, skola få ett lägre vedpris.

Herr talman! På grund av de erfarenheter jag har inom mitt läns krisförvaltning, ber jag på det bestämdaste få varna för att låta utskottets formulering stå oförändrad. Jag yrkar alltså bifall till reservationen.

Herr Ekströmer: Herr talman! Det är ju tydligt, vilket också framgår av såväl den kungl. propositionen som utskottets utlåtande, att de nu föreslagna åtgärderna betingas av önskvärdheten att vedproduktionen i landet stimuleras. Detta är minsann också av behovet påkallat.

Jag framställde för någon tid sedan en enkel fråga i denna angelägenhet, med anledning av arbetsmarknadskommissionens februarirapport, varav framgick, att efterfrågan på arbetskraft till skogshanteringen minskats, vilket jag fann ur bränsleförsörjningssynpunkt oroande. Och i marsrapporten konstateras alltjämt en minskning i efterfrågan på dylik arbetskraft. Det synes därför påtagligt, att intresset för ökad vedavverkning behöver stimuleras. Varje åtgärd i sådant syfte måste därför hälsas med tillfredsställelse, men jag tror knappast att de nu föreslagna åtgärderna äro tillräckliga.

Jag tror, att den tendens till en viss stagnation i intresset för vedavverkning-

Ang. grunderna för främjande av vedproduktionen m. m. (Forts.)

arna, som kan spåras, främst härleder sig därav, att skogsägarna funnit, att statsmakterna icke visat den förståelse för deras naturliga intressen, som de ansett sig ha rätt att begära, och att därför en viss olustkänsla insmugit sig, som ogynnsamt påverkat deras iver att göra sitt bästa. Jag kommer ju själv från en utpräglad skogsbygd. Där får man höra icke så litet om hur skogsägarna resonera, både de mindre och de större skogsägarna.

Först måste vi hålla i minnet att genom de forcerade vedavverkningar, som under de senare åren pågått, de rena vedbestånden i skogarna börjat på att, åtminstone tillfälligtvis, taga slut och att den ene skogsägaren efter den andre står inför nödvändigheten att tillgripa grövre och värdefullare virkes-sortiment för att den stipulerade vedkvantiteten skall kunna uppnås. Var och en förstår att det är i hög grad olustigt att hugga ned värdefulla sortiment, för vilka i deras naturliga skick ett ganska högt pris betalas, till ved som betingar ett avsevärt lägre pris. Det går väl an så länge skogsägarna kunna betinga sig massavedspris, men som vi veta, får i allmänhet endast en mindre kvantitet massaved ingå i leveransen. Den övervägande delen skall levereras i vanlig brännved. Jag tillät mig redan för ett par år sedan att här i kammarrens fästa uppmärksamheten på detta förhållande. Då gällde det kanske endast sådana skogsägare, som sedan länge skött sina skogar med rationella gallrings- och rensningshuggningar, men nu kommer det snart att gälla alla.

Saken är ganska allvarlig, och jag tror, att om tillräckligt med ved skall kunna produceras, blir det nödvändigt att statsmakterna på ett eller annat sätt ordna så, att tillfredsställande pris erhålles för ved, som måste tillverkas ur grövre och värdefullare sortiment än ur de rena vedsortimenten. Det torde därför i första hand bli nödvändigt, att vedkontoren få sådana direktiv att i vedleveranserna få ingå hur stora partier massaved som helst, så att icke massavedshuggningarna begränsas till endast någon mindre del av leveransen.

En annan nagel i ögat på våra skogsägare är krigskonjunkturskatten. För min del har jag ärligt sagt ifrån, att jag anser denna beskattningsform föga lyckad, när vi samtidigt ordnat med en priskontroll. Ty om krigskonjunkturskatten verkligen skall bli vad den skall vara, en givande inkomstkälla, tyder detta på att priskontrollen varit mindre tillfredsställande, och om priskontrollen är effektiv, då skall icke krigskonjunkturskatten giva så mycket, och den kostar då mer än den smakar. I varje fall kan man icke komma ifrån, att denna skatteform verkar nedtryckande på företagsamheten. Men om krigskonjunkturskatten synes mig vara föga tillfredsställande i allmänhet, blir den alldeles särskilt oförnuftig, när den begagnas i fråga om en näring, som just nu är av den natur, att dess forcerande är av allra största vikt för landets försörjning. En skatteform, som leder till att kanske större delen av vinsten på skogen försvinner i form av skatter, kan förvisso icke utgöra någon stimulans till ökad produktion. Och när därtill kommer, så som i fråga om vedavverkningar är fallet, att den vinst, som måste deklarerars, mången gång är rent fiktiv, i det att virkeskapitalet har minskat eller att skogsägaren nödgats sälja värdefullare sortiment till vanliga vedpriser, gör detta icke saken bättre, och skogsägaren får minsann ej den arbetsglädje, som är första villkoret för en topprestation.

Om jag icke är fel underrättad, har man nödgats ge efter på krigskonjunkturskatten, när det gäller torven, och jag tror att man gjorde klokt i att göra sammalunda, då det gäller veden. Det skulle ju vara ganska bedrövligt, om det svenska folket, då vår livsmedelsförsörjning kanske under nästa vinter blir ganska knapp, dessutom skulle få frysa, fastän hela landet är betäckt med skogar, fulla av förstklassigt bränsle, endast därför att statsmakterna bitit sig fast vid bestämmelser som påtagligt motverka en behövlig ökning i avverkningarna.

Ang. grunderna för främjande av vedproduktionen m. m. (Forts.)

Herr talman! Emot de nu föreslagna åtgärderna har jag intet att erinra, utan yrkar bifall till desamma, givetvis dock med den ändring i utskottets motivering, som föreslagits i den av herr J. B. Johansson m. fl. avgivna reservationen.

Herr **Olsson, Oscar**: Herr talman! Den siste talaren har gått in på frågan i en helt annan utsträckning än utskottet haft anledning att göra. Han sade att det fanns en viss olust hos skogsägarna. Jag skulle vilja säga, att det fanns en viss olust i statsutskottet, när denna fråga behandlades, och denna olust har tagit sig uttryck i den omstridda meningen. Jag erkänner oförbehållsamt, att detta har varit mera en känslsak än en förnufts sak, och när statsutskottets ordförande var inne på att det ju ändå var för galet att sätta dit en sådan mening, när det endast kunde gälla på sin höjd ett par öre per kubikmeter ved, hade han alldeles rätt. Jag skulle nästan tro, att han hade rätt även när han talade om den tekniska omöjligheten.

Det måste således ha varit en mycket stor olust hos statsutskottets majoritet, som har kunnat föranleda att den meningen har fått stå kvar. Var har den olusten kommit ifrån? Den har kommit ifrån landets konsumenter. Det är detta som förklarar majoritetens irrationalitet, när man envist höll på att den där meningen skulle vara med. För mig var det ingen hjärtesak, men jag förstod så innerligt väl den där olusten. Här kom bränslekommissionen och ville ge skogsägarna en liten uppmuntran, som enligt vad statsutskottets ordförande nu här säger skulle betyda på sin höjd ett par öre per kubikmeter ved. Statsutskottet tyckte inte det var roligt med en sådan här åtgärd, men statsutskottet har ju den allra största veneration både för bränslekommissionen och Kungl. Maj:t och ville därför inte direkt säga nej. Utskottet ville endast säga, att det här tycker utskottet är olustigt, och det gjorde vi.

För övrigt kan jag tillägga en sak, som är litet allvarligare, fast den naturligtvis i detta sammanhang inte spelar någon större ekonomisk roll, och det är, att ingen kan förneka, att statsutskottet har rätt i fråga om denna utvidgning av räntebefrielsen, då det säger att om den kommer till stånd, kan den medföra en miljonutgift för det allmänna. Departementschefen har talat om vad räntebefrielsen har kostat hittills, men meningen är ju, att anslaget skall tagas i anspråk i mycket större utsträckning än hittills, och därigenom måste ju statens ränteförlust stiga. Men vad är en miljon att bråka om i dessa dagar — det kan man kanske ha rätt i.

Herr talman! Jag måste ändå yrka bifall till statsutskottets utlåtande.

Herr **Tjällgren**: Herr talman! Jag brukar inte ofta yttra mig i frågor som komma från statsutskottet, men när jag suttit och hört på den här diskussionen, har jag inte kunnat underlåta att begära ordet.

Jag vill helt kort säga, att jag är rädd för att ett antagande av utskotts majoritetens förslag oförändrat skulle komma att medföra först och främst en ökning av missnöjet med prissättningen på veden och vidare svårigheter för framskaffande av tillräckligt med ved för nästa bränslesäsong.

Nu säger herr Oscar Olsson, att detta förslag kan komma att kosta staten en miljon kronor i utgifter. Ja, även om detta uttalande vore riktigt, vilket jag inte vet och inte kan bedöma, anser jag det skulle vara bättre för staten att taga denna miljonutgift än att kanske stå med alltför ringa tillgång till bränsle under nästa vinter.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall

Ang. grunderna för främjande av vedproduktionen m. m. (Forts.)
till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt med godkännande av motiveringen samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som förordats i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan med godkännande av motiveringen, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Johansson, Johan Bernhard*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 100 med godkännande av motiveringen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som förordats i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 278, med förslag till folkskolans avlöningsreglemente m. m.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tolfte huvudtiteln gjorda framställning om anslag för budgetåret 1942/43 till allmänna indragningsstaten;

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till Häradsrätterna: Avlöningar jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överståthållarämbetets organisation m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse angående ändring i vissa delar av allmänna resereglementet den 27 juni 1929 (nr 210) jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. ändringar i allmänna resereglementet.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 130, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till kungörelse angående ändring i vissa delar av allmänna resereglementet den 27 juni 1929 (nr 210).

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle dagtraktamentena i de tre högre klasserna A—C höjas med 1 krona och i de tre lägre klasserna D—F med 2 kronor. Nattractamentena skulle i alla klasser utom den högsta höjas med 1 krona. Kungl. Maj:ts förslag skilde sig från ett av särskilda sakkunniga avgivet för-

Ang. ändringar i allmänna resereglementet. (Forts.)
slag däri, att de sakkunniga icke föreslagit höjning av nattraktamentena i någon av de tre högre klasserna.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren (I:214) av herrar *G. Tamm* och *A. Löfgren* och den andra inom andra kammaren (II:291) av herr *V. Hedlund* i Östersund, vari hemstälts, att riksdagen ville besluta höja nuvarande nattraktamenten med 1 krona i samtliga klasser och dagtraktamentena med 1 krona i klass A, 2 kronor i klass B och 3 kronor i envar av de övriga traktamentsklasserna.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I:214 och II:291 antaga vid utlåtandet såsom bilaga fogat förslag till kungörelse angående ändring i vissa delar av allmänna resereglementet den 27 juni 1929 (nr 210).

Det av utskottet framlagda förslaget överensstämde i fråga om traktamentsersättningen med de sakkunnigas förslag.

Herr statsrådet **Wigforss**: Jag vill till detta utskottsutlåtande bara foga ett par ord.

Som kammarens ledamöter väl ha sett, har utskottet enhälligt gjort vissa små ändringar i Kungl. Maj:ts proposition och vänt tillbaka till det sakkunnigutlåtande, som ligger bakom propositionen. Det gäller två mycket små saker. Den ena är milpengarna, och jag skall inte uppehålla mig vid den saken, fastän jag tror att utskottets förslag är mycket svårt att i praktiken genomföra.

Den andra saken gäller en kronas höjning av nattraktamentena för vissa av mellangradernas tjänstemän. Det är inte heller någonting, som det kan tyckas vara anledning att taga upp strid om. Bland de sakkunniga, som förberett detta ärende, hade man tyvärr icke nått enighet på denna punkt. Annars har det varit möjligt att i dessa frågor kompromissvis vinna enighet mellan vad man skulle kunna kalla de lägre gradernas, mellangradernas och de högre gradernas intressen, men här lyckades man icke komma till någon kompromiss. Inom departementet föreföll det oss skäligt att göra någon jämkning i riktning mot de intressen, som representerades av de högre graderna, och vi föreslogo därför denna höjning av nattraktamentet med en krona.

Jag tror att det rent psykologiskt kanske inte är så lyckligt, om dessa tjänstemän den ena gången efter den andra märka, att riksdagen gör ändringar i nedsättande riktning även på punkter, som icke kunna ha någon statsfinansiell betydelse. Jag tror det hade varit lyckligare, om man på denna punkt inom utskottet hade kunnat godkänna Kungl. Maj:ts förslag, men då det gäller en omdömesfråga och när hela utskottet funnit det skäligt att gå på sakkunnigförslaget, har jag med denna deklaration endast velat förklara, varför vi i departementet kommit till det förslag som föreligger i propositionen.

Herr **Tamm**: Herr talman! Förr i tiden hade ju resereglementet delvis en annan konstruktion och i viss mån ett annat syfte. Det avsåg ju då att bereda tjänstemännen en ren biinkomst, och när man beräknade lönerna, tog man med i beräkningen, att en tjänsteman skulle göra sig så och så stor förtjänst på sina resor. Nu är ju den synpunkten helt förändrad, och resereglementet är omgäldat med syfte att medgiva dem, som resa, ersättning endast för deras direkta utgifter.

Ang. ändringar i allmänna resereglementet. (Forts.)

Det är naturligtvis alltid svårt att avväga bestämmelserna rättvist och särskilt när det gäller storleken av trakamentsbeloppen. Finansministern omnämnde, att det har skett en provisorisk omarbetning genom sakkunniga av detta reglemente, och därvid ha ju många detaljer varit föremål för omprövning. Som nyss nämnts, har ju finansministern i stort sett följt de sakkunnigas uppfattning, men egentligen på en punkt, nämligen när det gäller trakamentena, föreslagit en viss, om än icke särdeles betydande höjning utöver de sakkunnigas förslag. Herr Löfgren och jag ha i denna kammare väckt en motion, som innebär samma inställning som lönenämnden intagit och alltså ett förslag om ytterligare en liten förhöjning. Men vi hörde ju nyss och vi kunna se av utskottsutlåtandet, att man icke ens velat godtaga Kungl. Maj:ts anspråkslösa förslag till höjning och ännu mindre lönenämndens förslag, där det skiljer sig från de sakkunnigas.

Jag får livligt beklaga detta, och det är med stor tillfredsställelse, som jag hörde, att herr statsrådet och chefen för finansdepartementet tog till orda i denna sak och framhöll den mening, som jag med dessa enkla ord också velat göra mig till tolk för. Jag undrar, om det är så alldeles klokt att gå så här onödigt hårt fram på olika punkter, när det gäller tjänstemännen. Vi måste komma i håg, att detta reglemente skall gälla en tid framåt och att det blir allt dyrbarare att leva, och denna obestridliga fördyring drabbar inte minst på resor. Det är inte på många ställen ute i landet, skall jag säga, där man kan äta en så bra lunch för 1,65, som man gör här på riksdagsrestaurangen, och man kan ju förstå, att tjänstemännen knappast kunna vara tillfredsställda med att vid vissa tillfällen själva ur egen kassa få betala en del av sina resekostnader i statens tjänst.

Jag vill särskilt framhålla, att det föreligger nog en viss njugethet ifrån statsutskottets sida, när det gäller att försöka tillmötesgå främst de så kallade högre tjänstemännens intressen. Jag vill också stryka under, att vid den lönereglering, som riksdagen för en del år sedan beslöt, blevo i det civila lönereglementet de högre tjänstemännen procentuellt betydligt sämre tillgodosedda än de andra, och även på andra punkter blevo, trots Kungl. Maj:ts välvilligare inställning, deras intressen tillbakasatta.

Jag vill naturligtvis inte göra något yrkande här, men jag har inte kunnat undgå att i detta samband stryka under just vad herr finansministern nyss yttrade, att sådana nålsting, som här förekommit icke blott vid detta tillfälle, utan i flera fall, som påtalats här under senare år, emot tjänstemännen, som dock särskilt i så bekymmersamma tider som de närvarande få bära mycket tunga bördor, förefalla mig både onödiga och osympatiska, och de kunna icke vara till gagn. Jag förstår så väl, att det inom utskottet varit olika meningar. Det finns ju de, som äro ytterst negativt inställda, när det gäller tjänstemän, och här föreligger väl resultatet av en kompromiss, men jag vill med dessa ord blott uttala den förhoppningen, att i framtiden statsutskottets inställning måtte bli något välvilligare, när det gäller den stora gruppen av trogna förvaltningsmän i statens tjänst.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

I herr Tamms yttrande instämde herrar *Sundberg, Axel Ivar Anderson, Ohlin* och *Caap*.

Herr Anderson, Gustaf Ivar: Herr talman! Då jag deltagit i statsutskottets tredje avdelnings behandling av detta ärende, ber jag att få säga några få ord — avdelningens förslag blev ju sedermera utskottets.

Utskottet anser i likhet med departementschefen, att det behöves en revi-

Ang. ändringar i allmänna resereglementet. (Forts.)

dering ur principiell synpunkt av hela resereglementet, men å andra sidan är det ju absolut nödvändigt att åstadkomma en provisorisk lösning av frågan. Det är alldeles riktigt, som herr Tamm sade, att olika meningar gjorde sig gällande, men vi funno en samförståndslösning i de sakkunnigas förslag. Och då herr Tamm talar om nålsting, så ber jag att få påvisa, att det inte är så värst mycket som skiljer mellan Kungl. Maj:ts förslag och statsutskottets. Om kammarens ledamöter se på sid. 2 i betänkandet, så framgår det att Kungl. Maj:t föreslår 26 kronor i sammanlagd ersättning i A-klassen, och utskottet har följt detta förslag. Den enda skillnaden mellan Kungl. Maj:ts förslag och statsutskottets är att nattractamentena i klasserna B och C ändrats. Dagtraktamentena ha upptagits i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag. Beträffande nattractamentena har Kungl. Maj:t föreslagit 9 kronor i klass B och 8 kronor i klass C, medan utskottet föreslår 8 kronor i klass B och 7 kronor i klass C. Detta är den enda skillnaden.

Ingen kan väl bestrida, att om det är svårt för den, som reser enligt klass A, att för 9 kronor få tag i en tillfällig bostad över en natt, så måste det vara minst lika svårt för en, som reser enligt klass F, att få rum för 5 kronor.

Jag anser för min del, att den visserligen mycket blygsamma sammankrympning som här sker av spännvidden de olika klasserna emellan är fullt motiverad, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Wennquist: Herr talman! Det kan ju tyckas, som om en statstjänsteman inte borde uppträda och tala så att säga i egen sak här, men jag har i alla fall ansett mig vara skyldig att avgiva ett personligt vittnesbörd i denna fråga. Jag tillhör nämligen de tjänstemän, som under sin tjänsteutövning ha ovanligt många och ganska långa tjänsteresor. Jag beräknar att jag måste vara borta i vanliga fall cirka 125—130 tjänstgöringsdagar om året. Då jag emellertid nu inte tänker tala om rese- och traktamentsförmånerna för de två högsta klasserna — jag tillhör själv klass B — så anser jag mig ha rättighet att i stället betona, vad jag haft för erfarenhet beträffande de tjänstemän, som icke äro lyckliga nog att tillhöra dessa de högsta klasserna i resereglementet, utan tillhöra de lägre. Det händer nämligen mycket ofta, att tjänstemännen särskilt i de lägsta klasserna äro tvungna att göra långa resor och då taga in på sådana platser, där det överhuvud taget inte finns mycket att välja på i fråga om nattlogi, och där man är hänvisad till ett inkvarteringsställe, som saknar konkurrens och sålunda har höga priser. Jag ber att få betona, att dessa tjänstemän, redan innan de nuvarande kristidsförhållandena hade gjort sig gällande, i många fall voro tvungna att delvis bekosta sina resor av egna medel. Vad betyder detta? Jo, det betyder, fränsett det i och för sig oberättigade, att de i jämförelse med sina kamrater, som icke behöva företaga sådana tjänsteresor, komma i en ogynnsam ställning och bli orättvist behandlade.

Jag tycker för min del, att de synpunkter, som här anförts av herr Tamm, äro mycket beaktansvärda. Jag vill också säga, att den förman, som har att ålägga en tjänsteman i dessa lägre klasser av resereglementet att företaga en nu antydd resa, har vissa betänkligheter att göra detta, när han vet att han därigenom tillskyndar tjänstemannen en direkt ekonomisk personlig förlust. För min del har jag i sådana fall — i all den mån som det varit mig möjligt — sökt skydda dessa av mig angivna tjänstemän från ekonomisk förlust genom att anordna resan för dem så, att de icke ha varit tvungna att i mer än nödig utsträckning dagen för avresan och dagen för återkomsten intaga mål utom hemmet. Den uppfattningen har jag också en gång givit uttryck åt i en anmälan till den styrelse, som jag är underställd, och styrelsen har i sin ordning meddelat ett referat av detta mitt yttrande till Kungl. Maj:t. Från ingendera av

Ang. ändringar i allmänna resereglementet. (Forts.)

dessas har invändning gjorts mot denna min princip, som jag alltså måste anse vara av dem godkänd. Jag har sedan dess från helt annat och privat håll erhållit den förebräelsen, att jag icke skulle ha förfarit riktigt, då jag anlagt de synpunkter jag nu nämnt och handlat som jag gjort. Men jag har fortfarande ansett mig vara fullkomligt berättigad därtill. Jag har velat omnämna detta här, därför att det möjligen kan finnas någon annan, som på detta sätt kan undanröja en del av svårigheterna för vederbörande personal utan att, såvitt jag förstår, på något sätt kränka statens berättigade intressen. Man får komma ihåg, att i detta fall, som i så många andra, måste väl den enskildes intresse av att icke drabbas av en förlust vara större än statens ekonomiska intresse, när det inte är fråga om en direkt lagkränkning.

Jag har, herr talman, icke kunnat finna anledning till att här framställa ett direkt yrkande, men jag har i alla fall, i anslutning till herr Tamms redan nyss hållna yttrande, velat anföra det nu sagda till kammarens protokoll.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överskridande av viss anslagspost i den för riksförsäkringsanstalten fastställda avlöningsstaten;

nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överskridande av viss anslagspost i den för landsfogdarna m. fl. fastställda avlöningsstaten; samt

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande kapitalinvesteringar för budgetåret 1942/43 i statens allmänna fastighetsfond, i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 23, i anledning av väckt motion om undantagande av krigsmaktens tjänstehundar från skatteplikt enligt hundskatteförordningen; och

nr 24, i anledning av väckt motion om viss utsträckning av rätten till barnavdrag i beskattningsavseende.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 27, i anledning av väckta *Ang. ändring i sjöarbetstidslagen.* motioner om viss ändring i sjöarbetstidslagen.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen nr 144 i första kammaren av herr *Berg, Robert*, och herr *Gillström* samt nr 196 i andra kammaren av herr *Lundgren* och herr *Lindberg* i Stockholm.

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta sådan ändring av 1 § 2 mom. sjöarbetstidslagen, att det undantag från lagens tillämpning, vilket gällde arbete, som utfördes av »sådan föreståndare för ekonomiavdelningen vilkens skeppstjänst icke är indelad i vakter», i stället skulle gälla arbete, som utfördes av »föreståndare för ekonomiavdelningen å fartyg med passagerarcertifikat».

Ang. ändring i sjöarbetstidslagen. (Forts.)

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt,

A. att riksdagen med anledning av motionerna I: 144 och II: 196 måtte för sin del antaga följande förslag till

Lag

om ändrad lydelse av 1 § 2 mom. sjöarbetstidslagen den 30 september 1938 (nr 607).

Härigenom förordnas, att 1 § 2 mom. sjöarbetstidslagen den 30 september 1938 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

1 §.

2 mom. Från lagens — — — utföres av befälhavare å — — — maskinist vilkens skeppstjänst icke är indelad i vakter, eller vilken är anställd å fartyg i inskränkta fart än nordsjöfart; föreståndare för ekonomiafdelningen å fartyg å vilket utom föreståndaren minst tre personer äro anställda inom avdelningen; läkare; person som är anställd uteslutande — — — sagt annorlunda förordnat.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1943.

B. att motionerna I: 144 och II: 196, i den mån de icke blivit besvarade genom vad utskottet under A. hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade anmälts

- 1) av herr *Wistrand*, vilken likväl ej antytt sin åsikt;
- 2) av herr *Nordborg*, som av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte avslå förevarande motioner.

Herr Wistrand: Herr talman! Beklagligtvis är herr Nordborg, vilken är mest insatt i detta ärende, inte närvarande. Då hans skäl inte av mig kunna utvecklas så, som han själv skulle ha önskat, vill jag endast deklarerat min uppfattning, att det är ganska betänkligt att man, med kännedom om att vår sjöarbetstidslagstiftning är mera vittgående än vad som gäller i något annat land och att den sålunda redan nu lägger tunga bördor på rederinäringen, vill — låt vara att det är fråga om en relativt obetydlig ändring — skrida vidare och göra det på grundval av enskilda motioner. Jag har inga förhoppningar om att ett yrkande på avslag å motionen skulle vinna bifall. Jag nöjer mig därför, herr talman, med det nu sagda.

Herr Norman: Herr talman! Det önskemål, som motionärerna ha framställt, var under diskussion när sjöarbetstidslagen förarbetades, och man syftade också till att tillmötesgå det önskemålet. Den formulering, som lagen då fick i det avseendet, har i praktiken visat sig ha en vidare tillämpning än man åsyftade, och det förslag som utskottet nu gör, till vilket vi ha fått uppslaget från kommerskollegium, som är tillsyningsmyndighet, vill rätta till vad man alltså inte lyckades med vid antagandet av sjöarbetstidslagen. Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu ifrågakvarande utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 28, i anledning av väckta motioner angående expropriation och förköpsrätt av jord för komplettering av ofullständiga jordbruk.

Ang. expropriation m. m. för komplettering av ofullständiga jordbruk.

Andra lagutskottet hade till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen nr 146 i första kammaren av herr *Andersson, Alfred*, och herr *Hansson, Sven*, och nr 197 i andra kammaren av herr *Svensson* i Ljungskile.

I motionerna, vilka voro likalydande, hade föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa, att förslag till expropriation och förköpsrätt av jord, som behövdes för komplettering av ofullständiga jordbruk, snarast måtte föreläggas riksdagen.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen, i anledning av förevarande motioner, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville dels, efter verkställande av den ytterligare utredning, som kunde anses erforderlig, för riksdagen framlägga förslag till lagstiftning om expropriation av mark för stärkande av ofullständiga jordbruk, dels ock låta verkställa utredning av frågan om förköpsrätt av jord för samma ändamål samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill denna utredning kunde föranleda.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrarna *Tamm, Wistrand* och *Håstad* ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, slutande med en hemställan, att motionerna nr 146 i första kammaren och nr 197 i andra kammaren icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Herr *Tamm*: Herr talman! Av den avgivna reservationens relativt stora omfång skulle man närmast kunna få det intrycket, att reservanternas uppfattning i mycket hög grad skiljer sig från utskottsmajoritetens. Så är emellertid inte fallet, ty i mångt och mycket tror jag nog att man förstår varandra rätt bra.

Ungefär samma motioner, som nu behandlas här och i vilka man begär en utredning angående möjligheterna till expropriation och förköpsrätt av jord för komplettering av s. k. ofullständiga jordbruk, väcktes även vid förra årets riksdag. Då avstyrktes de av utskottsmajoriteten, men en reservation för bifall avgavs. Första kammaren antog utskottets förslag och andra kammaren reservationen.

Nu ha vi reservanter i år ställt oss på precis samma ståndpunkt som utskottsmajoriteten gjorde förra året. Vi ha av samma skäl, som utskottet i fjol anförde, ansett en riksdagsskrivelse angående utredning vara onödig, då frågan redan är föremål för Kungl. Maj:ts prövning. Ingenting har heller enligt vår mening under året inträffat, som kunnat motivera en åsiktskantring på denna punkt. Utskottets inställning i år förefaller därför vara mera påverkad av beslutet i andra kammaren förra året än utav rent sakliga skäl.

Jordbruksministern har vid upprepade tillfällen uttalat sitt stora intresse för den betydelsefulla fråga som här beröres, och han har också klarlagt sin inställning till densamma. I den proposition angående egnahemsverksamheten, som framlades år 1939, framhölls, att en av egnahemsverksamhetens viktigaste uppgifter just var att befrämja en sanering av de många ofullständiga jordbruken. Då detta var ett verkligt samhällsintresse, måste man gå fram på alla lämpliga vägar, och härvid kunde även en försiktigt tillämpad expropriation, menade departementschefen, någon gång möjligen behöva tillgripas, men han strök också under, att detta givetvis endast finge ske under förutsättning att

Ang. expropriation m. m. för komplettering av ofullständiga jordbruk.
(Forts.)

för den enes nytta den andre icke tillfogades avsevärd olägenhet, och under hänsynstagande även till olika rent jordbruksekonomiska förhållanden och intressen. Det kan enligt min mening åtminstone i regel icke ligga något förnuft i att stycka sönder en större egendom med välbelägen och väl arronderad åkerjord och med tillräckliga uthusbyggnader för att dela ut jorden till närbelägna mindre gårdar, där den ökade åkerarealen måste kräva uppförandet av nya och i synnerhet i dessa tider mycket dyrbara ekonomihus.

I propositionen framhöll emellertid departementschefen vidare, att enligt hans uppfattning expropriation icke i någon högre grad kommer att behöva användas, då säkerligen i de flesta fall tillgång till kompletteringsjord kommer att kunna anskaffas på frivillighetens väg. Till sist anförde departementschefen, att vid utarbetandet av en expropriationslagstiftning på detta område ett mycket omsorgsfullt övervägande måste äga rum. På grund av denna sin inställning ställde sig departementschefen tills vidare avvaktande.

Så sent som den 17 december 1941 besvarade jordbruksministern i första kammaren en interpellation, om man kunde förvänta någon expropriationslagstiftning av här berörd art. Departementschefen framhöll, att frågan ännu var under hans omprövning men att av den nya egnahemsorganisationens verksamhet dittills ingenting framkommit, som tydde på att för närvarande något trängande behov av en expropriationslagstiftning skulle föreligga för stödjande av egnahemsorganens arbete för komplettering av de ofullständiga jordbruken.

För samma uppfattning har också egnahemsstyrelsen givit uttryck. I remissyttrande över de förevarande motionerna framhåller man, att andra i sammanhanget viktigare frågor, t. ex. jorddelningslagens bestämmelser beträffande avstyckning och sammanläggning, böra prövas samtidigt med expropriationsförfarandet. Men man förklarar också, att man inte alls har någonting direkt emot en expropriationslagstiftning, och särskilt understrykes detta av ledamoten av styrelsen herr Malmberg, som redan i egnahemsutredningen intagit denna ståndpunkt. Egnahemsstyrelsen uttalar, att man först under en tid önskar följa egnahemsnämndernas verksamhet för att kunna få en säkrare överblick över vad som kan och bör göras, innan man tar slutgiltig ställning.

Både departementschefens och egnahemsstyrelsens försiktighet på detta onekligen mycket ömtåliga område, där man genom ett förhastat och kanske mindre väl avvägt ingripande skulle kunna åstadkomma mera skada än gagn, förefaller onekligen vara klok och riktig. Reservanterna ställa sig också helt bakom departementschefens och egnahemsstyrelsens uppfattning, men motionärerna och utskottet vilja däremot bryta ut expropriationsförfarandet ur det större sammanhanget, och detta trots att man borde kunna vara överens om att detta inte kan få någon större praktisk betydelse. Man har så bråttom att få till stånd en expropriationslagstiftning, att man inte vill ge sig till tåls med att avvakta förvärvandet av den större erfarenhet, som onekligen kräves, och inte heller den allsidiga utredning och omprövning, som ställes i utsikt av den ansvariga myndigheten. Mig förefaller en sådan inställning vara betänkligt svag. Det råder inte något tvivel om att en praktisk och försiktig lösning av denna fråga i själva verket är mycket svårare att vinna än vad det rent ytligt sett kan förefalla.

Vad är för övrigt ett ofullständigt jordbruk? Hittills har jag inte träffat på någon som kunnat ge svar på den frågan. Den brukningstyp, som passar i Skåne eller på Östgötaslätten, passar knappast i Bergslagen eller i Dalarna och tvärtom. Man skall akta sig för att på detta område gå schablonmässigt fram. I Bergslagen är t. ex. på många håll en liten gård med låt säga 8 à 10 tunn-

Ang. expropriation m. m. för komplettering av ofullständig jordbruk.
(Forts.)

land åker och endast husbehovsskog mycket mera begärlig än en 25 till 30 tunnlands gård med större skogsareal på slättbygden. Man behöver i det fall endast hänvisa till arbetsbördan för den kvinnliga partnern på den större gården, där kvinnlig hjälpkraft blir allt svårare och svårare att uppbringa. Och hur kommer överhuvudtaget hela vår jordbruksförsörjning att ställa sig i framtiden? Det vet man inte. Det är i dag mycket svårt att säga, och det är också en anledning till, förefaller det mig, att i nuvarande läge inte gå bryskt fram vid parcelleringen av de större gårdarna.

Det är givet att det inte bara är dessa utan även andra frågor, som uppställa sig, när det gäller att taga ställning till en lagstiftning på området.

För egen del har jag alltid varit mycket försiktig, när det gällt lagstiftning om expropriation för tillgodoseendet av enskild rätt, och jag är fortfarande av samma uppfattning, men å andra sidan kan tillgodoseendet av denna enskilda rätt i vissa fall — jag skulle vilja säga att vi här ha ett sådant fall — sammanfalla med vad som nationalekonomiskt och socialt får anses både nyttigt och berättigat, och då är jag också för min del beredd att vara med om en försiktigt avvägd sådan lagstiftning. Men det är som jag förut har sagt inte någon anledning till brådska — att det skulle hasta mera i år än det gjorde i fjol, kunna vi reservanter inte finna, och vi förmena att riksdagen, som frågan ligger till, med största ro kan överlåta ärendets vidare behandling till departementschefen och vederbörande myndighet. När saken en gång är ordentligt utredd och mogen, då kommer den säkert i alla fall att föras fram för riksdagen, och man vinner säkert på ett mera försiktigt förfarande, ty forcering av förhastade lagstiftningar på ett så känsligt område som detta skall man försöka undvika. Reservanterna ställa sig, som jag nyss framhållit, i år på samma ståndpunkt som i fjol och förmena, att någon riksdagskrivelse icke behöves.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade avslagsreservationen.

Häri instämde friherre *Lagerfelt* samt herrar *Bengtsson* och *Wistrand*.

Herr Andersson, Alfred: Herr talman! Jag har närmast begärt ordet för att uttala min tillfredsställelse över det resultat, vartill andra lagutskottet har kommit vid behandlingen av de väckta motionerna. Det är inte minst glädjande för mig att kunna konstatera, att man också inom folkpartiet och bondeförbundet har kommit till insikt om att det verkligen föreligger ett behov av åtgärder, sådana som vi ha siktat till i motionerna.

Jag har inte heller någon anledning att vara särskilt ledsen över herr Tamms inställning. Han har ju delvis erkänt, att ett behov av en lagstiftning kan föreligga. Det är glädjande att höra, och jag har med tacksamhet antecknat hans inställning.

Det har skett en ganska väsentlig förändring, sedan vi sist hade denna fråga uppe till behandling i kammaren. Herr Tamm framhöll emellertid, att han för sin del inte kunde se, att denna fråga var utav någon särskilt brådskande natur. För min del måste jag tvärtom säga, att den verkligen är detta. Men det är en fråga, kan man säga, mera på lång sikt. Jag har för min del inte gjort mig några särskilt långtgående illusioner i fråga om blixtnabba resultat av de föreslagna åtgärderna. I varje fall har jag aldrig tänkt mig att, om vi redan nu hade en lag i ämnet, detta skulle kunna få någon större verkan för småbrukarna under denna kris. Men det gäller att så långt detta överhuvud taget är möjligt giva ett stöd åt denna befolkningsgrupp. Man klarade sig ganska bra

Ang. expropriation m. m. för komplettering av ofullständiga jordbruk.
(Forts.)

under tiden före förra världskriget på små brukningsdelar, ty då var marknaden fri. Då var det modernt att skapa små jordbruk, som växte upp i tusentals inte minst nere i Skåne. Det var ingen som knorrade på den tiden, när man kunde köpa tillskottsfoder i obegränsade mängder och när man kunde producera hur mycket som helst och ändå finna avsättning därför. Men när statsmakterna under den kris, som vi hade att brottas med i början på 1930-talet, tvungos att vidtaga åtgärder till stöd för våra eljest bäriga jordbruk, d. v. s. de större och medelstora jordbruken, gingo dessa åtgärder i mycket, mycket stor utsträckning ut över de ofullständiga jordbruken. Deras försörjningsmöjligheter försämrades ganska väsentligt.

Vi motionärer mena, att det redan nu är tid att vidtaga alla tänkbara åtgärder för att ge vårt stöd åt de mindre jordbruken. I det som vi motionärer ha begärt ligger ett synnerligen viktigt stöd, även om det inte kan hjälpa i så stor utsträckning som man kanske på sina håll tänker sig. En sådan åtgärd kan ju inte få komma in fråga annat än där jord kan säljas till förstärkning av ofullständigt jordbruk utan att man skadar det jordbruk, från vilket jorden skall tagas. Det finns emellertid åtminstone i Skåne en hel del stora jordbruk, omgivna av en hel rad av småbruk på en 8, 10, 12 tunnland, som äro i mycket stort behov av tillskottsjord. Jag har alltid menat, att om en egendom på 400 à 500 tunnland eventuellt skulle tvingas sälja en viss areal till förstärkning åt småbruk, skulle detta större jordbruk inte därigenom taga någon som helst skada.

Jag fäster för min del lika stor vikt vid förköpsrätten, om vilken vi motionerat och som utskottet också har tagit upp, som jag fäster vid expropriationsförfarandet. Man kan aldrig hjälpa små ofullständiga jordbruk med förstärkningsjord, där ingen jord finnes att köpa. Där småbruken ligga sammangytttrade tätt intill varandra, kan man inte hjälpa dem på annat sätt än genom att slå samman ett par stycken. Men även här bör man gå fram med mycket stor försiktighet. Man kan ju inte tvinga människor att avstå från sina små jordbruk. Men det händer ganska ofta, att ett sådant litet jordbruk utbjudes till försäljning, utan att det är någon närmare anhörig som är spekulant — det säljes alltså i öppna marknaden till den högst bjudande. Då mena vi motionärer, att närboende grannar böra ha förköpsrätt. De få överta jordbruket och dela upp det till förstärkning av sina förut svaga egendomar. Det är väl ingen som skulle vilja påstå, att något sådant vore på något sätt orättmätigt eller skadligt. Man får väl ändå erkänna, att det är ett steg i den riktning, som jag tar för givet alla innerst inne äro överens om att man bör gå för att hjälpa dessa små jordbrukare, som så väl behöva hjälp.

Jag har redan tidigare hört uttalandet, att man inte skall gå åstad och öva större våld än nöden kräver. Man behöver inte hysa några farhågor för att man skall förfara så beträffande den lag som man här siktar på, lika litet som man har övat större våld än nöden krävt på de områden, där man redan nu har expropriationsmöjligheter. Jag tänker närmast på möjligheterna att anskaffa jord för vägbyggnader. Jag har i egenskap av ledamot i en expropriationsnämnd varit med om dylik expropriation ett par gånger. Det är ytterst sällan den lagen har måst tillgripas. I ett par fall har det dock måst ske, därför att några jordägare, som skulle släppa till jord, begärde så pass orimliga priser, att man inte kunde stå till svars inför kommittententerna med att hava betalat så höga priser. Då tillgreps expropriation, och man var allmänt belåten med att detta instrument fanns för erhållandet av jorden till skäligt pris. Man betalade visst inte i underkant, ty man var ganska försiktig att inte värdesätta den jord man behövde alltför lågt. Så blir det säkert också på detta område, när

Ang. expropriation m. m. för komplettering av ofullständiga jordbruk.
(Forts.)

det en gång blir en lag, vilket jag hoppas det skall bli. Den lagen kommer inte att tillgripas så särskilt många gånger, ty enbart vetskapen att ett sådant instrument finnes skall i de allra flesta fall göra det möjligt att komma till en överenskommelse.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Sundberg: Herr talman! Vår jordbrukspolitik följer på lång sikt icke någon målmedveten och klart utformad linje. Statsmakternas intresse för vårt jordbruk har växlat med den politiska böljegången och därav föranledd inställning till de för tillfället aktuella jordbruksproblemen, därvid särskilt frågan om import av jordbruksprodukter, som konkurrera med inom landet producerade varor, bedömts från olika utgångslägen. En ofrånkomlig konsekvens härav har blivit en bisarr utveckling, där man i ett läge stött en viss gren av jordbruksnäringen för att vid en annan tidpunkt lämna den åt sitt öde och där man än gått in för en uppdelning av jorden i små enheter genom att stimulera en egnahemsbildning, än för att som nu avses utöka dessa mindre enheter till större och mera bärande.

Efter två världskrig och därav föranledda avspärningar bör det stå klart och kunna erkännas av alla partier, att det är ett livsvillkor för vårt land, att vår åkerjord i freds- lika väl som i krigstider brukas så, att den ger bärgning åt hela vårt folk. Vi veta att det är möjligt med hänsyn till klimat och tillgång på jord. De andra betingelser som erfordras härför är det statsmakternas sak att se till att de finnas. Men det bör ske och kan endast ske om hela problemet om vår jordbrukspolitik i framtiden tages upp i ett sammanhang med vår självförsörjning som utgångspunkt.

Att godkänna den motion som nu ligger på kammarens bord skulle endast betyda, att man fogar till en ny klut på vår jordbrukspolitiks brokiga kläde. Det är sannolikt för att inte säga säkert, att det i många fall är nödvändigt att till det helas gagn utvidga vissa jordbruk, men lika säkert är, att om en schablonmässig tolkning sker av en blivande lagstiftning på detta område, kunna resultat åstadkommas, som ur den allmänna folkförsörjningens synpunkt kunna vara högst skadliga. Vad som passar i ett landskap eller en landsända, passar inte på ett annat håll. Få näringsgrenar torde med avseende på planläggningen i stort, planläggningen uppifrån vara så irrationellt ordnade som vår jordbruksnäring. Här fortgår den gamla, slentrianmässiga odlingen år efter år, årtionde efter årtionde. Den lilla gården skall liksom den stora ha sin sädesodling o. s. v., oavsett jordens beskaffenhet, oavsett om gården ligger på den bördiga slätten eller uppe i skogsområdets fattiga moränmarker. Avkastningen från samma areal kan vara ända till dubbelt så stor på det ena hållet som på det andra, men omkostnaderna för produktionen ändock desamma. Att det under sådana förhållanden aldrig kan bli slut på vad man kallar jordbrukarnas ständiga gnat om att de ha det så svårt, att de inte kunna reda sig med de låga priser som gälla för jordbruksprodukterna, ligger i öppen dag. Ty givetvis går det inte att t. ex. på brödsäd fixera sådana priser att även det svagast utrustade och sämst belägna jordbruket skall kunna skänka sin brukare fullgod valuta för sädesodlingen. Det skulle våra övriga näringar icke kunna bära. Lika omöjligt är det att gå den motsatta vägen och låta prisbildningen ske på basis av de bäst avkastande jordbruket.

Det är inte lätt att komma till rätta med detta komplicerade problem, men ett försök borde i varje fall göras att med den vidgade uppgift, som kravet på landets självförsörjning i fråga om våra viktigare jordbruksprodukter innebär, draga upp de stora riktlinjerna för vår framtida jordbrukspolitik, och att

Ang. expropriation m. m. för komplettering av ofullständiga jordbruk.

(Forts.)

anpassa vår jordbrukslagstiftning därefter. En sådan utredning är motiverad även av den omständigheten att vi ur statsfinansiell och andra synpunkter måste söka komma ur det statssubventionselände vartill vi undan för undan drivits under trycket av kristidssvårigheterna. I avvaktan härpå bör man ej genom partiella lagstiftningsreformer försvåra denna betydelsefulla frågas lösning.

Då jag, såsom redan framhållits, befarar att detta skulle bli följden av ett bifall till utskottets förslag, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid utlåtagandet fogade reservationen.

Herr Norman: Herr talman! Jag ber att först få bestyrka vad herr Tamm här anförde, nämligen att de olika meningar, som gjort sig gällande inom utskottet och som kommit till uttryck i utskottsutlåtagandet och därtill fogad reservation, icke ha sin grund i några principiella motsättningar rörande förevarande spörsmål. Vi äro och ha varit ganska eniga i utskottet om att kompletteringen av de ofullständiga jordbruken är ett samhällsintresse av sådan vikt att statsmakterna måste överväga alla olika möjligheter som kunna föra fram till en lösning av det spörsmålet.

Nu ligger ju frågan så till att en utredningskommitté, 1936 års egnahemsutredning, bland många andra uppslag till komplettering av de ofullständiga jordbruken också har framlagt ett förslag om att såsom yttersta medel borde finnas en lag om expropriation för detta ändamål. Egnahemsutredningens förslag kom före vid 1939 års riksdag i den proposition som då framlades rörande olika åtgärder för att främja egnahemsverksamheten. Beträffande frågan om möjligheterna till tvångsinlösnings av jord för komplettering av ofullständiga jordbruk uttalade då även departementschefen såsom sin mening att en lösning av det spörsmålet var ett samhällsintresse av sådan betydelse att man inte kunde avvisa tanken att, om det behövdes, få använda även detta yttersta medel. Att han inte framlade något förslag i den riktningen sammanhängande med att propositionen blev färdig först ett stycke in på riksdagen och att det inte fanns tid till ett övervägande som skulle möjliggöra framläggande av ett förslag till expropriationslagstiftning då. Departementschefen påpekade bland annat att ett sådant förslag måste underkastas lagrådets granskning och att tiden inte skulle medge att därefter framlägga en proposition för riksdagen.

Sedan har frågan i olika sammanhang varit föremål för statsmakternas intresse. Interpellationer ha framställts, motioner ha väckts och riksdagen tog så sent som i fjol ställning till spörsmålet.

Nu menar herr Tamm att frågan ligger till på precis samma sätt i år som den gjorde i fjol. Utskottet har inte den uppfattningen. Först och främst har ju ytterligare ett år gått. År 1939 föranleddes uppskovet såvitt jag förstår egentligen endast av att man ansåg en mera formell bearbetning av sakkunnigeförslaget nödvändig. Om själva principerna kan jag inte erinra mig att det har rätt några större meningsmotsättningar. Nu ha vi alltså kommit fram till år 1942, och bara en sådan omständighet brukar vid vissa tillfällen motivera, att riksdagen tar initiativ även i en fråga som man vet är föremål för Kungl. Maj:ts övervägande.

Men dessutom har kommit till en annan omständighet, som enligt min mening gör det ganska betydelsefullt att riksdagen i år tar ett initiativ i frågan. Egnahemsstyrelsen har yttrat sig över de förevarande motionerna, och i detta yttrande har egnahemsstyrelsen, utan att på något sätt ställa sig principiellt avvisande mot motionärernas förslag, bland annat framhållit att frågan enligt

Ang. expropriation m. m. för komplettering av ofullständiga jordbruk.
(Forts.)

dess mening bör övervägas i samband med en reformering av jorddelningslagstiftningen, som bland annat skulle syfta till att förhindra tillkomsten av nya ofullständiga jordbruk. Herr Tamm uttryckte utskottets ställningstagande till det spörsmålet så, att utskottet nu ville bryta ut denna fråga ur det stora sammanhanget. Utskottet har inte sett saken på det sättet, utan utskottet vill i stället undvika att denna redan utredda fråga stoppas in i en ny, stor utredning. Det har åtminstone för mig varit huvudskälet till att nu påyrka att riksdagen skall taga ett initiativ och be Kungl. Maj:t att litet grand raska på med de fortsatta överväganden som kunna vara erforderliga och framlägga ett förslag till riksdagen i frågan.

Om jag fattade herr Sundberg rätt, ville han inte nöja sig med att stoppa undan detta detaljspörsmål i den utredning som nu pågår om en reformerad jorddelningslagstiftning, utan han ville stoppa in den i ett ännu större sammanhang, nämligen i en utredning och ett grundligt övervägande av hela vårt jordbruksproblem. Det kan låta säga sig, men jag förstår inte, även om de synpunkter som han här framförde nog kunna behöva övervägas och grundligt övervägas, att det kan vara något skäl till att dröja med en aktuell reform som behövs. De ofullständiga jordbruken finnas i en förfärande stor omfattning, och det är synnerligen betydelsefullt ur samhällets synpunkt att de människor som leva och arbeta på dessa ofullständiga jordbruk få bättre försörjningsmöjligheter än de nu ha. De åtgärder som beslutades vid 1939 års egnahemsreform ha säkerligen redan lett till en del resultat, och de komma att i fortsättningen leda till ytterligare resultat. Men det förefaller vara ganska värdefullt, om man jänte de olika åtgärder som redan äro beslutade och varigenom man nu söker lösa detta samhällsproblem också finge denna lagstiftning såsom ett stöd. Det är ingen som tänker sig att här skall sättas i gång med en omfattande expropriation. Men redan det förhållandet att detta yttersta tvångsmedel funnes att tillgå, skulle säkerligen betyda mycket för att öka möjligheterna att träffa frivilliga överenskommelser om utvidgning av en hel del ofullständiga jordbruk.

Utskottets uppfattning är sålunda den, herr talman, att här föreligger ett förslag, grundat på en omsorgsfull utredning. Regeringen har ansett att detta förslag bör ytterligare övervägas. Ett och annat spörsmål beträffande den praktiska utformningen av lagförslaget kanske ännu behöver övervägas. Men för att undvika att avgörandet av frågan skjuts ytterligare på framtiden genom att den stoppas in i någon annan utredning, tror jag som sagt att riksdagen nu bör taga ett initiativ och hemställa till Kungl. Maj:t att fullfölja den utredning och de överväganden som pågå, och framlägga ett lagförslag inom en ganska snar framtid. Utskottet har inte velat direkt skriva ut att det hastar, men det var nog en ganska allmän mening inom utskottet, att riksdagen borde ha skäl att förvänta att det inte skall dröja särskilt lång tid, innan ett förslag förelägges för riksdagen.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr Näslund: Herr talman! Jag vill först understryka vad utskottets ärade ordförande sade i början av sitt anförande, nämligen att det inte rätt några principiella meningsskiljaktigheter inom utskottet i denna fråga. Skiljaktigheten består allenast i att utskottsmajoriteten anser att detta spörsmål har diskuterats så mycket och att så många skäl framförts för ett införande av expropriationsinstitutet på detta område av vår lagstiftning, att man nu bör skrida till handling. Reservanterna ha inte gjort någon saklig invändning mot att expropriation skulle tillgripas, därest sådan befundes nödvändig, men,

Ang. expropriation m. m. för komplettering av ofullständiga jordbruk.
(Forts.)

säga reservanterna — och det var herr Tamm inne på — spørsmålet sammanhänger egentligen med frågan om jorddelningslagstiftningen i övrigt.

Jag förstår inte annat än att reservanterna uppenbart brista i logik då de inte under sådana omständigheter yrka på att förevarande spörsmål överlämnas för utredning till 1939 års fastighetsbildningssakkunniga som just ha jorddelningslagen under omarbetning. Det vore ju den riktiga slutledningen av deras resonemang. Det är väl inte kammaren obekant att arbetet med en revision av jorddelningslagstiftningen pågår. Men om riksdagen nu inte skriver till Kungl. Maj:t och Kungl. Maj:t därför inte ägnar någon större uppmärksamhet åt frågan om expropriationsinstitutets införande på detta område, blir resultatet naturligtvis att när jorddelningslagstiftningen en gång är färdig, kommer förslaget inte att innefatta något expropriationsinstitut. Såvitt jag förstår innebär egnahemsstyrelsens yttrande, att denna fråga borde lösas i samband med en revision av jorddelningslagstiftningen, endast ett försök att för dagen komma ifrån detta spörsmål.

Med detta, herr talman, har jag blott velat påpeka att det är angeläget att vi fatta ett positivt beslut i frågan. Och jag har svårt att inse varför inte reservanterna skulle kunna vara tillfredsställda med att fastighetsbildningssakkunniga toge hand om även utredningen av denna fråga, om Kungl. Maj:t skulle behaga anse det vara lämpligt. Personligen finner jag inte att något behov därav föreligger, men reservanterna borde som en logisk följd av sitt resonemang förorda ett sådant tillvägagångssätt.

Jag yrkar bifall till utskottets utlåtande.

Herr Nilsson, Bror: Herr talman! Jag kan inte låta stå oemotsagda de omdömen om vårt jordbruk som fälldes av herr Sundberg då han talade om slentrianmässig odling och planlöshet i den jordbrukspolitik som vi hittills fört.

Talet om slentrian i vårt jordbruks skötsel innebär en beskyllning som väl dess bättre måste sägas vara ganska unik både när det gäller uttalanden här i riksdagen och när det gäller en allmän uppfattning inom olika lager av vårt folk. Det är ju faktiskt så, som var man vet, att det svenska jordbruket gått oerhört framåt under den senaste mansåldern. Till och med under en så kort tidrymd som från föregående världskrig och till innevarande tid har vår livsmedelssituation avsevärt förbättrats till följd av den rationalisering som ständigt ägt rum och alltjämt äger rum inom den svenska jordbruksnäringen.

Jag skall inte upptaga tiden med att skildra de framsteg som gjorts inom jordbruksnäringen, ehuru jag mycket väl skulle kunna draga fram otaliga exempel i fråga om både teknik och vetenskap, i fråga om teori och praktik, som visade den oavslutade utvecklingen av jordbruket. Det synes mig emellertid vara tillräckligt att peka på de faktiska resultat som nåtts. Vi veta alla att den jordbrukande delen av vår befolkning minskat inte blott procentuellt i förhållande till hela folkmängden utan även reellt, d. v. s. att antalet armar som bruka jorden nu är avsevärt mindre än t. ex. på 1880- och 90-talen. Gå vi ännu längre tillbaka i tiden blir skillnaden ännu större. Men resultatet av dessa armars arbete är ju många gånger bättre än det som i forna tider nåddes med hjälp av många flera armar. Vi behöva ju inte gå längre tillbaka i tiden än våra fäder, ja till och med de äldsta av oss minnas för att se exempel på vad vi finna på snart sagt vartannat blad i vår historia från ännu tidigare skeden, nämligen beskrivningar av svält och nöd. Man åt barkbröd, och man hade det knalt och svårt. Nu leva vi, trots att jordbrukarnas antal är så mycket mindre än förr, faktiskt i ett relativt överflöd jämfört med förhållandena

Ang. expropriation m. m. för komplettering av ofullständiga jordbruk.

(Forts.)

under gångna tider. Det må väl vara tillräckligt att peka på ett sådant faktum för att tillbakavisa påståendet om slentrian i jordbruksdriften i vår tid.

Beträffande herr Sundbergs uttalande rörande bristande enhetlighet, konsekvens och plan i jordbrukspolitiken — särskilt avsåg han jordstyckningspolitiken — vill jag i viss mån ge honom rätt däri. Men jag vill samtidigt framhålla att det finns en konsekvens, en röd tråd i svensk jorddelningspolitik som sträcker sig ända från hedenhös fram till våra dagar, och det är förekomsten av den svenska bondgården, ägd och brukad av en svensk jordbrukarfamilj. I den mån man i vår historia försummat bondgården, har man varit inne på farliga och olyckliga vägar. Man har emellertid gjort det vid åtskilliga tillfällen, såsom vi alla väl veta. Det skedde framför allt då man tillät att de stora bolagsegendomarna bildades, varigenom tusentals av bondgårdarna i vårt land förstördes. Då voro deras ögon blinda som skulle vaka över en av det svenska samhällets pärlor, en av dess omistliga skatter. Vad man tänkte på i riksdagen och i landet, då detta tilläts ske, har jag många gånger frågat mig när jag sett den förödelse som åstadkommits därigenom. Det var också ett fel då man på senaste tiden gick den motsatta vägen och styckade bondgårdarna i så små brukningsdelar att en familj inte kunde ha sin hela verksamhet där och alltså heller inte sin fulla försörjning. För dessa misstag få vi ännu lida.

Vad borde då vara den fasta punkten i vår jordpolitik? Jo, enligt min mening det jordprogram som framlades av 1936 års egnahemsutredning. Det programmet lades fram för och godkändes av riksdagen, och därför kan man inte med fullt fog säga att vi inte ha en fast grund för vår jordpolitik att bygga på. Det ha vi verkligen, i det att riksdagen godkänt de tankar som utvecklades i denna utredning och som av Kungl. Maj:t lades fram för riksdagen. Däri uttalades att vi skola försöka bedriva en jordpolitik som ger landet bärkraftiga jordbruksenheter, som så att säga skaffar den gamla svenska bondgården tillbaka, vilken gav sysselsättning och levebröd åt en jordbrukarfamilj.

I och med att riksdagen godkänt denna tanke kan man, herr Sundberg, säga att vi ha en fast punkt i vår jordpolitik, så som majoriteten av vårt folk ser saken. Det är ju möjligt att herr Sundberg och åtskilliga andra ledamöter av denna kammare icke anse detta vara ett ideal att sträva efter, och det kan hända att det kommer tider då andra ideal föresväva människorna. Men för min del tror jag på den svenska bondgården såsom ideal även för den framtida jordbrukspolitiken. Jag tror på den, därför att den stått sig i så många århundraden, för att icke säga årtusenden.

När herr Sundberg talar om att jordbrukarna knota och klaga och att produktionen ibland inriktas på ett sätt och ibland på ett annat, vill jag säga till herr Sundberg, att vi svenskar ju inte regera världen, utan vi måste rätta oss efter förhållandena på andra håll. Ibland ha vi haft marknad för överskott på animalier. Den marknaden tog slut. Ibland ha vi kunnat få in spannmål i landet, och ibland har det inte varit möjligt. Konjunkturerna ha alltid växlat, och vi ha måst i viss mån rätta jordbruksproduktionen därefter, på samma sätt som utan tvivel sker när det gäller industriell och annan ekonomisk verksamhet. Man kan inte förebrå näringens utövare eller de ledande politikerna för att man vid vissa tillfällen nödgas lägga om produktionsriktningen.

Vad beträffar frågan om det »gnat» som man enligt herr Sundberg ständigt får höra ifrån jordbrukarna, är det ju också en lång historia som vi inte i detta sammanhang kunna ge oss på att reda ut. Men jag skulle vilja säga att det troligen aldrig kommer sådana tider att det inte blir nödvändigt att

Ang. expropriation m. m. för komplettering av ofullständiga jordbruk.
(Forts.)

avväga intresserna mellan olika befolkningsgrupper. Om nu jordbrukarna ha »gnatat», så är väl det beroende på att deras intressen icke ha blivit tillgodosedda i sådana stycken som de ansett väsentliga, och de ha kanske haft fog för detta. För min del tror jag, att de haft och alltjämt ha mycket starka skäl att föra fram »gnat» både i riksdagen och annorstädes för att få vissa intressen tillgodosedda i olika avseenden. Om detta är nog ingenting att säga.

Jag förstår att herr Sundberg menade, att en plan skulle läggas upp. Herr Sundberg är van vid att planera, och det är ju någonting för industrimän och stora företagare naturligt. Jag har också otaliga gånger mött denna tanke ute i livet, man planerar, kalkylerar och lägger fram stora projekt för hur en sak skall ordnas och hur man skall gå till väga. Men detta ställer sig inte så lätt då det gäller jordbruket. Där tillkomma många oberäkneliga faktorer. Jag för min del vågar icke drömma om ett sådant idealtillstånd som att vi skulle kunna lägga upp en plan för vårt svenska jordbruk, som kunde hålla måttet i alla tidslägen och under alla omständigheter samt garantera odelad och oavbruten förnöjsamhet. Givetvis vore det skönt att våga tro på och drömma om något sådant. Med den kannedom jag har om jordbruksnäringens natur och med de erfarenheter vi ha gjort, måste jag emellertid säga att detta icke är möjligt. Jag tror för övrigt icke heller det är någon olycka, att så icke kan ske. Ty livet är föränderligt, det pulserar och förhållandena växla ständigt. Icke heller inom industrien kan man väl komma ifrån att tid efter annan vidtaga förändringar i de uppgjorda planerna. Det har funnits tider med »gnat» också inom industrien, och man har nödgats tillgripa tullar och hjälpformer av skilda slag även för den näringen. Också den stora arbetarklassen är en grupp i samhället med egna medel att ge missnöje till känna. Man kämpar var på sitt håll för den egna näringens förkovran och för sina egna rättmätiga intressen. Och jag ser icke något ont i detta, utan tvärtom. Vi få här i riksdagen, liksom ute i livet för övrigt, söka att jämka samman olika intressen och enligt bästa förstånd, samvete och lägenhet försöka skapa den rättvisa, som överhuvud taget är möjlig när det gäller våra bristfälliga mänskliga förhållanden.

Herr Tamm: Herr talman! Jag begärde ordet endast med anledning av ett uttalande mot reservationen, som nyss gjordes av herr Näslund. Han ville framhålla att reservanterna egentligen bara försöka komma ifrån denna sak genom att krypa bakom den pågående revisionen av jorddelningslagstiftningen. Jag vill säga herr Näslund, att så är icke förhållandet. Vad vi i reservationen ha »krupit» bakom är jordbruksministerns breda rygg och de uttalanden han gjort i denna fråga samt desslikes egnahemsstyrelsens uttalande. Jag kan inte bedöma hur lång tid det kommer att ta, innan ett förslag till ny jorddelningslag kan framläggas. Det har jag ingen aning om. Men jag kan försäkra herrarna att den lagstiftning angående expropriation, som här är i fråga, icke kan åstadkommas på några dagar. Det är ju inte någonting som bara ligger på en bricka, färdigt att serveras. Det är ju just i fråga om utformningen av en expropriationslagstiftning på detta område som jordbruksministern har sagt, att han vill ställa sig avvaktande. Också egnahemsstyrelsen har strukit under att man vill se hur utvecklingen kommer att bli, innan man tar ställning till frågan. Detta gäller således icke jorddelningslagen, utan det avser just den här föreliggande frågan. Jag tror att detta får anses vara mycket starka skäl för reservanternas ståndpunkt. Att inte heller vi reservanter skola ställa oss direkt avvisande till en expropriationslagstiftning, om förslag

Ang. expropriation m. m. för komplettering av ofullständiga jordbruk.
(Forts.)

till en försiktig sådan kommer att framläggas, har jag ju redan förut givit uttryck åt. Vi reservanter behöva alltså inte krypa bakom ryggen på någon.

Herr Sundberg: Herr talman! När jag använde ordet slentrian i sammanhang med vårt jordbruk, inlade jag däri ingalunda den betydelse som herr Bror Nilsson tillvitade mig, nämligen att våra svenska jordbruk skulle vara illa skötta och att våra jordbrukare inte skulle följa med i den moderna utvecklingen med avseende på maskindrift etc. Jag har aldrig sagt så, och jag är fullt medveten om att förhållandet är det motsatta. Inte minst genom den ställning jag intar som chef för en jordbruksmaskinindustri, har jag på nära håll kunnat följa utvecklingen speciellt på jordbruksmaskinernas område. Jag kan sålunda omvittna att t. ex. traktorismen i intet annat land i världen med undantag för Amerika slagit igenom i så hög grad som här i Sverige.

Herr Bror Nilsson anklagade mig också för att jag skulle ha anmärkt på »gnatet» bland jordbrukarna. Han förbisåg att jag i mitt anförande i själva verket närmast försvarade jordbrukarna i detta avseende. Jag yttrade mig ungefär så, att jordbrukarna understundom voro tvungna att framföra detta gnat just på grund av den bristande planläggning, som vårt jordbruk enligt min mening i stort lider av. Det var alltså bristerna i fråga om planläggningen jag anmärkte på. Det kan enligt min mening icke vara rationellt att jordbruk, som äro mindre lämpade för sädesodling, allt fortfarande i mycket stor utsträckning användas härtill. Det kan inte heller vara riktigt att låta områden, som äro väl belägna och i övrigt lämpade för odling, brukas mindre intensivt eller t. o. m. ligga obrukade, samtidigt som man fortsätter att bruka små jordbrukslägenheter uppe i skogsbygderna, som knappast kunna föda sin man. Åtskilligt brister på detta område, och det var på den punkten — som kräver en översyn uppifrån med hänsynstagande till de större och bestående uppgifter, som för framtiden böra tilldelas vårt svenska jordbruk — jag satte in anmärkningarna. Men det var inte alls fråga om att anklaga de enskilda jordbrukarna för bristande intresse och vaksamhet.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på godkännande av den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 29, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i lagen om semester.

*Ang. vissa
ändringar i
semesterlagen*

Andra lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehåft fem inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen motionen i första kammaren nr 145 av herr *Berg, Robert*, och herr *Gillström* samt motionerna i andra kammaren nr 71 av herr *Ericsson* i Sörsjön m. fl., nr 72 av herr *Skoglund* i Umeå m. fl., nr 77 av herr *Gustafsson* i Tenhult m. fl. och nr 235 av herrar *Berg* och *Hermansson*.

I motionerna I: 145 och II: 235, vilka voro likalydande, hade — under framhållande av, bland annat, att vid semesterlagens tillämpning stora grupper arbetare visat sig icke kunna förvärva semester, enär intet formellt anställningsförhållande funnits mellan arbetaren och arbetsgivaren, samt att från lagenlig semesterrätt utestängdes betydande grupper arbetstagare inom vissa industrier, vilka arbetstagare årligen vore sysselsatta hos en och samma arbetsgivare men vilkas arbete vore av den natur, att det icke lämpligen kunde ut-

Ang. vissa ändringar i semesterlagen. (Forts.)
föras under viss del av året — hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville under beaktande av i motionerna anförda synpunkter till 1943 års riksdag inkomma med förslag i ämnet.

I motionen II: 71 hade yrkats, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående sådan omarbetning av nu gällande lag om semester, att därigenom bereddes ökade möjligheter för skogsarbetare och med dem likställda arbetare till erhållande av avlönad semester eller semesterersättning, samt att för riksdagen måtte skyndsammast framläggas de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

I motionen II: 72 hade föreslagits, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag, varigenom skogsarbetarna och med dem jämställda arbetargrupper, vilka genom den nuvarande semesterlagens bestämmelser vore utestängda från semesterrätt, kunde tillförsäkras sådan.

Motionen II: 77 utmynnade i en hemställan, att riksdagen måtte besluta om ändring av lagen om semester, så att arbetstagare, som innehaft anställning sedan minst 90 dagar, erhöle rätt till semester eller semesterersättning, samt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om förnyad utredning av frågan om inrättandet av semesterkassor och att Kungl. Maj:t täcktes framlägga de förslag, till vilka utredningen kunde föranleda.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på återopade grunder hemställt,

A. att riksdagen, i anledning av motionerna I: 145, II: 71, II: 72, II: 77 och II: 235, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning av frågan om vidgad möjlighet för säsongarbetare att erhålla lagstadgad semesterrätt jämte de spörsmål, som kunde stå i samband därmed, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda:

B. att motionerna I: 145, II: 71, II: 72 och II: 235, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under A. hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd; samt

C. att motionen II: 77, i den mån den icke blivit besvarad genom vad utskottet under A. hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anmälts av herrar *Tamm* och *Wistrand* samt fröken *Andersson*, vilka dock ej antytt sin mening.

Herr Tamm: Herr talman! När man på sin tid inom semestersakkunniga — alltså år 1936 — började utredningen, enades man från första början om att det blivande förslaget måste komma att vila på rekreationsprincipen, d. v. s. på behovet av och rätten till vila efter ett visst tröttande arbete. Dessutom måste man se till att denna rekreation möjliggjordes genom ekonomiskt stöd från arbetsgivarens sida under den beräknade vilotiden. Närmast till hands hade då legat att begränsa semesterrätten till helårsanställda. Längre sträckte sig heller icke kravet i den konvention som på sin tid utarbetades i Genève. Men en sådan regel bleve onekligen ur olika synpunkter något för stel och snäv. då det ju finnes människor som behöva vila och rekreation även om de inte oavbrutet arbetat i samma tjänst ett helt år.

I och med detta upprullades emellertid hela problemet om semesterrätten för säsongarbetare eller periodiskt arbetande, främst då för dem som visserligen hade relativt stadigvarande arbete, men hos olika arbetsgivare. Huru långt man på det området skulle och borde sträcka sig och huru man skulle ordna det hela, var för de semestersakkunniga det allvarligaste problemet, som man hade att brottas med. Såsom semesterlagstiftningen till sist utformades, vågar

Ang. vissa ändringar i semesterlagen. (Forts.)

man nog påstå att den med hänsyn till korttidsarbetarna är den mest radikala och långtgående, som något land kan uppvisa.

Det är givet att en person, som arbetar låt mig säga tio månader i följd hos en och samma arbetsgivare, inte kan anses behöva semester i högre grad än en person, som oavbrutet arbetar lika lång tid hos tre eller fyra olika arbetsgivare. Men det kan inte förnekas, att det också finnes stora grupper av arbetare med korttidsanställningar hos olika arbetsgivare, som mer eller mindre nödtvunget ha längre eller kortare vilopausar mellan de olika anställningarna, och dessa kunna givetvis icke ur rekreationssynpunkt, om man lägger den till grund, göra anspråk på någon särskild semesterperiod. Vissa regler måste därför nödvändigtvis angivas och vissa gränser uppdragas. Vår nuvarande semesterlagstiftning är uppbyggd enligt det systemet, att man ställer krav på en viss lägsta kvalifikationsperiod — sex månaders fortlöpande anställning — för att rätt till semester skall erhållas eller, då semester icke direkt kan uttagas, semesterersättning.

Krav på en sänkning av kvalifikationstiden ha redan flera gånger framförts här i riksdagen trots lagens korta livstid, nu senast i de motioner, som här behandlas, och särskilt då med hänsyn till landets skogsarbetare. Man förmenar, att man nu fått ögonen öppna för betänkliga brister i lagen beträffande denna arbetargrupp och att dessa nu böra rättas till. Detta är alldeles felaktigt. Läget är precis detsamma i dag som då lagen skrevs. Problemen äro precis desamma som då. Spörsmålet är endast om man anser sig böra finna en annan lösning på frågan i dag än den som då godtogs. Utgångspunkterna och svårigheterna äro alltfjämt desamma.

På Norrlandshåll har man pekat på, att ofta nog en skogsarbetare under vintern sysslar med huggning åt ett bolag, men att han när våren kommer tar flottningsarbete och kanske delvis får syssla med samma timmer som han själv huggit under vintern. Denna fortlöpande arbetsperiod motsvarar kanske tillsammans den lagstadgade kvalifikationsperioden, men han kan ändå inte få någon semesterersättning enligt nuvarande bestämmelser, eftersom han formellt arbetat åt två olika arbetsgivare. Även andra arbetskombinationer av samma innebörd kunna tänkas. Huru man här skall rättvisast ordna, kan ju vara litet tveksamt. Men är det inte ofta så, att skogsarbetaren slutar sin huggning på våren när flottningen börjar och då går dit, där han förtjänar bäst? Hade han stannat kvar i skogen, skulle hans förtjänst visserligen blivit något mindre, men då hade han i gengäld haft rätt till semesterersättning. Nu har han så att säga på annat vis intjänat sin semesterersättning och kanske betydligt mer än vad den skulle ha uppgått till. Jag undrar om det i ett sådant fall kan sägas vara riktigt rättvist, särskilt om man tänker på hans kamrater som eventuellt ha stannat kvar på den gamla arbetsplatsen i skogen, att han nu skall få någon sorts dubbel semesterersättning. Dessutom får man icke bortse från att semesterersättningen i viss mån måste betraktas såsom en uppmuntringspremie för uthålligt arbete hos en och samma arbetsgivare. Detta är ju en av de synpunkter som ligga till grund för hela semesterlagstiftningen. Jag skall in-skränka mig till detta enda exempel för att visa på svårigheten att nå fram till en rättvist avvägd lösning, fastän naturligtvis oändligt många fall skulle kunna andragas, där gränserna äro ganska flytande.

Det är självklart att om man sänker kvalifikationstiden, såsom begäres i motionerna, blir det flera som få semesterlön. Men samtidigt avviker man allt mer och mer från det egentliga ändamålet med hela semesterlagstiftningen och glider i stället över till ett system, där semesterlönen endast blir en maskerad ren löneförhöjning. Detta anser jag vara en mycket betänklig och osund utveckling.

Ang. vissa ändringar i semesterlagen. (Forts.)

Man bryter också på detta sätt sönder den nuvarande lagens konstruktion och uppbyggnad samt närmar sig i stället systemet med semesterkassor, vilket man dock hittills såsom lagprodukt nästan på alla håll velat taga avstånd från. Att inrätta semesterkassor genom direkta avtal mellan vissa arbetsgivare- och arbetarorganisationer är en helt annan sak. Det systemet har redan med framgång tillämpats. Härvid kan man taga hänsyn till inom facket rådande speciella förhållanden utan att behöva tumma på själva lagens principer. Den vägen står givetvis öppen även för skogsarbetarna, såsom erinrats från flera håll. Går man den vägen, behöver man ju inte heller skapa någon särskild lagstiftning för en speciell yrkesgrupp. Börjar man gå fram efter en sådan linje, komma säkerligen krav att resas även från andra håll.

Motionerna ha ju blivit avstyrkta i de flesta remissyttrandena, huvudsakligen av skäl som jag här redan anfört. Arbetsgivareorganisationerna, och bland dem domänstyrelsen, finna de nuvarande bestämmelserna fullt tillfredsställande, om de blott tillämpas förnuftigt. Justitierådet Lindhagen i arbetsdomstolen anser, att endast semesterkassor kunna ordna semesterfrågan för arbetare med kortvariga anställningar, och hänvisar till att den saken lätt kan uppordnas på avtalsvägen utan några lagändringar. Även socialstyrelsen hänvisar i sitt avstyrkande utlåtande till möjligheten att på avtalsvägen åstadkomma semesterkassor och framhåller för övrigt, att semesterlagen varit i tillämpning endast ett fåtal år och att man därför bör avvakta i varje fall ytterligare en tids erfarenhet, innan frågan ånyo upptages. Endast arbetarorganisationerna förorda utredning.

Det har inom utskottet uppgivits, att utöver de i motionerna berörda frågorna flera mer eller mindre betydelsefulla uppslag rörande eventuella ändringar i semesterlagen ha inkommit till socialdepartementet. En allmän översyn kommer väl därför, när tiden anses mogen, att företagas beträffande lagen i dess helhet. I det sammanhanget torde lämpligen här förevarande spörsmål böra upptagas. Då jag utgår ifrån att så kommer att bliva fallet, och då utskottet ju inte heller yrkat på någon omedelbar aktion, anser jag det knappast nödigt att yrka avslag på utskottets hemställan, ehuru jag närmast anser, att detta i dagens läge vore påkallat. Jag förmenar att en utredning nog kommer till stånd vare sig man bifaller utskottets förslag eller praktiskt taget avslår detsamma.

Till sist, herr talman, vill jag uttrycka en förhoppning om att man, när en revision av semesterlagen kommer till stånd, icke måtte bryta sönder den nuvarande lagens konstruktion eller släppa dess grundprinciper. Jag hoppas att enighet skall kunna uppnås på denna punkt, och jag förmenar att man inom utskottet i stort sett var enig därvidlag. Bli detta fallet, tror jag att vi lugnt kunna avvakta utvecklingen på detta område.

Jag har, herr talman, intet yrkande att göra.

Herr Helgesson: Herr talman! Semesterlagen har under de tre år den tillämpats varit till stor välsignelse för i första hand landets arbetare, men även för övriga anställda. Starka krafter äro också i rörelse för att göra det möjligt för dem, som lagen givit längre semester, att kunna använda den till rekreation, såsom lagen avser. Men även om man således med tillfredsställelse kan konstatera att lagen varit till stort gagn, måste man icke desto mindre säga sig att den alltjämt lider av vissa brister, och det är dessa som givit anledning till de föreliggande motionerna.

Dessa brister ha vållat många svårlösta tvister mellan parterna på arbetsmarknaden. I flera fall ha dessa hänskjutits till arbetsdomstolen, och den har

Ang. vissa ändringar i semesterlagen. (Forts.)

avgjort frågorna till arbetarpartens nackdel. Jag är för min del övertygad om att arbetsdomstolen i dessa fall har fällt sina utslag efter en som vanligt noggrann prövning. Men när man får bevittna att en arbetare varit så länge i tjänst hos samma arbetsgivare under ett år att han förtjänat över 3,000 kronor, alltså nära full årslön, men ändå inte skall vara berättigad till semester därför att han inte är anställd i lagens mening, måste man yrka på att lagen ändras och kompletteras så att dylikt undviks.

Stora grupper av säsongarbetare kunna inte heller få någon semester. De kunna arbeta hela sitt liv utan att någonsin bli berättigade till semester. Enligt min mening bör ett försök göras att rätta till en sådan brist, om det visar sig möjligt.

Med hänsyn till det nu anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Berg, Robert: Herr talman! Jag skulle vilja erinra den förste ärade talaren om att när på sin tid lagen om arbetstidens begränsning beslöts av riksdagen, restes principiella betänkligheter mot denna lagbestämmelse. Förhållandet var enahanda, då det gällde semesterlagen 1938.

Att semesterlagen sådan den beslutades 1938 ingalunda var tillfredsställande, voro vi ju redan då på det klara med. Sedan dess har man emellertid vunnit ytterligare erfarenheter på detta område, och det har då visat sig att ofantligt många arbetsgrupper av olika kategorier, som icke kunna anses ha någon form av fast anställning, till följd därav icke falla under lagens bestämmelser. Om en arbetare har varit tillfälligt anställd hos en arbetsgivare under 8, 9 eller 10 månader, så har arbetsdomstolen som bekant dekreterat att han icke har varit anställd i lagens mening och följaktligen icke är berättigad till semester. Detta förhållande har gjort sig gällande i fråga om åtskilliga arbetsområden, och man har därför ansett det önskvärt att försöka få till stånd en justering, om detta kan låta sig göra.

Det är icke främmande för motionärerna att problemet är svårlöst. Det har inte heller varit främmande för motionärerna att den utredning i detta avseende, varom vi ha gjort framställning, måste giva vid handen de svårigheter som möta i denna fråga. Vi ha emellertid många bevis för att det inte allenast är lagens bestämmelser som lägga hinder i vägen för dessa tillfälliga arbetare att få semester. I många fall ha nämligen arbetsgivarna ställt sig oförstående till det berättigade i ett sådant krav. Jag fäster mig i detta avseende särskilt vid den mening i frågan som framförts av Norrlands stuvareförbund och Södra Sveriges stuvareförbund. I deras skrivelse omtalas att de extra stuveriarbetarna icke ha någon fast anställning utan i stor utsträckning äro lösa arbetare, och det är riktigt. Men när man från organisationernas sida gjort framställning om att dessa extra arbetare skulle få en fast anställningsform, fastän i andra eller tredje hand, så har svaret blivit att det kan man inte vara med om. Man har sålunda härvidlag visat en fullständig motvilja mot att ordna anställningsförhållandena för dessa arbetare.

Man har sagt att en arbetare utan kontinuerlig anställning icke har behov av semester på samma sätt som de, som ha sådan kontinuerlig sysselsättning. Men hur skall man kunna påstå någonting sådant? Ända till för ett tiotal år sedan hade man den uppfattningen bland arbetsgivarna vid Sveriges hamnar, att de som arbetade vid hamnarna icke voro i behov av någon semester. De arbetade inte mer än 1,500 timmar om året och voro lediga den övriga tiden, menade man. Men de som ha provat detta arbete ha säkerligen en annan uppfattning. Arbetsgivarna fingo ju också så småningom lov att gå med på att dessa kategorier av arbetare skulle ha semester.

Ang. vissa ändringar i semesterlagen. (Forts.)

Förhållandet är enahanda i fråga om ett otal andra arbetargrupper. Tag exempelvis sågverksarbetarna. På vårarna då skeppningarna börja anställs ett större eller mindre antal av dessa arbetare, som fortsätta vid sågverket ända tills skeppningssäsongen är slut, vilket som regel inträffar i november och i en del fall kanske fram i december. Dessa arbetare ha ingen fast anställningsform och äro därför icke berättigade till semester. Deras anställning återkommer år ut och år in, och de ha sysselsättning under ungefär samma tid varje år, men de ha ändå ingen rätt till semester. Det är uppenbart att man här bör söka få till stånd en förändring, om detta låter sig göra.

När vi i vår motion framfört dessa krav, ha vi stannat vid att hemställa om en utredning. Skulle den utredningen ge vid handen att problemet icke kan lösas, så är det givetvis ingenting att göra åt saken. Vi äro emellertid övertygade om att det vid en närmare utredning kan komma att befinnas möjligt att utsträcka den nuvarande semesterrätten till att omfatta väsentligt större klientel än som nu kommer i åtnjutande av denna förmån, och vi ha därför dristat oss att hemställa om en utredning.

Herr Tamm fäste stort avseende vid skogsarbetarna. Han menade att de tidigare icke ha haft rätt till semester. Jag vill då erinra om att frågan om skogsarbetarnas rätt till semester tidigare inte låg på samma plan som nu är fallet. Så vitt jag har mig bekant förekom tidigare överhuvud taget ingen skogsavverkning på somrarna. Under dessa omständigheter blev givetvis skogsarbetarnas sysselsättning i skogen avsevärt kortvarigare än nu är fallet. Skogsarbetarna ha alltså till följd av den ökade sysselsättningen i skogarna kommit i ett nytt läge, som givetvis berättigar dem att för sitt vidkommande resa krav på semester.

Det skulle givetvis, herr talman, vara ofantligt mycket mera att säga i denna fråga. Andra lagutskottet har emellertid varit nog välvilligt att tillstyrka motionerna och hemställa om en utredning. För detta ber jag såsom motionär att få uttrycka min tacksamhet. Då herr Tamm icke heller gjorde något yrkande i anslutning till sin reservation behöver jag icke längre upptaga tiden.

Jag tillåter mig alltså, herr talman, att hemställa om bifall till utskottets utlåtande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 30, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i epidemilagen, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Herr statsrådet *Domö* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 279, angående anvisande av medel för vissa byggnadsföretag å Järvafället; och
nr 280, angående förläggningssort för nytt kårartilleriregemente.

Vid ånyo skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 30, i anledning av väckt motion angående allmän revision av gällande fiskerilagstiftning, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 31, i anledning av väckt motion om ersättning åt personer, som av hänsyn till det allmännas intressen hindras från att torrlägga sin mark.

Om ersättning i anledning av hinder mot torrläggning av mark.

I en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 205, av herr *Andersson* i Hedensbyn m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av frågan, huruvida och under vilken förutsättning ersättning av statsmedel borde utgå till den, som med hänsyn till att allmänna intressen skulle trädas för nära hindrades torrlägga sin mark.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionen II:205 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Tjällgren, von Stockenström, Bondeson, Gustafson* i Vimmerby och *Måler*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionen II:205 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning av frågan, huruvida och under vilka förutsättningar ersättning av statsmedel borde utgå till den, som med hänsyn till att allmänna intressen skulle trädas för nära hindrades från att torrlägga sin mark, samt för riksdagen framlägga de förslag i ämnet, var-till utredningen kunde föranleda.

Herr von Stockenström: Herr talman! Jämte några andra ledamöter av utskottet har jag avgivit en reservation, som närmast går ut på bifall till det krav på en utredning som är framställt i motionen.

Motionen tar närmast sikte på sådana fall då ett torrlägningsföretag är planlagt och delägarna gärna vilja få tillfälle att utföra detsamma, men det sedermera visar sig, att det finns andra, allmänna intressen, i regel naturskyddsintressen, som äro av den storleksordningen, att företaget icke kan få genomföras.

Det kan även förekomma andra allmänna intressen, t. ex. av militär art, som göra att företaget icke får komma till stånd.

Det passerade helt nyligen ett ganska uppmärksammat fall i Skåne. Det gällde ett relativt stort torrlägningsföretag, som var planlagt, och utredningen var färdig. Det visade sig emellertid, att det var stora naturskyddsintressen förknippade med detta område. Kungl. Maj:t beslöt därför att företaget icke skulle få utföras. Jag skulle tro, att det var en alldeles riktig inställning som här kom till uttryck. Det var fråga om vissa naturvärden, som man inte ville spolia. Emellertid måste det kännas ganska hårt många gånger för en jordbrukare som har vattensjuk mark att inte kunna få torrlägga densamma, såsom hans yrkesbröder få göra, helt enkelt därför att vissa speciella allmänna intressen göra sig gällande. Jag vill även nämna, att i detta fall från Skåne, som jag berörde, lär det t. o. m. vara så, att intressenterna inte ens få rensa upp de utfall, som finnas, utan efter vad som upplysts från lantbruksstyrelsen torde man t. o. m. få räkna med en fortgående försumpning.

Lantbruksstyrelsen har på denna punkt uttalat, att den anser, att dessa frågor äro av stor principiell betydelse. Lantbruksstyrelsen har således kommit till den uppfattningen, att en utredning i frågan vore på sin plats. Jag erkänner gärna, att det kanske är mycket svårt att komma till ett fullt rättvist och objektivt resultat härvidlag. Det är naturligtvis inte alls meningen, att var och en som har vattensjuk mark enbart därför skall få ersättning av det allmänna, ty detta skulle endast gälla i de speciella fall där ett torrlägnings-

Om ersättning i anledning av hinder mot torrläggning av mark. (Forts.)
företag är planerat, men där det i sista hand visar sig, att det inte kan få komma till stånd på grund av att det finns vissa allmänna intressen, som lägga hinder i vägen.

Vi reservanter ha anslutit oss till motionärens uppfattning, att det borde göras en utredning rörande sådana fall, då en viss gottgörelse från det allmännas sida kunde vara på sin plats. Jag är för min del icke alldeles övertygad om att det kommer att visa sig möjligt att få en fullt lämplig form härför. Men saken är, som jag anförde nyss, av en viss och inte så liten principiell innebörd, och jag har därför, jämte några andra ledamöter av utskottet, inte velat motsätta mig det önskemål motionärerna anført.

Av de skäl jag anført ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid utlåandet fogade reservationen.

I herr von Stockenströms yttrande instämde herrar *Tjällgren, Löfvander, Bondeson* och *Gustaf Elofsson*, friherre *Beck-Friis* samt herrar *Albert Andersson, Holstenson* och *Friggeråker*.

Herr **Eriksson, Carl**: Herr talman! Utskottsmajoriteten har i likhet med kammarkollegium, som yttrat sig över motionärernas hemställan, fastslagit, att den nuvarande lagstiftningen täcker nära nog samtliga fall då en enskild medborgare anser, att ett intrång för hans vidkommande äger rum, så att han har ett visst skadestånd att fordra. I de få fall då lagstiftningen icke räcker till, fall som äro av egenartad karaktär, menar kammarkollegium och även utskottets flertal, att möjlighet föreligger för den person som anser sig vara förorättad att vända sig till Kungl. Maj:t och riksdagen för att få rättelse i berörda hänseende.

Vad reservanterna pekat på är enligt utskottets uppfattning att anse som ett försök till en utvidgning av medborgarnas rättighet att erhålla ersättning, en utvidgning som alldeles otvivelaktigt skulle föra med sig en hel del konsekvenser på andra områden. Jag behöver endast erinra om våra skydds-skogar, där medborgarnas rätt i vissa avseenden blir tillbakasatt. Även i de fall då det finns fornminnesmärken på åkrarna hos vederbörande, skola de, för den händelse det blir en ny inriktning av uppfattningen på detta område, kunna kräva ersättning för den förlust de anse sig lida. Även detta problem är, som herr von Stockenström mycket riktigt framhöll, synnerligen invecklat. Det skulle vara särdeles intressant att höra huru juristerna se på detta problem.

Då en klagande anser, att han blivit hindrad att utföra ett torrläggningsföretag, måste ändå hans krav mot kronan föregås av en utredning. Om han lidit någon verklig skada, företages således en utredning om den båtnad han väntar att få av detta utdikningsföretag, således om han har någon nytta av det eller inte. Har han ingen nytta av det, har han ingen rätt att ställa några krav på statsmakterna i det avseendet. En annan fråga är vem som skall bekosta denna utredning. Skall sökanden bekosta den, eller skall staten bekosta den? Det är en omständighet som gör att utskottet för sitt vidkommande ansett, att den lagstiftning vi för närvarande ha täcker nära nog samtliga fall. I de fall den inte täcker, föreligger möjlighet för vederbörande att gå till Kungl. Maj:t och riksdagen och begära rättelse. Det är, som jag förut sagt, egenartade fall, som måste bedömas vart och ett för sitt vidkommande. Man kan inte få någon generell regel härvidlag. Detta gör att utskottet stannat för att avstyrka motionen.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Om ersättning i anledning av hinder mot torrläggning av mark. (Forts.)

Herr **von Stockenström**: Herr talman! Ja, den nuvarande lagstiftningen täcker kanske de allra flesta fall, men det är de speciella fallen som det här är fråga om, som jag tänker på.

Den föregående ärade talaren erkände, att det i dessa fall kan föreligga anledning till särskilda utredningar, varefter man får gå till Konungen och riksdagen och begära att få stöd eller ersättning i någon form.

Det är just för att finna en grund för allt detta som vi ansett, att frågan borde tagas upp i ett större sammanhang och ur mera principiell synpunkt. Detta är anledningen till att vi inte anse det vara obefogat med en utredning.

Jag vill, herr talman, erinra om att denna fråga blivit än mera aktuell på senare tid. Och detta därför att naturskyddsintressena kommit att träda i förgrunden mycket mera än tidigare. Det har skett en del torrlägningsföretag där tyvärr naturvärden av olika slag spolierats. Det hoppas jag inte skall förekomma i fortsättningen. Lantbruksstyrelsen erkänner också, att vissa intressen av allmän natur här kunna göra sig gällande, vilka äro värda beaktande, och att dessa kunna kollidera med torrlägningsintresset.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på godkännande av den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Tjällgren* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 31, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 32, i anledning av väckt motion angående vallfröodlingens främjande i Norrland.

Ang. vallfröodlingens främjande i Norrland.

I en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 237, av herr *Hedlund* i Rådombeslut hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om allsidig utredning av frågan om vallfröodlingens främjande i Norrland.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet anfört:

»I motionen har hemställts, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om en allsidig utredning av frågan om vallfröodlingens främjande i Norrland.

I likhet med de hörda myndigheterna anser utskottet, att i nuvarande försörjningsläge den norrländska vallfröodlingen på samma sätt som den in-

Ang. vallfröodlingens främjande i Norrland. (Forts.)

hemiska fröodlingen i allmänhet är förtjänt av statsmakternas intresse. Såsom framgår av lantbruksstyrelsens i ärendet avgivna utlåtande har styrelsen emellertid sin uppmärksamhet riktad på de i motionen berörda frågorna, varför man torde kunna förvänta att de på området arbetande företagen och sammanlutningarna erhålla vissa direktiv beträffande sortval och dylikt. Jämväl statens livsmedelskommission har anfört, att kommissionen förberett vissa åtgärder till stödjande av den norrländska fröproduktionen. Utskottet är icke övertygat, att den av motionären föreslagna utredningen skulle komma att medföra bättre resultat än de som kunna förväntas av de av livsmedelskommissionen planerade åtgärderna eller att man genom densamma skulle kunna erhålla anvisningar om lämpligare metoder för främjande av vallfröodlingen i berörda landsdel, än man för närvarande har kännedom om. I detta sammanhang vill utskottet slutligen erinra om att innevarande års riksdag på förslag av Kungl. Maj:t anvisat medel till undersökning av rödklövernens befruktningförhållanden dels å tilläggsstat till riksstaten för innevarande budgetår, dels å riksstaten för nästa budgetår.

Under återopande av det anförda får utskottet hemställa, att motionen II: 237, i den mån den icke må anses besvarad med vad utskottet ovan anfört, icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.»

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herr *Tjällgren* ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till motionen II: 237.

Herr Tjällgren: Herr talman! Som framgår av det föreliggande utskottsutlåtandet, har utskottet förehaft till behandling en i andra kammaren väckt motion av herr Hedlund i Rådombud, vari har hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om allsidig utredning av frågan om vallfröodlingens främjande i Norrland.

Jag skall inte besvära med att upprepa de skäl, som framläggas till stöd för motionen, utan tillåter mig att hänvisa till denna. Jag vill emellertid erinra om den stora betydelse vallfröodlingen har, särskilt i de norrländska länen. Jag kan i all korthet nämna, att c:a 70 procent av den odlade jorden i Norrland användes för vallodling under det att t. ex. i Skåne endast 25 å 30 procent användes för samma ändamål. Jag kanske vidare bör nämna, att den sammanlagda årliga vallskörden i Norrland beräknas utgöra i medeltal något över en miljon ton, och värdet av densamma skulle, vid ett höpris av låt oss säga endast sex öre per kilogram, uppgå till 60 å 70 miljoner kronor, eller till c:a 90 miljoner kronor om man skulle räkna med värdet av återväxten på vallarna. Det är, såvitt jag kan förstå, med utgångspunkt från dessa siffror påtagligt, att man här rör sig inom ett produktionsområde, där en även förhållandevis blygsam men på ekonomiskt hållbara grunder vunnen höjning av skörderesultatet kan tillföra landet betydande värden.

Motionen har varit remitterad dels till lantbruksstyrelsen och dels till livsmedelskommissionen. Båda myndigheterna ha tyvärr avstyrkt motionen, men lantbruksstyrelsen har hänvisat till att förutom med anlåtande av medel från anslaget till befordrande av inhemska fröodling synes det resultat, vartill motionären syftat, kunna uppnås genom att verksamheten bedrivs av hushållningssällskapen i Norrland med anlåtande av statsmedel, som anvisats till produktionsbefrämjande åtgärder på jordbrukets område genom nämnda hushållningssällskaps försorg. Men sedan meddelat lantbruksstyrelsen, att möjligheterna härutinnan dock begränsas därav, att medel av sistnämnda slag i första hand skola användas för sådana åtgärder, beträffande vilka gäller, bland annat, att bidrag av allmänna medel eljest icke kunna väntas bli disponibla.

Ang. vallfröodlingens främjande i Norrland. (Forts.)

För ifrågavarande ändamål beviljar ju staten ett visst anslag. Lantbruksstyrelsen säger emellertid härom: »Med avseende härå må anföras, att det synes synnerligen önskvärt, att anslaget till befordrande av inhemsk fröodling kunde höjas. Angivna anslag har under senare år varit föremål för en successiv minskning och har för innevarande budgetår upptagits med allenast 25,000 kronor, ett belopp som understiger det av lantbruksstyrelsen i underdånig skrivelse den 16 september 1940 för ändamålet föreslagna beloppet med 7,000 kronor...» Vidare säger lantbruksstyrelsen, att hushållningssällskapen icke haft medel att själva lämna bidrag för detta ändamål.

Då jag nu ser att herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet är närvarande i kammaren, tillåter jag mig vädja till statsrådet, att han för nästa budgetår måtte i avsevärd grad öka ifrågavarande anslag.

Som frågan för närvarande ligger till, tjänar det väl inte mycket till att plädera för densamma. Jag tillåter mig emellertid, herr talman, att yrka bifall till motionen.

Herr von Stockenström: Herr talman! Alla i utskottet ha nog varit ense om att det är av vikt att främja vallfröodlingen i Norrland. Det återstår mycket att göra på detta område. Emellertid vidtagas redan en hel del åtgärder. Hushållningssällskapen, lantbruksstyrelsen och även livsmedelskommissionen ha redan en del arbeten i gång för detta ändamål, och ytterligare åtgärder äro planerade.

Jag vill även erinra om att riksdagen i år anvisat anslag för undersökning av rödklövernens befruktningförhållanden, särskilt med tanke på Norrland.

Vi ha därför inom utskottet ansett, att någon speciell ny utredning om denna fråga icke är nödvändig.

En annan sak är det som herr Tjällgren förde på tal, nämligen att vissa anslag kanske kunna behöva höjas. Det tror jag också kan vara på sin plats. Men då får man i så fall väcka förslag härom i särskild ordning. Jag anser därför, herr talman, att någon speciell, ny och stor, allsidig utredning på denna punkt icke är nödvändig.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr Sten: Herr talman! Vi äro nu framme vid den tid på dagen då de lantliga frågorna, speciellt de mera norrlandsbetonade, bruka möta sitt öde och även de djärva eller mindre omdömesgilla kammarledamöter, som ta sig orådet före att vara deras förespråkare. Då jag iakttagit det välförhållandet att icke deltaga i ett par av de föregående debatterna, som ju angått mig i allra högsta grad, hoppas jag i stället på kammarens benägna överseende för att jag yttrar några ord i föreliggande fråga.

Jag skall icke tillägga någonting till vad herr Tjällgren anført beträffande frågans betydelse i stort för det norrländska jordbruket, speciellt det norrländska bondejordbruket. Jag skall heller icke polemisera mot den ärade utskottsrepresentantens uttalande, ty med de arbetsmetoder som utskotten i vanliga fall använda, kan man mycket väl komma fram till det resultat, som utskottet här kommit till.

Jag ser emellertid denna fråga i samband med en fråga som jag vid ett par tillfällen har berört ur andra synpunkter, nämligen frågan om en höjd avkastning av det norrländska stödjordbruket. Vid ett tillfälle väckte jag en motion, som behandlades välvilligt av riksdagen, om kurser och speciell yrkesutbildning för denna kategori av jordbrukare. I början av den nuvarande kristiden fäste jag uppmärksamheten på det tillskott till vår folkförsörjning, som man skulle kunna uppnå på detta speciella avsnitt. Nu vill jag i detta spe-

Ang. vallfröodlingens främjande i Norrland. (Forts.)
ciella sammanhang kraftigt understryka, att för innehavarna av arbetarsmåbruk, och stödjordbruk överhuvud taget, är det kanhända av ännu större betydelse än vad det är för de egentliga bondejordbrukarna att de både i fråga om kreatursraser och vallodling sätts i tillfälle att bedriva en kvalitetsproduktion. Det är för dem av mycket stor betydelse att kunna erhålla det tillskott till försörjningen, som möjliggöres genom att de kunna hålla sig med goda kor i stället för med dåliga och genom att kunna höja avkastningen av sina små hövallar med de rätt höga procenttal som här nämnts.

Det har ju i allmänhet framstått såsom en stor social fråga och ett politiskt problem att kunna höja just den norrländska skogsarbetande befolkningens levnadsvillkor. Då mer än hälften av denna befolkning samtidigt är mer eller mindre jordbrukande, följer därav, att man, vid sidan av de åtgärder som kunna vidtagas för att höja denna skogsarbetarbefolknings inkomster på den fackliga vägen, och genom att förlänga deras arbetsår, en sak som man snudade vid i debatten om semesterproblemet, måste se till att en avsevärd del av den önskvärda höjningen av deras årsinkomster åstadkommes genom en höjd avkastning av deras jordbruk.

De naturliga förutsättningarna för jordbruk äro ju begränsade i Norrland. Men i fråga om hö, liksom i fråga om potatis, har Norrland onekligen stora naturliga förutsättningar. De vinster denna jordbrukarkategori kan göra, speciellt när det gäller vallodlingen, ha sin stora direkta betydelse däri, att mjölkproduktionen höjes, varigenom en bättre grund i rent bokstavig bemärkelse kan läggas för familjens försörjning.

Det är under hänvisning till dessa synpunkter som jag ber att få förena mig med herr Tjällgren, först och främst i hans hemställan till jordbruksministern. Och när han vidare, om jag fattade honom rätt, ställde ett yrkande om bifall till motionen, är det klart att jag biträder även detta. Men jag utgår ifrån att även om utskottets förslag bifalles, skall man ändock från statsmakternas sida vidtaga erforderliga åtgärder för att i större skala än vad som hittills kunnat ske främja lösningen av den viktiga fråga som är föremål för motionen.

Jag har med intresse och med stor tillfredsställelse i utskottsutlåtandet tagit del av att man i fråga om upplysningsverksamheten på hithörande områden bl. a. har kunnat betjäna sig av jordbrukarnas organisationer såsom anordnare och rekvisiter av föredrag och demonstrationer. Det intresserar mig därför att jag sedan länge har uttalat, att på samma sätt som fackföreningsrörelsen i vårt land blivit mer och mer intresserad för produktionen och för näringslivet som sådant, skulle även jordbrukarnas organisationer, i den mån de hunnit lösa de närmast liggande uppgifterna, få tid och krafter till övers för att till medlemmarna förmedla den kontakt med vetenskapen och med försöksverksamheten som är nödvändig för att det svenska jordbruket, icke minst de små stödjordbruket, skall kunna utvecklas på det sätt som kan ge den bästa avkastningen av detsamma.

Det är alltså för att understryka vikten av åtgärder i syfte att organisera upplysningsverksamheten och att skapa en ökad tillgång av inhemskt frö åt innehavarna av stödjordbruk, som själva inte gärna kunna syssla med sådan odling av frö, som jag har velat i anslutning till herr Tjällgrens yttrande anföra dessa synpunkter.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 33, i anledning av väckta motioner om vissa kontrollföreskrifter beträffande tillverkning och försäljning av s. k. konsthonung.

*Om vissa
kontrollföre-
skrifter be-
träffande
konsthonung.*

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 25 av herr *Elofsson, Gustaf*, m. fl. samt II: 29 av herr *Olsson* i Kullenbergstorp m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte besluta,

1) att förpackning innehållande s. k. konsthonung ej finge åsättas ordet »honung» vare sig ensamt eller i sammansättningar, ej heller förses med märken, som kunde hänsyfta på biskötsel och naturhonung;

2) att sådan konsthonung ej finge uppblandas med naturhonung;

3) att tillverkning av s. k. konsthonung i tillämpliga delar skulle underkastas samma kontrollbestämmelser, som gällde för margarintillverkning;

4) att s. k. konsthonung i likhet med vad fallet vore för margarin skulle tillsättas med något genom analys lätt bestämbar ämne;

5) att importerad konsthonung skulle underkastas samma kontrollbestämmelser som den i riket tillverkade.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att de likalydande motionerna I: 25 och II: 29, i den mån de icke kunde anses besvarade med vad utskottet i utlåtandet anfört, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr Elofsson, Gustaf: Herr talman! När man tar del av det utlåtande, som jordbruksutskottet här avgivit, så finner man, att utskottet är litet tveksamt om vilka åtgärder som böra vidtagas på detta område.

De institutioner, som ha avgivit yttrande i denna fråga, ha ju samtliga framhållit, att mer eller mindre olagliga handelstendenser komma till synes vid tillverkning och försäljning av s. k. konsthonung. Men trots detta framhåller medicinalstyrelsen med återopande av vad statens institut för folkhäl-
sän anfört, att under nuvarande brydsamma försörjningsläge det inte kan vara lämpligt att vidtaga några förbudsåtgärder på denna vara.

Vi ha, herr talman, i motionen inte begärt, att något förbud skulle utfärdas för användning av konsthonung. Vi ha bara begärt, att ordet »honung» inte skulle få användas just på denna vara, då det faktiskt inte finnes någon honung i det här surrogatet.

Lantbruksstyrelsen framhåller ju också, att bestämmelser borde utfärdas i överensstämmelse med motionen, då man vet vilken oerhörd betydelse biodlingen har för vår jordbruksnäring. Livsmedelskommissionen framhåller för sin del, att den begärt ett bemyndigande av Kungl. Maj:t att få tillämpa den kungörelse, som redan finnes — den är utfärdad den $20/3$ 1942 — även när det gäller konsthonung. Detta har emellertid icke beviljats, men man har nu på nytt gått in till Kungl. Maj:t med anhållan om att få använda sig av denna kungörelse, och det är att hoppas, att Kungl. Maj:t nu ger den tillåtelsen.

Biodlarnas riksförbund framhåller i sitt yttrande, att något måste göras för att skydda odlarnas intressen, då man vet, att bina tillföra det svenska jordbruket hundratals miljoner kronor genom att de befrukta vissa växtslag, som inte annars ha möjlighet att bli befruktade. Vi ha färskt exempel på processer, som angå denna konsthonung, hur fabriker försöka att lura dem på allmänheten och genom stora braskande etiketter på sina varor förse dem med ordet »honung» för att på sådant sätt allmänheten skall få det intrycket, att det är riktig honung, som den köper. Och ett bevis på att denna fabrikation vill hålla sig i skymundan kan man ju se däri, att sådana rätt stora »honungs»-fabriker inte ens äro antecknade i telefonkatalogen. De priser, som

Om vissa kontrollföreskrifter beträffande konsthonung. (Forts.)
tillämpas på konsthonungen, äro säkert av sådan beskaffenhet, att de inte borde undgå priskontrollnämndens uppmärksamhet. Då priset på naturhonung blir fastställt genom livsmedelskommissionen, kan man väl förutsätta, att även priset på konsthonung borde kontrolleras på samma sätt.

Jag skall inte, herr talman, trötta kammaren längre med något långt anförande. Jag vill bara säga, att man får väl hoppas, att då nu livsmedelskommissionen hos regeringen på nytt har begärt bemyndigande om att få även konsthonungen in under den lagparagraf, som redan finnes, regeringen verkligen ger kommissionen ett sådant bemyndigande. Jag har, herr talman, intet yrkande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 34, i anledning av väckt motion om åtgärder till främjande av den svenska ullproduktionen;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa lektorsprebendefastigheter i Växjö;

nr 36, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående räntan å lån från egnahemslånefonden m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående räntan å ogulden köpeskilling för viss kronoegendom;

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring av 3 § förordningen den 21 juli 1937 (nr 737) med vissa bestämmelser rörande till människoföda avsedd mjölk och gräddes m. m.;

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en lånefond för bevattningsanläggningar m. m.; samt

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av ytterligare medel för utlämnande av krislån.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 3, i anledning av väckt motion om utredning rörande ekonomiskt säkerställande av svensk odling och forskning, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. filmning av regeringens och riksdagens arbetsförhållanden.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 4, i anledning av väckt motion angående åstadkommande av en undervisnings- och upplysningsfilm, belysande regeringens och riksdagens arbetsförhållanden.

Med föranledande av en inom andra kammaren väckt motion, nr 127, av herrar *Persson* i Undersvik och *Wallentheim*, hade nämnda kammare på hemställen av sitt tredje tillfälliga utskott för sin del beslutit, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning om och i vad mån det kunde anses lämpligt åstadkomma en undervisnings- och upplysningsfilm, belysande Sveriges regering och riksdag och hur de arbetade, samt därefter vidtaga de åtgärder, vartill utredningen kunde giva anledning.

Detta beslut hade delgivits första kammaren, som hänvisat ärendet till sitt första tillfälliga utskott, vilket i det nu föredragna utlåtandet hemställt, att första kammaren måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Reservation hade anmälts av herr *Härdin*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Ang. filmning av regeringens och riksdagens arbetsförhållanden. (Forts.)

Herr **Herlitz**: Herr talman! Jag hyser all skyldig respekt för ett utskott, som varit i det närmaste enhälligt, men under dagens lopp har jag vid samtal med åtskilliga ledamöter av kammaren funnit, att det är många, som känna olust inför det, som här föreslås, och jag har därför tyckt det icke vara oriktigt, att denna mening, som för övrigt gjort sig mycket starkt gällande även i andra kammaren, komme till uttryck också i denna kammare. Beklagligtvis är reservanten, herr Härdin, av sjukdom förhindrad att närvara, och därför har jag tillåtit mig att gripa till ordet.

Det här projektet om åstadkommande av en filmning av regering och riksdag har motiverats särskilt med att man därigenom vill bidra till ökad intresse för den politiska bildningen. Man har funnit, att intresset för regering och riksdag och det politiska livet och allt vad till statskunskapen hör är alltför klen både i skolorna och inom bildningsrörelsen. Då känner man sig stå i samklang med nutidens strävanden till folkberedskap, när man vill hjälpa upp bristen genom åstadkommande av en sådan film.

Nu vill jag säga för det första, att ingen torde kunna betvivla mitt livliga intresse för populariseringen av just sådana här ämnen. Jag har tillräckligt mycket varit verksam på den fronten för att bli trodd på min försäkran därutinnan. Men jag är livligt övertygad om att vad man här föreslår inte är av något värde ur den politiska bildningens synpunkt. Det bidrager sannerligen icke, så som det heter i ett av yttrandena, till att »bibringa den enskilda medborgaren vederhäftiga insikter i de styrande organens funktioner och arbetsmetoder».

Man har ju två vägar att gå, ifall man vill åstadkomma den åsyftade filmningen. Antingen gör man någonting, som får ett tycke av arrangemang, av teater, alltså tillrättalagat just för en filmning. Eller också strävar man till att filma livet sådant det verkligen är. Ingendera av de linjerna kan vara tilltalande.

Vad beträffar den första vägen, den att åstadkomma teater, uppvisning, arrangemang, så är att säga, att den medför en förfalskning av verkligheten. Den innebär att visa folk någonting annat än det, som verkligen försiggår. Den innebär, att var och en, som har suttit här på kammarens läktare och lyssnat till våra förhandlingar, kan tala om för filmens åskådare: ja, så där har man arrangerat för att visa sig för svenska folket, men på det viset går det aldrig till. Det blir också en förfalskning såtillvida, att jag inte kan tänka mig annat än att man då skall ordna — det skall nämligen bli en talfilm — med några sorts arrangerade anföranden, som skola passa in i den trånga ram, som en film kan erbjuda. Det blir tillrättalagda, förfalskade, förtyglade anföranden, som komma att giva den insiktsfulle åhöraren ett ganska dåligt intryck av hur man resonerar här i vår riksdag.

En annan möjlighet är som sagt den att verkligen försöka taga livet sådant det är, alltså fotografera kammaren sådan den för närvarande ser ut och taga anförandena här sådana de faktiskt hållas i denna kammare. Ja, då vill jag säga, att då blir det hela ogripbart. Då kan man få med några brottstycken av några anföranden, men brottstycken som giva åhöraren en ytterligt ofullständig bild av det hela. Man kommer oerhört långt från det ideal, som är uppställt här i något av yttrandena: att »följa ärendenas gång genom de olika myndigheterna». Man ser liksom för sig hur den, som har fört dessa ord till papperet, har tänkt på likheten med en industriell process, där vi ju kunna få se, hur varan kommer från den ena maskinen till den andra.

Men härtill kommer naturligtvis framförallt, att vi kunna något hesitera, huruvida det är lämpligt, att kammaren visar sig inför allmänheten sådan som den här framträder. Kammarens ledamöter ha kanske tålmod att höra

Ang. filmning av regeringens och riksdagens arbetsförhållanden. (Forts.)
 en historia, som jag tycker är belysande i detta sammanhang. Det hände, att en lärare vid en folkskola hade inköpt en reproduktion av den berömda Sixtinska madonnan. På denna tavla förekommer det som bekant några söta små änglar, som luta huvudena mot sina knubbiga små armar. Nu kom en folkskolinspektör och beskådade den där tavlan, och så sade han till läraren: »Det är med stor glädje jag finner, att Ni har hängt upp detta konstverk på väggen.» »Ja», svarades det då, »jag tycker den är så utmärkt bra att ha där; jag kan alltid säga till barnen: nu ser ni hur fullt det tar sig ut, om ni luta armarna på bänkarna.» Den tanken inställer sig lätt, att en film kan få en liknande användning i händerna på en lärare, som vill förmana sina elever till noggrann uppmärksamhet och vad därmed sammanhänger.

Men nu vill jag säga en annan sak, mina herrar: det väsentliga är ju, att vi på detta sätt skulle giva en fullkomligt skev bild av den realitet, som försiggår inom dessa väggar. Ty vi veta, att de avgöranden, som här försiggå, och processen av tankar och påverkningar och studier o. s. v., hela denna process försiggår ju på mångahanda andra sätt, än att vi sitta i bänkarna och lyssna. Den sker genom överläggningar på andra håll, genom studier av handlingarna o. s. v. Det är en myckenhet av betydelsefullt arbete, som ligger utanför dessa salar och måste ligga utanför dem och aldrig någonsin kan nås med en film. Detta förhållande gör, att en film, som inte har något annat än ögats språk att använda, ger en skev bild av vad som sker. Uppgiften är med andra ord olöslig, efter min tanke. Man kan använda filmen som undervisningsmaterial i geografiundervisningen, då man ger en bild av den yttre verkligheten i främmande länder och i vårt eget land. Den kan användas som material vid biologisk undervisning. Man visar olika djur o. s. v. Vill man studera vårt lands industri, så kan man, nog få produktionens former ganska väl åskådliggjorda. Alltsamman därför, att det i dessa fall rör sig om en yttre, för ögat gripbar verklighet. Men det levande liv, som politiken och det offentliga arbetet är, är nu en gång så beskaffat, att det når man inte på dessa vägar. Det finnes inte några omvägar, några genvägar att gå, då det gäller att klargöra detta arbetes innebörd.

Det är tråkigt om det är sant, som det säges, att vi under sådana förhållanden inte kunna hoppas på att intressera vår skolungdom för statskunskapen och vad därmed sammanhänger, men jag finner det i viss mån naturligt. Jag har alltid tyckt, att det är rimligt nog, att barn i skolåldern inte riktigt ha den intresseinriktning, att de kunna fatta sådana saker. Det är naturligtvis tråkigt, att vi inte heller kunna hjälpa till med att sprida kunskap om riksdagen och regeringen och vad därmed sammanhänger bland äldre generationer av bildningstörstande. Men med avseende därå ser jag saken på det viset, att den enda framkomliga vägen att förankra folkrepresentationen i folkets medvetande och att väcka ett verkligt levande och vederhäftigt intresse för den och för dess gärningar — den enda framkomliga vägen är här, att folkrepresentationen utför sådana gärningar, som tilldraga sig folkets intresse. Jag ber, herr talman, med dessa ord att få yrka avslag på det föreliggande förslaget.

Häri instämde herrar *Källman, Löfvander, Lindström* och *John Gustavson*.

Herr **Wennqvist**: Herr talman! Såvitt jag förstod den föregående ärade talaren, så beklagade han, att första tillfälliga utskottets ordförande inte var närvarande. Jag kan också beklaga det, men jag vill icke beklaga det ur den synpunkten, att han inte blivit föremål för den omilda behandling, som den föregående ärade talaren låtit komma utskottet till del, då han beskyllde

Ang. filmning av regeringens och riksdagens arbetsförhållanden. (Forts.)
utskottets ledamöter för att vilja framkalla rena förfalskningar. Ty det har ju inte precis varit meningen från utskottets sida. Då han sedan också talade om »brottstycken», så gör ju det inte saken precis bättre för oss stackare, som ha suttit med i utskottet och haft att förbereda det första kammarens beslut, som redan är fattat av andra kammaren.

Den ärade talaren yttrade t. ex., att ett realiserande av det i motionen framlagda, av andra kammarens tillfälliga utskott tillstyrkta och av andra kammaren beslutade uttalandet inte skulle bli idealiskt. Och han har ju också särskilt talat om små änglar och små jordiska barn i skolorna.

Vi äro nog i utskottet på det klara med att det inte har varit fråga om att kunna skapa något idealtillstånd i det fallet. Men även om man inte väntar att på ett idealiskt sätt i filmväg skildra de nuvarande förhållandena inom vår riksdag, är det väl ändå att förvänta, att man i en framtid skall finna ett visst intresse för att inte säga glädje i att se, hur det såg ut, och kanske också höra, hur det lät inom denna församling — liksom man många gånger varit glad åt att ha fotografiska bilder från flydda tider beträffande både den ena och den andra institutionen inom vårt land. Jag tror för min del inte alls, att vederbörande skulle ta någon vidare skada, utan tvärtom ha en smula uppbyggelse av att ha hört den ärade talare, som nyss uppträdde, yttra sig — kanske inte precis just i den här frågan, men i många andra, där han har givit oss del av sina rika kunskaper och haft ansvarsfyllda inlägg i dagens både brännande och icke brännande frågor.

Den motion, som förelegat här, har ju närmast tagit som syfte att skapa en undervisningsfilm. Jag får för min del erkänna, att jag inte har sett saken enbart från den synpunkten. Jag har helt enkelt sett den såsom en praktisk och nyttig åtgärd, för att åt eftervärlden bevara, som den föregående talaren sade, ett mera levande intryck än man kan åstadkomma genom en mera stillastående fotografisk reproduktion. Vi skola väl ändå inte vara så pessimistiska, att vi redan på förhand karakterisera en film av riksdagens kamrar m. m. såsom skev. Inte skola vi heller precis behöva uppträda som aktörer eller aktriser vid en sådan filmning. Det är också klart, att bänkarna vid ett sådant tillfälle inte bli fullt så obesatta som vid detta och vissa andra tillfällen. Med det rikhaltiga material, som denna församling alltid har till sitt förfogande, skall det väl kunna ordnas ett lämpligt tillfälle att åt eftervärlden bevara en fullt värdig riksdagssession och annat. låt vara endast i »brottstycken».

Jag tror alltså, herr talman, att man rentav kan försitta ett tillfälle att ge någonting gott åt eftervärlden, om man inte förr eller senare anordnar en sådan filmning.

Angående sättet för densammas utförande har inte utskottet yttrat sig närmare, men det lär väl ankomma på annan institution.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets i ärendet framlagda förslag.

Herr Sandén: Herr talman! Bara ett par ord! Jag har intresserat lyssnat till herr Herlitz' sedelärande berättelse om filmupptagningar. Jag törs emellertid försäkra, att herr Herlitz är föga sakkunnig på detta område. Det finns säkert goda och rika möjligheter att göra en film om den svenska riksdagen, vilken på ett upplysande och trevligt sätt belyser dennas arbetsmetoder och arbete. Det behöver inte arrangeras något »särskilt» för den skull. Vi behöva inga teaterarrangemang, och vi behöva inte heller ålägga vissa talare inom denna församling att läsa upp mer eller mindre välsvavade anföranden, vilka på så sätt skulle bevaras åt eftervärlden. Det går att göra en flytande trevlig och bra upplysnings- och undervisningsfilm genom en reportage-

Ang. filmning av regeringens och riksdagens arbetsförhållanden. (Forts.)
film om den svenska riksdagens arbete. Jag tänker, att herrarna allesammans ha sett åtskilliga av de reportagefilmer, som ha gjorts under de senare åren, bl. a. i samband med försvarslånen. Åtminstone i en av dessa filmer figurerade riksdagen, naturlig och såsom den brukar vara, utan några särskilda arrangemang. Det har också gjorts en mångfald filmer, som ha gagnat det svenska försvaret, en mångfald filmer, som gagna det svenska jordbruket och den svenska industrien, och i alla dessa filmer finns det människor, som äro lika levande, herr Herlitz, som vi, som sitta i den svenska riksdagen. De äro inte aktörer och skådespelare. De komma som de äro, som man brukar säga, och det går mycket bra.

Jag läste om debatten i andra kammaren i denna fråga, och därav framgick, att vissa talare där hade samma uppfattning som herr Herlitz, att man ovillkorligen måste skriva någon sorts drama — eller kanske skola vi säga lustspel — för att man skall kunna filma. Det är inte alls förhållandet, utan det går som sagt mycket väl att arbeta ändå, och jag törs försäkra herr Herlitz — jag har ganska god erfarenhet om den saken åtminstone från förr såsom mångårig föreläsare i de svenska föreläsningsföreningarna, bl. a. om den svenska riksdagen — att en sådan film skulle fylla ett verkligt behov och vara en utmärkt motvikt till den feluppfattning, som odlas kanske inte minst på de svenska revyscenerna om de svenska riksdagsmännen och om den svenska riksdagens arbete.

Det finns naturligtvis många riksdagsmän, som hävda sig, men det svenska folket har inte tillfälle att iaktta dem på nära håll. Ej heller har man i allmänhet något begrepp om det arbete, som utföres i riksdagen. Det är tyvärr ett faktum. Det finns den dag i dag är inget medel, som är bättre lämpat för att sprida upplysning på de mest skilda områden än filmen. Tidningarna kunna vara bra, tidskrifter kunna vara bra, och det talade ordet kan också vara bra, men det finns som sagt ingen metod, med vilken man bättre når ut till folkets breda lager och till ungdomen än med att anlita filmremsan.

Här gäller det ju för övrigt bara ett förslag om en utredning, och jag kan inte förstå, att det skulle kunna medföra några ödesdigra konsekvenser för den svenska riksdagens värdighet. Utgiften för en sådan film är, i förhållande till de summor, som vi för övrigt röra oss med, mycket liten. Men filmen skulle, som jag förut sade, verkligen fylla ett behov.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Herlitz**: Herr talman! Bara några korta repliker! Herr Wennqvist tryckte på en helt ny sida av saken, som jag inte förut hört talas om. I motionen har man tänkt på en undervisningsfilm. Herr Wennqvist lade snarast tyngdpunkten på önskvärdheten av att få något historiskt dokument, som åt eftervärlden bevarar kännedomen om vad den svenska riksdagen är, hur den verkar o. s. v. Jag får säga, att en sådan synpunkt är ägnad att inge mig ännu större betänkligheter. Sådant historiskt material, som en viss tid själv tillrättalägger för att överlämna åt eftervärlden, har man alltid haft stor misstro emot, och det lär man väl komma att ha i fortsättningen också.

Jag respekterar naturligtvis i hög grad herr Sandéns filmtekniska sakkunskap, och det vare mig oändligt fjärran att på något sätt vilja vederlägga hans kategoriska konstaterande av att jag saknar förutsättningar att fullt bedöma denna sak. Men det finns naturligtvis olika parter i en sådan här affär, och åtminstone i två olika egenskaper kan väl även en lekman som jag spela en roll. Han kan ju göra sina små reflexioner om vad han ser på filmen, reflexioner om hur pass värdefull och givande den är, hur pass inträngande kunskap man får genom filmreportage. Dessutom har han ju att göra gällande sitt omdöme

Ang. filmning av regeringens och riksdagens arbetsförhållanden. (Forts.)
i den blivande rollen av skådespelare och delaktig i den verklighet, som skall fastas på filmen. Det är sådana synpunkter och erfarenheter, som jag i all blygsamhet har velat göra gällande, och de kunna kanske ha sin betydelse vid sidan av filmteknikerns.

Herr **Branting**: Jag får bekänna, att först när jag lyssnade till herr Herlitz, blev jag ganska övertygad av hans skepsis, men sedan talade herr Sandén så vackert och övertygande, att jag ändrade mening. Där ser man värtalighetens betydelse. Men det har förvånat mig en smula, att ingen av de talare, som yttrat sig, satt fingret på den punkt, som enligt min mening är den ömma härvidlag. Den är, att svenska folkets bristande intresse f. n. för riksdagsarbetet i hög grad sammanhänger med den utveckling, som ägt rum beträffande *riksdagsreferaten*. Det finns ju ingen jämförelse mellan riksdagsreferaten nu och förr i världen, när varje tidning hade sina reporters på läktarna och det gavs en levande och rikhaltig bild i pressen av vad som förekom här i huset. Den centralisering av referaten till Tidningarnas telegrambyrå, som vidtagits genom pressens gemensamma överenskommelse har naturligtvis vissa fördelar för pressen. Men enligt min uppfattning har också en följd blivit, att en död hand lagts över riksdagsreferaten, och jag tror, att detta förhållande i hög grad bidragit till att minska intresset hos allmänheten för vad som händer och sker i den svenska riksdagen.

Jag har velat begagna tillfället att ge uttryck åt denna uppfattning, så mycket mer som jag tror, att den fråga vi här behandla i själva verket är ganska betydelsefull. Det saknar inte betydelse i en tid som vår, om stora lager av befolkningen få det intrycket, att riksdagsarbetet är någonting tråkigt och totalt intresselöst. Utan att vilja gå närmare in på denna sak ser jag ett sammanhang mellan det politiska intresset i allmänhet och betingelserna för det politiska livet i en demokrati. Jag menar därför att det är av ganska stor betydelse, om allmänheten bibringas en stark och levande känsla för att riksdagsarbetet verkligen har sin vikt och sitt värde.

Därför vill jag begagna tillfället — i den mån det härifrån går för sig — att vädja till pressen, att den må göra något mer än vad som nu sker för att väcka allmänhetens intresse för riksdagsarbetet.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Herlitz* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första kammarens första tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för

Ang. filmning av regeringens och riksdagens arbetsförhållanden. (Forts.)
ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 43;

Nej — 36.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Då alla ärenden på föredragningslistan nu blivit behandlade, medgav kammaren, på framställning av herr talmannen, att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Föredrogos och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 258, 259, 263, 268, 269, 272, 275 och 278—280.

Herr *Källman* avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 251, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nedläggande av högre lärarinneseminariet m. m.

Motionen bordlades.

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 197, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293) samt om fortsatt giltighet av lagen.

Anmäldes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 217, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse angående ändring i vissa delar av allmänna resereglementet den 27 juni 1929 (nr 210).

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 104 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 218, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa lektorsprebendefastigheter i Växjö;

nr 219, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring av 3 § förordningen den 21 juli 1937 (nr 737) med vissa bestämmelser rörande till människoföda avsedd mjölk och grädde m. m.;

nr 220, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en lånefond för bevattningsanläggningar m. m.; samt

nr 221, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av ytterligare medel för utlåning av krislån.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning, beträffande förslaget nr 218, att utskottets hemställan i utlåtande nr 35, vidkommande förslaget nr

219, att utskottets hemställan i utlåtande nr 38, rörande förslaget nr 220, att utskottets hemställan i utlåtande nr 39 samt, angående förslaget nr 221, att utskottets hemställan i utlåtande nr 40 bifölles även av andra kammaren.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 224, till Konungen angående utredning av möjligheten att bereda kommunala organ och enskilda kostnadsfri befordran av vissa postförsändelser i ransonerings- och familjebidrags- m. fl. ärenden.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 225, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen beträffande jordbruksdepartementet gjorda framställningar om anslag till kapitalinvesteringar.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 5.47 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
